

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2021 / CİLT / VOL.: 2 / SAYI / NO: 2

Cemalettin GÜVENÇ

Temsili Demokrasiden, Doğrudan Demokrasiye Yönelim: Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Adaylarının Belirlenmesinde 100 Bin İmza Örneği ve Tarafsızlığına Yönelik Bir Değerlendirme / From Representative Democracy to Direct Democracy: A Sample of 100 Thousand Signatures in The Determination of Presidential Candidates in Turkey and An Evaluation of Their Neutrality

Reshad ABILZADE

Neo-Liberal Kentleşmenin Kent İdaresine Etkisi: İzmir Ve Bakü Örnekleri / The Effect of Neo-Liberal Urbanisation on City Governments: İzmir and Baku Case

Serhat SAATCİ

Meslek Örgütlenmelerinden Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarına / From Professional Organization to Public Professional Organizations

Bekir PARLAK - Muhammet MAĞAT

Whole Of Society Approach to National Security Issues: Public Policy and Social Media Correlation / Ulusal Güvenlik Meselelerine Bütünleşik Toplum Yaklaşımı: Kamu Politikası ve Sosyal Medya Bağlantısı

Handan YILDIRIM

Neoliberal Bir Politika Olgusu Olarak Türkiye’de Gecekonu Mekânı / Slum Space in Turkey as A Neoliberal Policy Phenomenon

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2021 / CİLT / VOL.: 2 / SAYI / NO: 2

**ULUSLARARASI
HAKEMLİ DERGİ**

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

YIL / YEAR: 2021 CİLT / VOL.: 2 / SAYI / NO: 2

ISSN: 2717-9729

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Adına Sahibi/Owner

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu / Selçuk Üniversitesi

Editörler/Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu - Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan - Dr. Öğr. Üyesi Onur Kulaç

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Arş. Gör. Fırat Harun Yılmaz

Yazım ve Dil Editörü/Spelling and Language Editor

Arş. Gör. Dr. Dilek Dede

İletişim/Contact

kaypoddergi@gmail.com

E-posta/E-mail: kaypoddergi@gmail.com

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik

Yapım/By Production

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya/ANKARA

Tasarım/Design: Pınar COŞGUN

E-posta/E-mail: bilgi@duspinari.com

Genel Ağ/Web: www.duspinari.com

e-yayın/e-publication

© Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Resmî görüşü yansıtmaz.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Yılda 3 (üç) sayı yayımlanır.

Uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergi İndeksleri/Indexes

Dergimize gönderilen makaleler benzerlik analizi programları yoluyla intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2021 / CİLT / VOL.: 2 / SAYI / NO: 2

Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya

Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan

Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada

Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan

Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan

Doç. Dr. Murteza Hasanoğlu, The Academy of Public Administration, Azerbaycan

Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye

Dr. Athanasios Podaras, Technical University of Liberec, Çekya

Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya

Dr. Karol Bieniek, Pedagogical University of Cracow, Polonya

Dr. Veronika Linhartova, University of Pardubice, Çekya

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan

Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya

Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere

Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya

Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam

Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya

Dr. Lucie Sobotkova, University of Pardubice, Çekya

Dr. David de Gennaro, Italian National School of Administration, İtalya

Dr. Cecep Mustafa, University of Stirling, Birleşik Krallık

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

Doç. Dr. Vedat Yılmaz, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Ceray Aldemir, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Fuat Gökçe, Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Berat Akıncı, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Firidin, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özmen, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rıfat Karakoç, Samsun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hava Tahtaloğlu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin Şahin, Sinop Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Arzu Yılmaz Aslantürk, Aksaray Üniversitesi

TAKDİM

Kıymetli Okuyucularımız, Değerli Araştırmacılar;

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, sizlerin desteği ve katkısı ile üç sayı yayımlayarak ilk yılını tamamlamış bulunmaktadır. İkinci yayın yılımızın ikinci sayısı dergimizin ise beşinci sayısıdır. Değerli araştırmacıların ve bilim insanlarının huzuruna çıkmının heyecanını ve mutluluğunu yaşamaktayız. Dergimizde yayımlanan her bir yazının büyük bir emeğin ve uğraşının sonucu olarak meydana geldiğinden okuyucularımıza en güzel şekilde ulaşmasını istemekteyiz. Bu yüzden ki daha dinamik ve düzenli yapımız ile dördüncü sayımızı siz değerli okuyucularımıza sunuyoruz. Beşinci sayımızda ulusal ve uluslararası kıymetli akademisyenler ve araştırmacılar dergimize katkı sundular.

Bu sayıda yer alan ilk çalışma, Cemaleddin Güvenç tarafından kaleme alınan “Temsili Demokrasiden, Doğrudan Demokrasiye Yönelim: Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Adaylarının Belirlenmesinde 100 Bin İmza Örneği ve Tarafsızlığına Yönelik Bir Değerlendirme” isimli makaledir. Bu makalede yazar, yeni sistemde cumhurbaşkanı adaylarının belirlenmesinde partili olmayan ve 100 bin imza koşulunun mecburi olmasına yönelik tez öne sürmüş ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve Anayasa üzerinden analizler yapmıştır. Sonuç olarak; Cumhurbaşkanı adayların yeni hükümet sisteminde güçlü hükümet, güçlü meclis ve güçlü yargı ile beraber denge-denetim-fren sisteminin Türk demokrasisine ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine daha işlerlik kazandıracağı yönüde tez ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Beşinci sayımızda yer alan ikinci makale ise Reshad Abilzade’nin kaleme aldığı “Neo-Liberal Kentleşmenin Kent İdaresine Etkisi: İzmir ve Bakü Örnekleri” başlıklı çalışmadır. Yazar makalede neo-liberalizmin kent yapısı ve kent yönetimleri üzerindeki etkileri değerlendirilerek kent yönetiminde ortaya çıkardığı avantaj ve dezavantajların gelişmekte olan ülke kentlerindeki tabloyu saptamak amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda neo-liberalizm ve neo-liberal kentleşmenin etkisiyle literatür taraması sonucu ortaya çıkan kriterlere göre teorik bilgiler kullanılarak kent yönetimi üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek için gelişmekte olan ülke kentlerinden olan İzmir ve Bakü kent yönetimi üzerinde neo-liberal kentleşmenin etkilerinin düzeyi yedi kritere göre değerlendirmiş, İzmir Büyükşehir Belediyesiyle gerçekleştirilmiş mülakat sonuçlarına da çalışmada yer vermiştir. Sayının üçüncü çalışmasında Serhat Saatci’in hazırladığı “Meslek Örgütlenmelerinden Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarına” başlıklı makale çalışmasına yer verilmiştir. Serhat Saatci, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının sosyal, hukuksal ve idari anlamda sorgulamasını yapmış; meslek kuruluşlarıyla başlayıp kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları şekline dönüşen bu yapıların, Türkiye’deki tarihsel gelişim sürecini genel hatlarıyla ele almıştır.

Sayının dördüncü çalışması “Whole of Society Approach to National Security Issues: Public Policy and Social Media Correlation” ismiyle Bekir Parlak ve Muhammet Mağat tarafından hazırlanmıştır. Kamu politikası ve sosyal medya ilişkisinin ulusal güvenlik meseleleri düzleminde anlaşılmasına çalışıldığı makalede yazarlar, kamu politikası-sosyal medya-ulusal güvenlik ilişkisini, bütünleşik toplum ve yönetim bağlamını irdelemişlerdir. Bu sayının son çalışması Handan Yıldırım tarafından hazırlanmıştır. “Neoliberal Bir Politika Olgusu Olarak Türkiye’de Gecekondu Mekânı” başlıklı makalede 1980’lerden itibaren, neoliberal politikaların, kentleşme sürecini büyük ölçüde özelleştirdiği ve hem kentlerin hem de gecekondu bölgelerinin önemli ölçüde genişlemesine yol açtığı konuları irdelenmiş ve Türkiye’de gecekondulaşma mesele ele alınmıştır.

Bu sayımızda da yine zengin bir içerik oluşturduk. Bu sayımızda emeği geçen bütün editöryal ekibimize, değerli vakitlerini ve birikimlerini dergimiz ile paylaşan saygıdeğer hakemlerimize, bilime katkı sunacağı düşüncesi ile yazılarını bizimle paylaşan yazarlarımıza ve tabii ki siz değerli okurlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Dergimizin herkese faydalı olmasını temenni ediyoruz. Bir sonraki sayıda buluşmak umuduyla iyi okumalar diliyoruz.

Editörler

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu
Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan
Dr. Öğr. Üyesi Onur Kulaç

FOREWORD

Dear Readers and Researchers,

The Journal of Public Administration and Policy has completed its first year by publishing three issues with your support and contribution. We are experiencing the excitement and happiness of being in the presence of valuable researchers and scientists with the first issue of our second publication year and the fifth issue of our journal. Since each article published in our journal is the result of great work and effort, we want it to reach our readers in the best possible way. This is why we are presenting our fifth issue to you, our esteemed readers, with our more dynamic and regular structure. In our fifth issue, national and international valuable academics and researchers contributed to our journal.

The first study in this issue is the article titled “From Representative Democracy to Direct Democracy: An Sample of 100 Thousand Signatures in the Determination of Presidential Candidates in Turkey and An Evaluation of Their Neutrality” by Cemalettin Güvenç. In this article, the author put forward a thesis on the non-party requirement of 100 thousand signatures to determine presidential candidates in the new system and made analyses through presidential decrees and the Constitution. In conclusion; In the new government system of the presidential candidates, it has been tried to be put forward with the thesis that the balance-control-brake system together with the strong government, strong parliament and strong judiciary will make Turkish democracy and the Presidential Government system more functional.

The second article in our fifth issue is the study titled “The Effect of Neo-Liberal Urbanization on City Governments: İzmir and Bakü Cases” by Reshad Abilzade. In the article, the author aimed to determine the picture of the advantages and disadvantages of neo-liberalism on urban structure and city administrations in the cities of developing countries. To this end, the level of the effects of neo-liberal urbanization on the city administration of Izmir and Baku, which are among the cities of the developing countries, was evaluated according to seven criteria, in order to evaluate the effects on the city administration by using the theoretical information according to the criteria that emerged as a result of the literature review with the impact of neo-liberalism and neo-liberal urbanization. The results of the interviews conducted with the Izmir Metropolitan Municipality were also included in the study. In the third study of the issue, entitled “From Professional Organizations To Public Professional” prepared by Serhat Saatci. Serhat Saatci made social, legal and administrative inquiries of professional organizations that are public institutions; In this study, the historical development process of these structures, which started with professional organizations and turned into professional organizations in the form of public institutions, was discussed in general terms.

The fifth study of the issue, titled “Whole of Society Approach to National Security Issues: Public Policy and Social Media Correlation”, was prepared by Bekir Parlak and Muhammet Mağat. In the article, in which the relationship between public policy and social media is tried to be understood at the level of national security issues, the authors examined the relationship between public policy, social media, national security, integrated society and governance. The last study of this issue was prepared by Handan Yıldırım. In the article titled “Slum Space in Turkey as a Neoliberal Policy Phenomenon”, the issues that neoliberal policies have greatly privatized the urbanization process since the 1980s and led to the significant expansion of both cities and shantytowns have been examined, and the issue of slums in Turkey has been discussed.

In this issue, we have again created a rich content. We would like to thank all our editorial team who contributed to this issue, our esteemed referees who shared their valuable time and knowledge with our journal, our authors who shared their articles with us with the thought that they would contribute to science, and of course our esteemed readers. We hope that our journal will be useful to everyone. We wish you good reading in the hope of meeting you in the next issue.

Editors

Assoc. Prof. Dr. Cenay Babaoğlu

Assoc. Prof. Dr. Elvettin Akman

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan Erdoğan

Asst. Prof. Dr. Onur Kulaç

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim

Foreword

Temsili Demokrasiden, Doğrudan Demokrasiye Yönelim: Türkiye’de Cumhurbaşkanı Adaylarının Belirlenmesinde 100 Bin İmza Örneği Ve Tarafsızlığına Yönelik Bir Değerlendirme / From Representative Democracy To Direct Democracy: A Sample Of 100 Thousand Signatures In The Determination Of Presidential Candidates In Turkey And An Evaluation Of Their Neutrality143
Cemalettin GÜVENÇ

Neo-Liberal Kentleşmenin Kent İdaresine Etkisi: İzmir Ve Bakü Örnekleri / The Effect Of Neo-Liberal Urbanisation On City Governments: İzmir And Baku Case.....171
Reshad ABILZADE

Meslek Örgütlenmelerinden Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarına / From Professional Organization To Public Professional Organizations213
Serhat SAATCİ

Whole Of Society Approach To National Security Issues: Public Policy And Social Media Correlation / Ulusal Güvenlik Meselelerine Bütünleşik Toplum Yaklaşımı: Kamu Politikası Ve Sosyal Medya Bağlantısı.....233
Bekir PARLAK - Muhammet MAĞAT

Neoliberal Bir Politika Olgusu Olarak Türkiye’de Gecekondü Mekânı / Slum Space In Turkey As A Neoliberal Policy Phenomenon257
Handan YILDIRIM

TEMSİLİ DEMOKRASİDEN, DOĞRUDAN DEMOKRASİYE YÖNELİM: TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANI ADAYLARININ BELİRLENMESİNDE 100 BİN İMZA ÖRNEĞİ VE TARAFSIZLIĞINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

From Representative Democracy to Direct Democracy: A Sample of 100 Thousand Signatures in The Determination of Presidential Candidates in Turkey and an Evaluation of Their Neutrality

Cemaleddin GÜVENÇ*

Öz

Demokrasi kuramı ve pratiği 19. yüzyılda gelişen, 20. Yüzyılda olgunlaşan ve 21. yüzyılda da yeni anlam ve özü kazanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın, halk tarafından yönetimi olarak kabul edilen demokrasi, seçimleri mecburi kılarken yönetimin de meşruluğunu seçimlere dayandırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu 1923 yılından 2020 yılına kadar 21 kez cumhurbaşkanı seçimi yaşanmış, bunların 18'inde cumhurbaşkanı temsili demokrasinin aracı olan TBMM tarafından seçilmiştir. 2007 ve 2017 yıllarında yapılan Anayasal değişikliklerle beraber 2014 ve 2018 yılında yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinde ise doğrudan demokrasinin aracı olan halk tarafından doğrudan doğruya cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu çalışmada ilk olarak demokrasi kavramı ve uygulandığı bakımdan türlerinden bahsedilmiş, Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında cumhurbaşkanı seçimlerine değinilmiş, ardından 1982 Anayasası ile beraber cumhurbaşkanı adaylarının belirlenmesine yönelik değişiklikler aktarılmıştır. 2017 yılında yapılan Anayasal değişikliklerle beraber cumhurbaşkanının belirlenmesine yönelik aday

ABSTRACT

The theory and practice of democracy flourished in the 19th century, matured in the 20th century, and reached significance and its new meaning in the 21st century that comes up as a concept. Democracy is embraced as the people's rule by the people that entails compulsory elections; administrations' legitimacy relies on elections. From the Republic of Turkey's establishment in 1923 until 2020, there have been 21 presidential elections, 18 of which the Turkish Grand National Assembly has elected the president, the instrument of representative democracy. In the 2014 and 2018 elections, the people directly elected presidents that is an instrument of direct democracy through the constitutional amendments in 2007 and 2017. In this study, firstly, the types of democracy have considered the concept and implementation, president elections mentioned in the Constitutions of the Republic of Turkey, and then changes were passed along with the 1982 constitution to determine presidential candidates. The criteria for being a candidate for the president's determination changed with the constitutional amendment in 2017, and the voters

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 190135047@ogrenci.hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4494-2449

olabilme kriterleri değişerek, seçmenler tarafından 100 bin imza ile de cumhurbaşkanlığına aday gösterilebileceği düzenlemesi getirildiği gibi cumhurbaşkanının da partili olmasının yolu açılmıştır. Çalışmada yeni sistemde cumhurbaşkanı adaylarının belirlenmesinde partili olmayan ve 100 bin imza koşulunun mecburi olmasına yönelik tez öne sürülmüş ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve Anayasa üzerinden analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak; Cumhurbaşkanı adayların yeni hükümet sisteminde güçlü hükümet, güçlü meclis ve güçlü yargı ile beraber denge-denetim-fren sisteminin Türk demokrasisine ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine daha işlerlik kazandıracak yönlü tez ile ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı, Anayasa, Seçim.

can nominate a presidential candidate through 100 thousand signatures and point the way for the president to be a party member. In the study, a thesis on the necessity of 100 thousand signature conditions and non-party determination of presidential candidates in the new system put forward, and analyses on presidential decrees and the Constitution. As a result; In the new system of government, the candidates for president are trying to put forward with the thesis that the check and balance system with strong government, strong parliament, and strong judiciary will give more functionality to Turkish democracy and the presidential system of government.

Keywords: Turkey, Public Administration, Administrative Reforms, Public Personnel Regime, Public Personnel System, Human Resources Management in Public Sector, Public Personnel Policies, Public Personnel Reform.

1. GİRİŞ

Dünya tarihinin hiçbir döneminde devlet kavramı, 20. yüzyılda olduğu kadar münakaşaya açık bir hale gelmemiştir. 20.yüzyılın başlarında imparatorluklar tarih sahnesinden silinmeye yüz tutmuş, birçok devletin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış, feodal yapılar yerini ulus-devletçiklere terk etmiştir. Devlet yönetim sisteminde yaşanan köklü değişimlerle birlikte dünyanın siyasal görünümü tümüyle farklı bir hal almıştır. Bu bağlamda siyasal literatürde demokrasi, cumhuriyet ve demokratik rejim gibi kavramlar süratle yaygınlaşmaya başlamıştır. 20. yüzyılın başında demokrasi sistemiyle yönetilen devlet bulunmazken, 21.yüzyıla girerken devletlerin yüzde 60'ında demokrasi bulunduğu görülmektedir. Devletin ortaya çıkması yürütme, yasama ve yargı erklerinin farklı şekillerde düzenlenmesini gerektirmiştir. Hükümet sistemi kavramı, devletin içinde yürütme, yasama ve yargı erklerinin dağılımını ve düzenlenişini ifade etmektedir. Hükümet sistemleri de sınıflandırılırken bu erklerin birbiriyle olan ilişkileri esas alınmakta, yargı erki ise bağımsız olması gerektiği kabul edilerek yürütme ve yasama erklerinden ayrı tutulmaktadır. Yürütme ve yasama erklerinin birbiriyle olan ilişkisi, bu iki erkin aynı organda toplanmasıyla sonuçlanmışsa kuvvetler birliği; farklı organlara dağıtılmasıyla sonuçlanmışsa kuvvetler ayrılığı sistemlerinden bahsedilmektedir (Yücel, 2012, s.1; Hekimoğlu, 2009, s.5 ; Turhan, 1989, s.21; Özbudun, 2010, s.349).

Türkiye'de devletin başı, anayasal ve siyasal tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Köklü bir devlet geleneği bulunan ülkemizde, devlet başkanı her daim devletin merkezi konumunda yer almıştır. 600 yılı aşkın süren Osmanlı İmparatorluğunda yönetimler, devletin başı olan padişahlar tarafından idare edilmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla devlet başkanlığı ayrı bir anlam kazanmıştır. 1921 Anayasasında 1923 tarihinde yapılan değişiklikle, cumhurbaşkanı devlet başkanı olarak anayasada düzenlenmiştir. Daha sonrasında 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da bu düzenleme mevcudiyetini korumuştur. 1982 Anayasasının ilk hali ile (*değişiklikler öncesi*) anayasalarımızda parlamenter sistemin öngördüğü şekilde ikili yürütme yapısı olan ve sorumluluğu bulunmayan tarafı olarak cumhurbaşkanı yerini almıştır. Türkiye'de cumhurbaşkanının konumu ve seçimleri her üç anayasa döneminde de tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar anayasal düzenlemelerin de tesiri ile olduğu söylenebilir. 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi tartışmaları daha da artırmış ve 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile ikili yürütme yapısı terk edilerek, cumhurbaşkanı yürütmenin tek sahibi olmuş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçmiştir (Yazıcıoğlu, 2020, s.1-2).

Bu çalışmada Türk Anayasalarında Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesi, seçimi ve yetkileri, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi, araştırmamanın konusunu teşkil etmektedir. Bu noktadan hareketle; Türkiye’de 2007 yılı Anayasal değişiklik öncesine kadar temsili demokrasinin aracı olan TBMM aracılığıyla cumhurbaşkanları seçilmekteyken, 2007 yılında yaşanan 367 krizi ile beraber cumhurbaşkanının mecliste seçilememesi üzerine Türkiye’nin erken seçimlere götürülmesi ve ardından 2007 Anayasal değişiklikle beraber cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi düzenlemesi getirilmiştir. Türkiye’de yapılan bu değişiklikle beraber cumhurbaşkanı seçimlerinin ne gibi süreçlerden geçtiği ne gibi siyasi sonuçlara sebebiyet verdiği gibi olaylar irdelenip analizi yapılmıştır. Türkiye de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 2007 sonrasında cumhurbaşkanı adayların belirlenme kriterlerine yönelik sorunların devam ettiği de ifade edilmiştir. 2017 Anayasal değişikliğinin ardından Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ile beraber de cumhurbaşkanı adayların belirlenme kriterlerinde önemli değişikliklere gidilmiş ve buna yönelik tartışmalar devam etmiştir. Nitekim çalışmada, Türkiye’de devletin başı belirlenirken adayların kriterlerine yönelik ortaya konulan öneri ile beraber Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi üzerine değerlendirme ve yorumlamalarda bulunmuş, ileriye yönelik Türk demokrasinin ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin daha işlerlik kazanacağı yönüne katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. DEMOKRASİ

Demokrasi, literatürde çok farklı şekillerde tanımlanmış kavramlardan biridir. Kelimenin etimolojik kökeni incelendiğinde, demokrasi kelimesi, yunanca halk kelimesinin karşılığı olan ve ‘demos’ ile ‘yönetim, iktidar, egemenlik’ anlamına gelen ‘kros’ kelimelerin birleşmesiyle oluşan bir terimdir (Gözübüyük, 2013, s. 22). Demokrasi denildiği zaman ilk akla gelen, eski Yunan Atina sitelerinde uygulanan doğrudan demokrasi örnekleri oluşturmaktadır. O dönemde doğrudan demokrasi çeşidinde halk meydana bir araya gelmekte ve mühim konulardaki kararlarını onları yöneten kişilere temsilsiz bir şekilde direkt olarak aktarabilmesidir. Atina’da görülen bu metot antik çağda bilinen ilk demokrasiye yönelik bir misal teşkil ettiği bilirse de bu yönetim tarzında sadece vatandaşlar bu haktan faydalandırılmakta, kölelerin ise böyle bir hakkı bulunmamaktadır. Ayrıca belirli bir yaşın üstü erkek vatandaşlar yalnızca bu toplantılara iştirak edebilmekte, alınan kararlar ise bir grup tarafından yerine getirilmektedir. Bu yönüyle Atina’da uygulanan doğrudan demokraside eşitlik, oy hakkı, söz hakkı gibi kurallar görülmesi de tek kişinin mutlak ve sınırsız yetkisi de bulunmamaktadır (Giritli ve Sarmaşık, 2001, s. 49; Gözler, 2006, s. 115-116). Daha sonraki yıllarda tek kişinin mutlak ve sınırsız yetkisine

son verilmesine yönelik büyük bir çaba sarf edilmiştir. Bu mutlak ve sınırsız yetki, Avrupáda ilk olarak toprak soylularının egemen olduğu feodal sisteme yerini bıraktırmıştır. Feodal sistemin yıkılması ile güçlü merkezi krallıklara bu yetki geçmiş ve toprağa bağıllık yerine tarımsal yapı, ticaret ve zanaatın ilerlemesiyle burjuvazi ve işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Burjuvazi ile Merkezi monarşiler arasında uzun süren mücadeleler sonucu krallıklar yıkılarak, parlamentoya geçiş sağlanmış ve klasik batı demokrasisi doğmuştur. İşçi sınıfının büyük mücadeleleri sonucu düşünsel olarak sosyalist akım gün yüzüne çıkmıştır. Topluma yönelik üretimin ihtiyaçlara göre yapılması ve bunların bölüşümünün demokratik bir yöntemle gerçekleştirilmesini ortaya koyan sosyalist demokrasi veya Marksist demokrasi görüşü gündeme gelmiştir. Tarihsel süreç incelendiğinde, toplumların gelişim düzeyleri boyutunda demokrasi kavramına değişik anlamlar atfedilmeye başlandığı ve demokrasinin farklı şekillerde anlamlandırıldığı görülmektedir (Tunç, 2008, s.1116). Demokrasinin kesin ve açık bir tanımı bulunmadığından demokrasi kavramının izahına yönelik düşünürler tarafından farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu bağlamda, G.Sartori'ye¹ göre demokrasi, toplumun devletten önce geldiği, önünde yer aldığı bir yönetim olduğunu belirtmiş, R.Aron ise demokrasiyi, bütün hakları ve güçleri halkın kullandığı yönetim sistemidir, diye tanımlamaktadır.² Henry B. Mayo'ya göre de demokrasinin tanımı genel olarak hükümet âlemi içinde meselelerin ideal hal şeklinin veya ideale yaklaşan vasıtaların aranmasına teşebbüs edilmesi demektir. Şu hususta mutabakata varılmıştır ki, bu ideal, güdülen kamu siyasetinin tespiti işine halkın büyük ölçüde katılmasını da kapsar, demektir.³ Günümüzde de demokrasi hususunda henüz görüş birliği sağlanabilmiş değildir. Her toplum, demokrasiyi kendine has siyasi, kültürel, ekonomik ve hukuksal yapısına göre tanımlamakta, yorumlamakta ve uygulamaktadır. Tarihsel dönüm içerisinde demokrasi, uygulanış açısından farklı şekillerde uygulamaya konulmuştur. Demokrasiyi ilk uygulayan eski Yunan Atina sitelerinde belirtilen şeklini günümüzde görmenin imkânı kalmamıştır. Demokrasiyi uygulanış biçimi olarak sınıflamak ve açıklamak mümkündür. Halkın egemenliği kullanması yönüyle demokrasi, Doğrudan, Yarı Doğrudan, Yarı Temsili ve Temsili demokrasi olarak dört gruba ayrılmaktadır.

Doğrudan demokraside egemenlik halkın kendisinin, aracı olmadan kullanılmasıdır. Doğrudan demokrasi, köken olarak egemenliğin devredilemeyeceği ve hal-

¹ Demokrasi, yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkinin halkların devletin hizmetinde değil, devletin halklarının hizmetinde olduğu ve aksinin değil de hükümetin halk için olduğu ilkesine uygun bir açık toplum bulunduğu ölçüde vardır. (Sartori, G. (Tarihsiz). *Demokrasi Kuramı*, Çev:D.Baykal, Ankara: Siyasi İlimler Derneği Yayınevi, s.1-6)

² Yeterli her yurttaş oy verme ve halkın çıkarlarına hizmet edecek bir hükümet kurma hakkına sahiptir. Herkesin, medeni siyasi ve ekonomik hürriyeti güvenliktir. (Aron, R. (1976). *Demokrasi ve Totalitarizm*, Çev:V.Hatay, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.376)

³ Bir demokratik siyasi sistem, güdülen kamu siyasetlerinin çoğunluk esasına göre, siyasi hürriyet içinde ve siyasi eşitlik prensibine göre yapılan periyodik seçimlerle müessir bir popüler kontrole hedef olan temsilciler tarafından yaratıldığı bir sistemdir. (Mayo, H.B. (1964). *Demokratik Teoriye Geçiş*, Çev: E.Kongar, Ankara: Ayyıldız Matbaası, s.19)

kın egemenliği kuramıyla ilgili olup, bu kuramın ortaya çıkışı Rousseau’nun toplumsal sözleşmesine dayanmaktadır. Doğrudan demokraside, ülke için ihtiyaç olan tüm kararlar halkın kendisi tarafından alınmaktadır. Yani bu saf demokrasi sistemi, yasaların yapılması ve yönetim gücüne ilişkin kararların bizzat halk tarafından alınmasını ifade eder. Doğrudan demokrasi biçiminde temsil ve yasa koyucu meclis bulunmamaktadır. Seçme hakkı olan vatandaşların tümü bir araya gelerek karar almaktadır. Vatandaşlar arasında tam bir eşitlik vardır ve eşitlik tam olarak gerçekleşmektedir. Nedeni ise yöneten ve yönetilen arasında bir fark bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Sadece kanunların ortaya çıkartılması değil, yargılama ve yürütmeye yönelik işlerde bizzat halk tarafından yapılmaktadır. Bu durum demokrasi ülküsüne en yakın sistem olarak adı geçse de ülkelerin nüfusu arttıkça bu modelin uygulanabilirliği mümkün olamamaktadır. Günümüzde doğrudan demokrasi yalnızca İsviçre’nin Appenzell, Unterwald ve Glaris kantonunda görülmektedir (Sezen, 1994, s. 37; Gözler, 2006, s. 115-116). Doğrudan demokrasi modelinin uygulanabilmesi için, demokrasi ve siyasi kültür düzeyi çok yüksek, nüfus bakımından da küçük topluluk veya devlet olması gerekmektedir.

Yarı doğrudan demokrasi, doğrudan demokrasi ile temsili demokrasinin uzlaştırılmasından türemiştir. Temsili demokrasinin kurumlarıyla beraber doğrudan demokrasi kurumları da bu sisteme dâhil edilmiştir. Diğer bir ifadeyle halkın seçtiği temsilciler ile beraber kimi konularda halka başvurulmasını gerekli kılan bir sistemdir. Bu yöntemde halk, referandum, halkın vetosu ve halkın kanun teklifi ile egemenliğin kullanılmasına iştirak etmesidir. Vatandaş, temsilcileri seçer, yasama organı oluşur. Kanunlar yasama meclisi tarafından yapılır. Fakat hususi konularda kararlar bizzat halk tarafından alınır. Vatandaşın onayı ile beraber, referandum, kanun teklif etme ve veto yoluyla egemenliğin kullanılmasında doğrudan katılım gerçekleştirilmiş olur. Kanun teklif etme, veto ve referandum hakları anayasa da ve kanunlarda kurallar olarak konmuştur⁴ (Sezen, 1994, s.38; Ruhi, 2005, s.22-23). Yarı temsili demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasında bir idare şeklidir. Yarı temsili demokraside halk yasama faaliyetlerine iştirak etmez. Halk meclisin feshi ve erken seçim temsilcilerin azledilmesi, dilekçe verme, danışma referandum ve siyasi grevle meclisi etkileyerek kanun düzenlemelerinde etkinliğini gösterse de doğrudan kanun yapma işinin içinde değildir (Sezen 1994, s.38).

⁴ Referandum: Yarı doğrudan demokrasinin en temel uygulama yollarından birisidir. Referandum, halkın seçtiği yöneticilerin çıkardığı yasaların ya da getirilen kuralların toplumca benimsenip benimsenmediğinin belirlenmesi için halkın onayına başvurma yöntemidir. Veto: Yönetenler tarafından alınan kararların uygulanmasına karşın halka verilmiş bir çeşit reddetme hakkıdır. Bu da çıkarılan bir yasa yada siyasal kararın belirli sayıdaki vatandaşların imzalarıyla itiraz ederek çıkarılan yasa yada alınan kararın geçersiz sayılması ya da iptal edilmesidir. Kanun Teklifi: Halkın belirli sayıda imzalarıyla yasama organlarına belirli konularda yasa teklifinde bulunabilmesidir.

Temsili demokrasinin ortaya çıkışı, 18.yüzyıldan önce Amerika ve Fransız devrimleri, İngiliz geleneğinin gayretlerini devam ettirerek büyük ülkelerde uygulanabilecek yeni bir demokrasi biçimi oluşturmuşlardır. Halkın tümü yönetime kişisel olarak katılmadıklarından, aralarında temsilciler seçerek parlamentoya göndermeleri temsili demokrasiyi meydana getirmiştir (Duverger, 1986, s.17). Halka ait olan egemenliğin, halkın seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanılmasıdır.⁵ Temsili demokraside temel araç seçimdir. Burada temsilci ile seçmen arasındaki ilişki sadece seçimlerde kurulsun da, dilekçe hakkı gibi yöntemlerle halkın egemenliğe iştirakinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Milli egemenlik kuramına dayanan temsili demokrasi de, halk adına seçilen temsilci, sadece seçildiği yörenin değil, tüm vatanın temsilcisi konumundadır. Temsili demokrasiyi uygulayan ülkelere Türkiye, Almanya, İngiltere, Japonya, ABD ve Hollanda örnek olarak gösterilebilir (Derdiman, 2006, s.91; Gözler, 2006, s.117). Temsili demokrasi günümüzde uygulanan bir demokrasi modelidir. Halk seçtiği temsilciler aracılığıyla iradesini ortaya koyar. Halk egemenliğin sahibidir. Ancak iradeyi bizzat yerine getirmez. Halkın sahip olduğu bütün hakları onun adına mümessilleri kullanmaktadır (Kahveci, 1994, s.10-11) Temsili demokraside siyasi partiler, seçim ve demokratik kitle örgütleri siyasal kurumların teşkilini sağlar. Halkın güvenilir bir seçim yapabilmesi, oluşturulan bu kurumların iyi işlemesine bağlıdır (Kızılcelik ve Yaşar, 1996, s.136). Temsili demokrasi günümüzde en fazla uygulanan demokrasi modeli olmasına rağmen, bazı sıkıntıları olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır. Burada mühim etken, halkın seçtiği kişileri defaatle tetkik etmesi ve denetleyebilmesine yönelik mekanizmanın kurulması gereklidir (Öztekin, 2013, s. 65).

3. T.C. ANAYASALARINDA CUMHURBAŞKANI SEÇİMLERİ

Türkiye Cumhuriyeti 1921 Anayasasında, 29 Ekim 1923 yılında yapılan anayasa değişikliği ile beraber hükümet şekli cumhuriyet olarak belirlenmiş ve cumhurbaşkanlığı müessesesi anayasadaki yerini almıştır. Cumhurbaşkanlığına aday olmanın tek şartı meclis üyesi olmak, yapılan bu değişiklikte belirlenmiştir. Meclisin bir yasama dönemi olan yani iki yıllık bir dönem, cumhurbaşkanının da görev süresi olarak tayin edilmiştir. 1921 Anayasasında cumhurbaşkanının seçilmesinde Büyük Millet Meclisinde nitelikli bir yeter sayının tespitine de gidilmemiştir. Ayrıca cumhurbaşkanı seçilen kişinin tekrar seçilmesi de mümkündür (Kili ve Gözübüyük, 2000, s. 100-112). T.C. 1924 Anayasasında, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması ve bu sebeple de Büyük Millet Meclisi'nde yasama ve yürütme organla-

⁵ Temsili demokrasiyi salt oy vermeye indirgemek mümkün değildir. En genel tanımıyla tüm vatandaşların siyasal örgütlenme ve oy verme haklarının olduğu, birey-devlet ilişkilerinin hukukun üstünlüğü ilkesiyle düzenlendiği; bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altında olduğu; bu anlamda hukuk devleti ilkesine sahip ve toplumun çoğuluca niteliğini vurgulayan bir sistemi ifade etmektedir. (Özlerman, T. Demokrasi Anlayışında Çağdaş Gelişmeler, Demokrasi Gündemi, TDV Bülteni, s. 22)

rının yetkisini kendi bünyesinde toplaması, cumhurbaşkanının meclis tarafından seçilmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir. Cumhurbaşkanı seçilebilmek için, milletvekili yani meclis üyesi olmak yeterli görülümüştür. Cumhurbaşkanı, Büyük Millet Meclisi tarafından bir seçim dönemi için seçileceği tayin edilmiştir. Tayin edilen bir seçim döneminden kasıt dört yıldır. Burada her meclis kendi döneminin cumhurbaşkanını seçeceği anlaşılmaktadır. Milletvekili olunabilmesinin şartlarının aynısı cumhurbaşkanı içinde geçerlilik taşıdığından ve maddede de belirtildiğinden, otuz yaşını doldurmuş kadın veya erkek Türk vatandaşlarının cumhurbaşkanı seçilebileceği belirtilmiştir. 1924 Anayasasında cumhurbaşkanı seçilebilmek için oyla ilgili bir kıstas belirlenmediğinden, meclis tüzüğünden mutlak çoğunluğu elde edene kadar seçimin devam edeceği anlaşılmaktadır. Görevdeki cumhurbaşkanının 1921 Anayasasında olduğu gibi yeniden seçilebilmesi kuralı aynen korunmuştur (Kerse, 1973, s.28; Gözübüyük ve Sezgin, 1957, s.240-256; Aldıkaçtı, 1978, s. 215-216). 27 Mayıs 1960 yılında yapılan askerî darbe sonucu 9 Mayıs 1961 yılında yeni anayasa kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanının göreve geliş şekli ve görev süresi 95 ve 96. Maddelerde yerini almıştır. Diğer bahsi geçen anayasalarda olduğu gibi 1961 Anayasasında da cumhurbaşkanının seçilmesi TBMM tarafından yapılması belirlenmiştir. 1961 Anayasasında, Cumhurbaşkanının seçilme yeterliliği ile ilgili olarak 1924 Anayasasından daha ayrıntılı şekilde düzenlendiği anlaşılmıştır. Seçilme yeterliliği ile ilgili olarak, TBMM üyesi olması şartının yanında, kırk yaşını doldurma ve yükseköğrenim yapmış olma şartı da eklenmiştir. Seçilmeye getirilen bu şartlar Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin bölünmez bütünlüğünü temsil edecek kişinin yaş ve bilgi olarak da belirli bir olgunluğa erişmesinin sağlanması, cumhurbaşkanlığı makamına verilen önemi belirtmektedir. Ayrıca cumhurbaşkanlığının görev süresi meclisin dönem sınırlamasına tabi olmasını ortadan kaldırılarak yedi yıllık bir görev süresi belirlenmiştir. Bununla beraber daha önceki anayasalarda görevdeki cumhurbaşkanının tekrar seçilmesine bir engel bulunmazken, 1961 Anayasası'nın 95/2.maddesi gereği bir cumhurbaşkanının iki defa cumhurbaşkanı seçilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.⁶ Ancak burada önemli bir ayrıntı da bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı üst üste kesintisiz iki defa seçilememekte, farklı dönemlerde seçilmesinde bir engel yine bulunmamaktadır (Aldıkaçtı, 1978, s. 315; TMTD, 1961). 1921, 1924 ve 1961 Anayasalarında cumhurbaşkanının seçimi temsili demokrasinin aracı olan TBMM tarafından gerçekleştirildiğini görülmektedir.

⁶ 1961 Anayasasında getirilen bu hükümle beraber, TBMM içtüzüğü'nün 7.maddesinde cumhurbaşkanı seçilme usulü detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasına 15 gün kala, TBMM, Başkanın çağırısı üzerine bileşik olarak toplanır. Diğer bir ifadeyle, cumhurbaşkanı her iki meclisin toplanmasıyla seçilecektir. Seçimde ilk iki turda meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunu sağlayan aday seçimi kazanmış olur. İlk iki turda bu çoğunluk sağlanamazsa salt çoğunlukla yetinilir. Salt çoğunluğun sağlanamaması haline ilişkin herhangi bir hüküm getirilmediğinden salt çoğunluk sağlanana kadar seçim devam edecektir. (Aldıkaçtı, O. (1978). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, s.315)

4. T.C. 1982 ANAYASASI'NDA CUMHURBAŞKANI ADAYLARININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK DEĞİŞİKLİKLER

1961 Anayasası'nın cumhurbaşkanının seçilememesi halinde, ortaya çıkabilecek tikanmaları ve siyasi kilitlenmeleri önleyebilecek bir usul mevcut olmadığından bu tikanıklık 12 Eylül 1980 yılında yapılan askerî darbe ile son bulmuştur. Darbe sonrası 1961 Anayasası'ndaki cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili kimi konulardaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. 1982 Anayasası'nda, 1921,24 ve 61 Anayasalarında olduğu gibi, cumhurbaşkanının seçimi TBMM tarafından yapılması kabul edilmiştir. 1980 yılına kadar cumhurbaşkanını seçme işlemi meclis tarafından yerine getirilmiş ve meclisler cumhurbaşkanını seçmiştir. 1980 askerî darbe ile beraber 1982 Anayasası döneminin ilk cumhurbaşkanı olan Kenan Evren, 1982 Anayasası'nın geçici 1.maddesine göre, anayasanın halkoylaması ile kabul edildiğinin ilanı ile birlikte yedi yıllık bir dönem için cumhurbaşkanı sıfatını kazanmıştır. Burada, Türkiye Cumhuriyeti'nin 7.Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren, TBMM tarafından değil de halkoylaması ile seçildiğinin belirtilmesi gerekmektedir. 1982 Anayasası'nın 101.maddesinin ilk şekline bakıldığında, cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri arasından veya milletvekili seçilme yeterliliğine haiz Türk vatandaşları arasından seçilir. Meclis dışından cumhurbaşkanlığına aday gösterilebilmek için Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı olarak öneri sunması gerekir. 1982 Anayasası'nın cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili burada önemli bir husus bulunmaktadır. Bu husus, 1961 Anayasası'nda cumhurbaşkanı TBMM içerisinde seçilirken, 1982 Anayasası'nda istenilen yeterli çoğunluğun talebi ile meclis dışından da Türk vatandaşı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenimini tamamlamış ve milletvekili seçilebilme yeterliliğine haiz olanların da cumhurbaşkanı seçilebileceği anlaşılmaktadır. Türkiye'de bu durumun ilk örneğini TBMM'deki tüm siyasi partilerin uzlaşısı sağlaması ile 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in TBMM dışından seçilmesiyle görülmüştür. 1961 Anayasası'nda bir kişi farklı dönemlerde cumhurbaşkanı seçilebilirken, 1982 Anayasası'nda bir kişi sadece bir defa cumhurbaşkanı seçilebilmektedir. Ayrıca diğer bir husus da 1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanı, TBMM üye tamsayısının üçte iki oyu ile seçilmektedir. Yapılacak ilk iki turda yeterliği çoğunluk sağlanamaması halinde, üçüncü turda cumhurbaşkanı seçilebilmek için üye tamsayısının yarısından bir fazla oyun alınması gerekmektedir. Eğer üçüncü turda da cumhurbaşkanı seçilememesi halinde en çok oyu alan iki cumhurbaşkanı aday arasında dördüncü tur oylaması yapılmakta ve üye tamsayısının yarısından bir fazla oyu alan cumhurbaşkanı seçilmektedir. Dördüncü turda da seçilememesi durumunda TBMM seçimlerinin yenileceği düzenlenmiştir

(m.102/1,3). Görüldüğü üzere, 1961 Anayasası döneminde uzayan ve tıkanıklığa sebebiyet veren seçim turlarının tekrar yaşanmaması için 1982 Anayasası, cumhurbaşkanının seçiminin dört turda tamamlanmasını belirtmiştir. Seçim eğer dört turda da tamamlanamaz ise TBMM, feshedilme yaptırımı ile karşı karşıya bırakılmıştır (Erdoğan, 1987, s. 44; Kuzu, 1990, s. 71-72). Yasa koyucu tekrar üzerine devam eden turlamalarla cumhurbaşkanı seçilememesi durumu, tıkanıklığa sebebiyet verebileceği bilindiğinden kısıtlama koymuştur. Dördüncü turda cumhurbaşkanını seçemeyecek TBMM’nin faaliyetlerde bulunmasını engelleyerek yeniden meclis seçimi yapılmasını ve yeni TBMM’nin cumhurbaşkanını seçmesi kistasını belirlemiştir. Ayrıca temsili demokrasi yöntemiyle TBMM tarafından seçilen cumhurbaşkanı uygulaması darbe sonucunda yönetimi ele geçiren Kenan Evren’in halk tarafından seçilmesi doğrudan demokrasi aracılığıyla yapıldığını gösterse de darbe sonrası baskısıyla yapılan referandum da doğrudan veya temsili demokrasiden bahsedilmek pek de izah edilir bir durum olarak görülmemektedir.

1982 Anayasası ile beraber 16 Haziran 2007 günlü Resmî Gazetede yayınlanan 5678 sayılı Anayasa Değişikliğine kadar geçen süreçte, 7.Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in görev süresini tamamlamasının ardından 20 Ekim 1989 tarihinde TBMM’de cumhurbaşkanı seçiminin birinci tur oylaması, 24 Ekim’de ikinci tur oylaması yapılmış, 31 Ekim 1989 yılında yapılan üçüncü tur oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan Turgut Özal, Türkiye Cumhuriyeti’nin 8.Cumhurbaşkanı seçilmiştir (TBMMTD, 1989, s.128). Turgut Özal’ın ani ölümüyle 1 ay gibi kısa bir sürede cumhurbaşkanı seçimi gerçekleştirilmiştir. 08 Mayıs 1993 tarihinde TBMM’de cumhurbaşkanı seçiminin birinci tur oylaması, 12 Mayıs’ta ikinci tur oylaması yapılmış, 16 Mayıs 1993 tarihinde yapılan üçüncü tur oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan Süleyman Demirel, Türkiye Cumhuriyeti’nin 9.Cumhurbaşkanı olmuştur. 10. Cumhurbaşkanının seçiminde, Meclis dışından birisinin seçilmesi ve Mecliste bulunan tüm partilerin ortak önerisi olması Türk siyasi tarihi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Cumhurbaşkanı adaylığı için hazırlanan teklif DSP Genel Başkanı Ecevit, MHP Genel Başkanı Bahçeli, ANAP Genel Başkanı Yılmaz, FP Genel Başkanı Kutun ve DYP Genel Başkanı Çiller tarafından imzalanmış olup, 27 Nisan 2000 tarihinde cumhurbaşkanı seçiminin birinci tur oylaması, 1 Mayıs’ta ikinci tur oylaması yapılmış, 5 Mayıs 2000 tarihinde yapılan üçüncü tur oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan Ahmet Necdet Sezer TBMM dışından atanan ilk cumhurbaşkanı olmuştur (TBMMTD, 2000, s.9-10). TBMM dışından siyasete dahil olmamış, askeri bir makama sahip olmayan, bürokrasi de görev almış birisinin cumhurbaşkanlığı makamına getirilmesi, siyaset ve asker olmayan bir kişinin de bu makamda bulunabileceğini uygulamalı olarak Türk demokrasisinde kendisini göstermiştir. Bu bağlamda

tarafsızlık ilkesinin bir gereği olan ve hiçbir siyasi-askeri dürtüye sahip olmayan bir şahsında 7 yıl boyunca ülkeyi yürütmenin başı olarak temsil edebileceği görülmektedir.

2007 yılının Nisan ayında yapılacak olan cumhurbaşkanı seçimi, Türkiye tarihi açısından krizlere sebebiyet vermiştir. Yargıtay Onursal Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun, 26 Aralık 2006 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan 'AKP Tek Başına Seçemez' makalesinde cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili olarak, Anayasanın 102.maddesinde Cumhurbaşkanını, TBMM üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilecektir, hükmünü taşıdığını, karar için aranan nitelikli çoğunluk üzerindeki katılımın aynı zamanda toplantı yeter sayısı olduğu görüşünü öne sürmüş, birinci oylamada seçim sandığına en az 367 milletvekilinin katılmaması durumunda sonuç alınmış olamayacağını ve ikinci tur oylamaya geçilemeyeceğini belirtmiştir (Kanadoğlu, 2006, s.1). Yayınlanan bu makale ile beraber Türkiye'de aylarca sürecek 367 tartışması başlamıştır. Makaleden bir gün sonra CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı adayı olması durumunda oylamaya katılmayacaklarını belirtmiştir. Baykal ayrıca Erdoğan'ın adaylığında TBMM cumhurbaşkanlığı oylamasının ilk turun ardından içtüzük ihlali gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine gideceklerini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi emekli başkanı Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi emekli üyesi Prof. Dr. Fazıl Sağlam, YÖK eski başkanı Prof. Dr. Erdoğan Teziç, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Prof. Dr. Aydın Aybay, Anayasa tüzelerinden Prof. Dr. Süheyl Batum ve Necmi Yüzbaşıoğlu Sabih Kanadoğlu'nun 367 milletvekilinin katılımının sağlanması ile ilgili ortaya attığı görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Bazı anayasa hukukçuları ve siyasetçiler de Prof. Dr. Ergun Özbudun⁷, Ecevit Hükümetinin Adalet Bakanı Prof. Dr. Hikmet Sami Türk⁸, Anayasa Hukuku profesörü TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'da⁹ Anayasa'nın karar yeter sayısı ile toplantı yeter sayısının farklı kavramlar olduğunu toplantı yeter sayısının 184 olduğunu belirterek, Kanadoğlu'nun 367 oy ile ilgili bu görüşlerine katılmadıklarını açıklamışlardır (Enginertan, 2007, s. 51). 11. Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecine kadar birçok siyasetçi, bürokrat ve farklı kurumlardan açıklama gelmiş ve 367 krizi devam etmiştir. 367 konusuyla ilgili süreç içerisinde görüş bildirmeyen

⁷ Kanadoğlu, karar yeter sayısı ile toplantı yeter sayısını karıştırıyor. Anayasanın çeşitli maddelerinde karar yeter sayısı ile ilgili özel hükümler bulunduğu halde toplantı yeter sayısı ile ilgili olarak başka hiçbir hüküm yoktur. Kanadoğlu, 102.maddedeki karar yeter sayısının aynı zamanda toplantı yeter sayısı da olduğunu iddia etmektedir. Oysa bu ikisi tamamen farklı kavramlardır ve karar yeter sayısı başlığı altında ayrı ayrı düzenlenmektedir. (Enginertan, T.(2007b). Türkiye Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri II, Ülke, 27-53)

⁸ Kanadoğlu'nun yaptığı yorumun hukuki ve yasal dayanağı yoktur. Anayasada, meclisin karar yeter sayısı ve toplantı yeter sayısı ile ilgili farklı düzenlemeler yer alıyor. Anayasanın 96.maddesinde meclisin toplantı yeter sayısı gösterilmiştir. Üçte bir oyu alır ve bu 184'tür. Birleşim 184 milletvekilinin katılımı ile açılır. 367 oy gerektiği doğru değildir. (Enginertan, T.(2007b). Türkiye Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri II, Ülke, 27-53)

⁹ Bilim adamı olarak söylüyorum. Bu gidiş hukuku patlatır. Anayasada toplantı ve karar yeter sayıları net bir şekilde ifade ediliyor. Temel prensip, Meclisin 184 milletvekilile toplanacağı, 138 milletvekilile de karar alacağıdır. (Enginertan, T.(2007b). Türkiye Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri II, Ülke, 27-53)

TSK, 12 Nisan 2007 tarihinde Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın ‘sözde değil, özde *Laik Başkomutan*’ söylemleriyle bu sürece dâhil olmuştur¹⁰ (Vatan, 2007). Bununla beraber 14 Nisan 2007 tarihinde ‘*Cumhuriyetine Sahip Çık*’ yürüyüşleri, 18 Nisan 2007 tarihinde Malatya’da Zirve Kitabevi katliamı ve 27 Nisan 2007 e-Muhtıra bildirgesi yayınlanmıştır. Tüm bu yaşananların gölgesinde 27 Nisan 2007 tarihinde TBMM’nin cumhurbaşkanı seçimi gündemli toplantısı başlamış, TBMM Başkanı Bülent Arınç, Ak Parti Ankara Milletvekili Ersönmez Yarbay’ın cumhurbaşkanlığı adaylığından çekildiğini açıklamıştır. Böylelikle cumhurbaşkanı adaylığına, Abdullah Gül tek aday olarak katılmıştır. CHP adına grup başkanvekili Kemal Anadol, genel kurula gelerek, 367 itirazının kayıtlara geçirmek istemiştir. Daha sonra Kur’a çekme yöntemiyle 5 kişilik tasnif komisyonu belirlenerek oylamaya geçilmiştir. Oylama sonucunda TBMM Başkanı Bülent Arınç CHP’li 7 milletvekilinin de genel kurula iştirakinin sağlandığını tespit ettiğini açıklamış, oy kullanılmasına yönelik davet edilen milletvekili sayısının 368 olduğunu iddia etmiştir. Aday olan Abdullah Gül kullanılan 361 oydan 357’sini almıştır (TBMMTD, 2007, s.76-80). Yapılan birinci tur oylamadan sonra CHP, Anayasa Mahkemesine başvuru yapmış, Mahkeme başvuru üzerine 367 milletvekili ile toplanılması gerektiği yönünde 9’a 2 muhalif oyla yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminin iptaline karar vermiş ve yürürlüğü durdurmuştur (AYM, 1 Mayıs 2007, E:2007/45 K:2007/b1). İptal kararının ardından 22 Temmuz 2007 tarihinde milletvekili genel seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Mahkeme kararından sonra 6 Mayıs 2007 tarihinde cumhurbaşkanı seçimi için TBMM’de 1.tur oylamaya tekrarlanmış ve yine 367 sayısına ulaşamamış olup, aday olan Abdullah Gül ‘*nafile turlar meclisin onurunu*’ zedeler diyerek adaylıktan çekilmiştir. 9 Mayıs’ta yapılması gereken cumhurbaşkanı seçimi aday olmadığından dolayı yapılamamıştır (TBMMTD, 2007, 258,9-10). Yaşanan 367 krizinin ardından 22 Temmuz 2007 tarihinden yapılan Milletvekili genel seçimleri Ak Parti’nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Yapılamayan cumhurbaşkanı seçimleri için TBMM’de 20 Ağustos 2007 günü birinci turu, 24 Ağustos’ta ikinci turu ve 28 Ağustos 2007 günü üçüncü turda Özal, Demirel ve Sezer’den sonra Türkiye Cumhuriyeti Devletinin 11.Cumhurbaşkanı Abdullah Gül olmuştur (TBMMTD, 2007, 60–76). Türkiye’de cumhurbaşkanı seçiminde yaşanan bu krizler ardından Anayasal değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

21 Ekim 2007 tarihinde yapılan anayasa değişikliğinin halkoyuna sunulmasıyla, 1982 Anayasası’nda 5 yılda bir yapılan TBMM seçimlerinin 4 yılda bir yapılması, 367 krizi aşmak için TBMM’nin toplantı yeter ve karar sayılarının değiştirilmesi

¹⁰ ...Seçilecek cumhurbaşkanı aynı zamanda TSK’nın başkomutanıdır. Bu yönüyle TSK’yı yakından ilgilendirmektedir. Biz hem cumhurbaşkanımızın aynı zamanda başkomutanımızın cumhuriyetin temel değerlerine, anayasamızda ifadesini bulan laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti idealine devletin üniter yapısına bağlı ama sözde değil özde, cumhurbaşkanının o makama seçileceğine olan inancımı belirlemek isterim (Vatan, 2007)

maddelerinin yanında cumhurbaşkanının halk tarafından seçilip seçilmeyeceği sorulmuş ve halk tarafından bu değişiklikler kabul edilerek anayasa değişikliği kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimini ilgilendiren 1982 Anayasası'nın 101 ve 102. maddesindeki değişiklikler ile beraber Cumhurbaşkanının 40 yaşını doldurması, yükseköğrenim yapmış olması, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olması, TBMM üyesi ise üyeliğinin son bulması, parti mensubu ise parti ile ilişkisinin kesilmesi hususları aynıyla kalmıştır. Bunun yanında 7 yıllığına seçilen cumhurbaşkanı 5 yıl için seçilmesi kabul edilmiş, bir kez seçilen cumhurbaşkanının ikinci defa seçilebilmesine olanak tanınmıştır. Cumhurbaşkanının TBMM vasıtasıyla seçilmesi yerine halk tarafından seçilmesi belirlenmiştir. 1982 Anayasasının ilk halinde cumhurbaşkanının adaylık usulünde TBMM üyesi olması veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından seçilmesi, TBMM üyeleri dışından aday gösterilmesi halinde de TBMM üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkün olduğu belirtilmiştir. 21 Ekim 2007 anayasa değişikliği ile birlikte halk tarafından seçilecek cumhurbaşkanının TBMM üyeleri arasından veya Meclis dışından 20 milletvekilinin yazılı teklifi ile aday gösterilebileceği, bununla birlikte en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında %10'u geçen siyasi partiler ortak aday gösterebileceği hakkı getirilmiştir (Yücel, 2012, s. 188–189). Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir husus gerçekleşmiş, temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye doğru bir yönelim sergileyen anayasa değişikliğiyle beraber ilk adım atılmıştır. Temsili demokrasinin TBMM'de yansıtılmasındaki sıkıntılar, yargı erkinin de müdahalesiyle birlikte olduğunda Türk demokrasisinde doğrudan demokrasi aracına yani halkın onayına başvurulması düsturuyla beraber Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine kadar giden sürecin basamakları döşenmiştir.

21 Ekim 2007 Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıl olarak düzenlenmiş ancak daha öncesinden 28 Ağustos 2007 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül seçildiğinden 6271 sayılı Kanunun geçici 1. maddesi ile 11. Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 7 yıl olarak düzenlenmiştir. Abdullah Gül, TBMM tarafından seçilmesi nedeniyle mevcut sistemin uygulaması bu durumu değiştirmemiş bu bağlamda sistem değişikliğinin gerçekleşmemiş olduğu görülmektedir. Fakat Anayasa değişikliğinde cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceği belirtildiğinden yasal düzeyde yarı başkanlık sistemine geçilmiş olduğu belirtilebilir. 28 Ağustos 2014 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın halk tarafından seçilmiş olması, sistem değişikliğinin uygulamaya yansıdığını göstermektedir. Bu itibarla 28 Ağustos 2014 tarihinden itibaren cumhurbaşkanının halk oylamasıyla belirlenmesinden itibaren hem uygulamada hem de yasal düzeyde yarı başkanlık sistemine geçilmiştir.

Ardından 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile anayasal düzeyde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kabul edilmiştir. 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra da hem yasal hem de uygulama düzeyinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi hayata geçirilmiştir (Turan ve Güler, 2018, s.5-33).

7140 sayılı Kanun ile 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanununda kimi değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliğin ilki Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimlerinin 5 yılda bir aynı günde yapılacağıdır. Bu değişiklikle beraber hem TBMM’ye hem de Cumhurbaşkanına seçimleri yenileme yetkisi verilmiştir. Fakat bu yetki bazı şartlara bağlanmıştır, yenileme kararı kim tarafından alınırsa alınsın hem Cumhurbaşkanlığı hem de TBMM seçimleri yenilenmek zorundadır. Ayrıca TBMM, sadece üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilmektedir. Cumhurbaşkanı ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilirse bu halde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilmekte, Cumhurbaşkanı ve Meclis’in görev süreleri de 5 yıl olarak belirlenmektedir. Cumhurbaşkanı seçiminde iki türlü çoğunluk sisteminin benimsendiği bu düzenlemeye göre genel oyla yapılacak seçimde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, cumhurbaşkanı seçilmektedir. İlk oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu ikinci tur oylamaya ilk oylamada en çok oy almış olan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya ilişkin meydana gelebilecek boşlukları gidermek üzere istisnai iki düzenleme getirilmiştir. İlki, ikinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir sebeple seçime katılmaması halinde, ikinci oylamanın, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılabileceğidir. İkincisi ise oylamalara tek adayla gidilmesi halinde, oylamanın referandum şeklinde yapılacağıdır. Nihayetinde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday cumhurbaşkanı seçilmektedir. Belirtilen önemli hususların yanında diğer hususi konulardan biri de cumhurbaşkanının partisiyle ilişkisinin kesilmesine son verilmesidir. Cumhurbaşkanı partili üye olarak partisiyle ilişkisini sürdürebilmektedir. Bunun uygulamadaki örneğini görmek mümkündür. 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliğinden sonra 12.Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan önce Ak Parti’ye üye olmuş, akabinde 21 Mayıs 2017 tarihinde yapılan olağanüstü kongre ile Ak Parti Genel Başkanı olmuştur (Turan, 2018, s. 56-58). En son yapılan anayasal değişiklikler ile beraber cumhurbaşkanının parti üyesi olması veya parti ile ilişkilerini sürdürmesi ayrıca TBMM’nin cumhurbaşkanı karşısında ancak beşte üç çoğunluğuyla ülkeyi seçimlere götürebilmesi erkler arasındaki denge-kontrol-fren sisteminin sağlanamayacağını göstermektedir. Türk demokrasi tarihinde partili bir cumhurbaşkanının olması tarafsızlığı açısından çokça tartışılır bir konu haline gelmiştir.

5. 6271 SAYILI CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ KANUNUNDA CUMHURBAŞKANI ADAYI OLABİLMEME YÖNELİK DEĞİŞİKLİK VE YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARIYLA UYGULANMASI

6271 sayılı Cumhurbaşkanı seçimi kanununda cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceğinin belirtilmesiyle beraber TBMM ve Cumhurbaşkanı seçiminin 5 yılda bir aynı gün yapılacağı da düzenlenmiştir.¹¹ Cumhurbaşkanı seçiminin genel oyla yapılacağı, geçerli oyların salt (*yarısından bir fazlası*) çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçileceği belirtilmiştir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamadan sonraki pazar günü ikinci oylamanın yapılacağı, ikinci oylamaya ilk oylamada en çok oy almış iki adayın katılacağı ve geçerli oyların çoğunluğunu alan adayın Cumhurbaşkanı olacağı hüküm altına alınmıştır.¹² Daha önceki anayasalarda olduğu gibi cumhurbaşkanı seçilebilmek için 40 yaşını doldurma, yükseköğrenim yapma, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olma şartları bu kanunda da aynen korunmuştur. Fakat mezkûr kanunda, cumhurbaşkanı aday gösterilme şartlarında değişikliğe gidilmiştir. Cumhurbaşkanlığına; siyasi parti grupları, en son yapılan milletvekili genel seçiminde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ve en az yüz bin seçmen aday gösterebilir. Aday gösterilmeyi de aday olacak kişinin yazılı muvafakatine bağlamıştır. Siyasi partiler tarafından aday gösterilme hususu, TBMM'de grubu bulunan siyasi partiler grup kararıyla, diğer siyasi partiler ise tüzüklerinde gösterilen yetkili organların kararıyla Cumhurbaşkanlığına aday gösterebileceğini belirtmiştir.¹³ 2018 Cumhurbaşkanı seçim sürecinde, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından Ak Parti grubu ile MHP grubunun ortak adayı Recep Tayyip Erdoğan, CHP grubunun adayı Muharrem İnce ve HDP grubunun adayı Selahattin Demirtaş'ın cumhurbaşkan-

¹¹ 6271/2...Seçimler genel, eşit ve gizle oyla, bütün yurtta aynı günde, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy kullanmaları sağlanır. Seçmen, oyunu tam bir serbestlikle kendisi kullanır. Oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara bağlanması açık olarak yapılır...Yüksek Seçim Kurulu, Cumhurbaşkanlığı seçiminin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırmak amacıyla gerekli ilke kararları almaya... bu Kanunda seçimle ilgili olarak yer alan bütün süreleri gerektiğinde kısaltarak tespit ve ilana yetkilidir. 6712/3...Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Ancak Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir...Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması ve TBMM genel seçimine bir yıl veya daha az süre kalması halinde, Cumhurbaşkanlığı seçimi, makam boşaldığı günden sonra gelen altmışıncı günü takip eden ilk Pazar günü TBMM genel seçimiyle birlikte yapılır...Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçim takvimi resen belirlenir ve ilan edilir.

¹² 6271/4...İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılamaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. Ancak ikame, geçici sonuçların ilanını takip eden gün saat 17.00'ye kadar yapılabilir. Oylamalara tek adayla gidilmesi halinde, oylama referandum şeklinde yapılır...Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa TBMM üyeliği sona erer.

¹³ .6271/8...YSK tarafından ilan edilen süre içinde, adayların isimleri, muvafakat belgeleri ve gerekli diğer belgelerle birlikte YSK'ya başvurularak aday gösterilmiş olur. Her siyasi parti veya parti grubu ancak bir aday için başvuruda bulunabilir. Bir kişiyi birden fazla siyasi parti grubu veya siyasi parti aday gösterebilir. Adaylarla ilgili bilgi ve belgelerde eksiklik tespit edilmesinde, YSK'ca ilgili siyasi partilere eksikliklerin giderilmesi için 5 günlük süre verilir. Eksiklikleri, verilen süre içinde gidermeyen siyasi partiler, aday göstermekten vazgeçmiş sayılır.

lığı için adaylıkları kabul edilmiştir (YSK, 6 Mayıs 2018, K:391). Yine mezkûr kanunda, Seçmenler tarafından aday gösterilme hususu, Cumhurbaşkanlığına en az yüz bin seçmenin yazılı teklifiyle aday gösterilebileceği belirtilmiştir. Seçmenler tarafından aday gösterilmek isteyen kişinin nasıl başvuracağı kanunda açık bir dille ifade edilmiştir.¹⁴ 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde, YSK tarafından cumhurbaşkanlığına aday olabilmek için yüz bin imza adaylık sürecinde başvuran Necdet Can, Selami Karagöz ve Bülent Gürku’tun bilgi ve belge eksikliğinden adaylıkları reddedilmiş, Doğu Perinçek, Meral Akşener, Temel Karamollaoğlu ve Vecdet Öz’ün adaylıkları kabul edilmiştir (YSK, 3 Mayıs 2018, K:366). Cumhurbaşkanlığı adayları YSK tarafından başvurusu kabul edilip ilan edildikten sonra, seçmenler hangi adayın cumhurbaşkanı adayı olmasını istiyorsa adaylık teklifi için kayıtlı oldukları ilçe seçim kuruluna bizzat başvuru yapmaları gerekmektedir. Başvuranın da seçmen olup olmadığı ve daha önce aday teklifinde bulunmadığı tespit edildikten sonra, ilan edilen listedeki cumhurbaşkanı adaylığına aday olanların arasından tercih yaptırılarak adayın bilgilerini içeren form imzalatılır ve elektronik ortamda da aday tercih başvurusu kaydedilir. Bu başvuruyu yapan seçmene de aday teklifinde bulunduğu dair belge verilir. Seçmenlerin bu aşamalarda yapılan işlemin hatılı olup olmadığı ile ilgili itiraz hakları da mevcuttur. YSK tarafından belirlenen süreçte yüz bin seçmen tarafından teklif edilen kişiler geçici aday listesinde gösterilir.¹⁵ 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde, YSK tarafından cumhurbaşkanlığına partiler tarafından aday gösterilen Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce ve Selahattin Demirtaş, yüz bin imzayı geçen Doğu Perinçek, Meral Akşener ve Temel Karamollaoğlu’nun geçici adaylıklarının ilanının kararı verilmiştir (YSK, 9 Mayıs 2018, K:426). Mezkûr kanunda geçici aday listesine karşı itirazları YSK tarafından üç gün içerisinde kesin karara bağlanır ve kesin aday listeleri Resmi Gazetede yayımlanır. Geçici aday listesinde olan adayların adaylıkları YSK tarafından kesinleşmiştir.

Cumhurbaşkanlığı konusunda diğer bir hususta hâkim ve savcı sınıfı, yüksek yargı mensupları, memurlar, memur ve kamu kurum niteliğine sahip kuruluşlarında görev alanların adaylık durumlarında görevlerinden istifa etmeleri ge-

¹⁴ .6271/8-A...Seçmenlerce aday gösterilmek isteyen kişi Kimlik ve açık adres bilgilerini ihtiva eden başvuru dilekçesi ve seçilme yeterliğine ilişkin belgelerle, en yüksek derecedeki devlet memuruna mâli haklar kapsamında yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarının on katının ilgilili maliye veznesine yatırıldığına dair makbuzla YSK’ya başvurur. YSK, başvuru dilekçesi ve eklerini iki gün içinde inceler. İnceleme sonucunda; Başvuranın, seçilme yeterliğinin bulunmadığının tespit edilmesi halinde, başvuru reddedilir. Başvuran bu kararın bildirilmesinden itibaren iki gün içinde dilekçeyle yeniden inceleme talebinde bulunabilir. YSK, bu talebi üç gün içinde karara bağlar. Bilgi ve belgelerde eksiklik bulunması halinde, eksikliklerin tamamlanması için iki gün süre verilir. Bu süre içinde eksiklikler tamamlanmadığı takdirde başvuru reddedilir. YSK, başvurusu kabul edilen kişileri ilan eder. Seçmenler, ancak bu ilanda belirtilen kişilerden sadece biri için bir kez teklifte bulunabilirler.

¹⁵ 6271/8-A/7.Yüz bin seçmen tarafından aday teklifinde bulunulması veya ölüm hallerinde maliye veznesine emaneten yatırılan tutar, seçimden sonra talep üzerine ilgililiye iade edilir. Diğer hallerde bu tutar, Hazineye gelir kaydedilir. Aday teklifine ilişkin işlemler için ilçe seçim kurullarında yeterli kadar personel görevlendirilir ve gerekli tedbirler alınır. Aday teklifine ilişkin başvuru ve formların şekli ile yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı seçmenlerin aday göstermeleri dahil bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar YSK tarafından belirlenir.

rektiğidir. Bu görevlilerden yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile subay ve astsubaylar hariç diğer kamu görevlilerinin görevlerine tekrar dönebileceği düzenlenmiştir.¹⁶ Cumhurbaşkanı adaylığı konusunda başkaca bir hususta nakdi yardımın adaylara yapılabileceğidir. Yapılacak nakdi yardımlar adaylar tarafından sadece seçim harcamaları için kullanılacağı ve YSK tarafından denetime tabi tutulacağı düzenlenmiştir.¹⁷

6. CUMHURBAŞKANLIĞI ADAYLIĞINDA 100 BİN İMZA ZORUNLULUĞU VE PARTİ İLE İLİŞKİSİNİ KESMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ

T.C. Anayasasında 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile beraber, cumhurbaşkanı aday gösterilme şartlarında değişikliğe gidildiği, cumhurbaşkanlığına; siyasi parti grupları, en son milletvekili genel seçiminde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ve en az yüz bin seçmen aday gösterebileceği belirtilmiştir. Ayrıca cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisi kesilir ve TBMM üyeliği sona erer amir hükmü, 1961 ve 1982 Anayasasının 2007 değişikliğinde de mevcudiyetini korurken Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi ile beraber 2017 Anayasa değişikliğinde bu hüküm kaldırılarak cumhurbaşkanının partili olabilmesi ve ilişkisini sürdürebilmesinin önü açılmıştır. Anayasa-da yapılacak bir değişiklik ile beraber cumhurbaşkanı adaylığı için 100 bin imza zorunluluğu bulunması ve parti ile ilişkisinin kesilmesi maddesinin getirilmesinin mevcut şuan işler durumunda olan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine daha da işlerlik kazandıracığı yönlü bir öneridir. Bu öneri üzerinden hareketle, parti ile ilişkisi kesilmiş, doğrudan halk tarafından seçilerek tarafsız bir şekilde göreve gelmiş cumhurbaşkanının diğer erkler üzerinde görev ve yetkilerinin nasıl yansıdığı izahı yapılacaktır. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (CBK) ve kanunlar üzerinden erklerin görev ve yetkileri hususunda önerinin gerekçeleri ortaya konulacaktır.

¹⁶ 6271/11.Cumhurbaşkanı aday gösterilen hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, yükseköğretim kurulu, radyo ve televizyon üst kurulu üyeleri, kamu kurumu ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, belediye başkanları ve subaylar ile astsubaylar, siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar, kamu bankaları ile üst birliklerin ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar, aday listesinin kesinleştiği tarih itibarıyla görevlerinden ayrılmış sayılır. Bu durum YSK'ca aday gösterilenin bağlı bulunduğu bakanlığa veya kuruma derhal bildirilir. Yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile subay ve astsubaylar hariç olmak üzere, Cumhurbaşkanlığı aday gösterilen Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri hâlinde, Yüksek Seçim Kurulunca Cumhurbaşkanının seçildiğinin ilân edilmesini takip eden bir ay içinde müracaat etmeleri kaydıyla eski görevlerine veya kazanılmış hak aylık derecelerindeki başka bir göreve dönebilirler

¹⁷ 6271/14. Adaylar, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, tüzel kişilerden ve Türk uyruklığında olmayan gerçek kişilerden bağım ve yardım alamazlar...Her bir kişinin adaylara yapabileceği nakdi yardım miktarı, her bir tur için en yüksek devlet memuruna mali haklar kapsamında fiilen yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarını geçemez. ...Seçim hesapları ile bağış, yardım ve harcamalara ilişkin bilgi ve belgeler, seçim sonuçlarının kesinleşmesini izleyen on gün içinde YSK'ya sunulur. YSK bir ay içinde, seçim hesaplarını inceler ve varsa usulsüzlükleri ve öngörülen limitlerin aşıp aşılmadığını tespit eder...

2017 Anayasa değişikliğiyle getirilen CBK, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin en mühim esaslarındandır. 2017 Anayasa değişikliği öncesinde de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu CBK’nin tek örneğini oluşturmuşken, değişiklik sonrası CBK’lerin alanları ve kapsamı genişletilmiştir. Mevcut sistemde Cumhurbaşkanı yürütme yetkisine ilişkin konularda CBK çıkarabilmektedir. CBK, gücünü kanundan almayıp, doğrudan anayasadan alması cumhurbaşkanını bir hayli güçlendirmiştir. CBK, cumhurbaşkanının asli yetkisidir fakat TBMM’nin de yeterli çoğunluk elde ettiğinde aynı konuda kanun çıkarma yetkisi bulunmaktadır. CBK’nin yargısal denetimi de Anayasa Mahkemesine aittir (Özbudun, 2017, s.250-251). Mevcut koşulda, Türkiye’de disiplinli parti sisteminin mevcudiyeti düşünüldüğünde partili cumhurbaşkanının, TBMM üzerinde azımsanamayacak yetkileri bulunmaktadır. Misal vermek gerekirse, siyasi partinin lideri olan cumhurbaşkanı partisi aracılığıyla istediği kanunu mecliste teklif edebilir. Mevcut sistemde cumhurbaşkanı, haftada bir meclis’e gelip, parti grup toplantısı düzenleyerek, milletvekillerine kanun çalışmalarında açıklama yapabilmekte ve direktif verebilmektedir. Bununla beraber yargı organı ve bürokratların belirlenmesi, milletvekilleri ve belediye başkanlarının saptanmasında parti başkanlarının tam yetkili oldukları göz önüne alınarak Türkiye’deki disiplinli parti anlayışı ile birlikte düşünüldüğünde yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler bağlamında devlet yönetiminde denge ve fren sisteminin sağlanmasında sıkıntılara sebebiyet verebileceği görülmektedir (Fendoğlu, 2019, s 289-290). 2017 Anayasa değişikliği sonrasında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile gücünü anayasadan alan cumhurbaşkanı, yürütme alanında CBK’ler ile hayli güçlü konuma getirilmiştir. TBMM’nin de CBK’ler ile düzenlenen alanda kanun çıkarma yetkisi bulunmaktadır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin de CBK’ler üzerinde yargı denetimi görülmektedir. Mevcut koşulda, devlet yönetiminde denge fren sisteminin oluşabilmesi için cumhurbaşkanının partili olmaması gerekmektedir. Nedeni ise öneride iddia edilen parti ile ilişkisi kesilen ve zorunlu 100 bin imza ile adaylığı kabul edilip, seçimi kazanan ve cumhurbaşkanlığına getirilen bir kişinin CBK’ler ile güçlü olduğu görülmektedir. Fakat bu güç, hem siyasal hem de yargısal denetime tabidir ve cumhurbaşkanı da parti ile ilişkisi olmadığından dolayı meclis ile uyumlu bir şekilde çalışmaya kendisini yönlendirecektir.

Normlar hiyerarşisinde CBK’ler kanunun ve kanun hükmünde kararname-nin (KHK) alt konumundadır. Sadece Olağanüstü CBK’ler kanunla eşdeğerdir. CBK’ler ile kanun veya KHK değiştirilemediği gibi ilga da edilememektedir.

¹⁸ Anayasa’da yer alan temel haklar, kişi hakları, siyasi haklar ve ödevleriyle ilgili

¹⁸ 16/05/1989 Tarih,1989/4 Esas ve 1989/23 sayılı Anayasa Mahkemesinin kararıyla kanun yerine KHK düzenlenebileceği fakat CBK’lerin kanun gücünde olmadığıdır.

CBK ile düzenleme yapılamaz. Ancak idari yönden bir düzenleme yapılabilmesi söz konusudur. Temel hakların kullanımına ilişkin düzenleme kanunla yapılması gerekmektedir. Anayasanın kanun alanı olarak belirtilen 1982/104-17'deki sınırlamalarda ve ayrıca Anayasanın 60 kadar yerinde geçen konular üzerinden CBK çıkarılamaz. Bu bağlamda Anayasanın 13. Maddesi ile 42/2,44,46,47,49,126/son, 127,129/son, 128/son, 130,133,134,136,166/son, 135.maddelerinde geçen alanlarda yani Anayasanın kanunla düzenlenir denilen alanlarında CBK ile düzenleme yapılamamaktadır. Bu itibarla CBK çıkarma yetkisi ile cumhurbaşkanına yürütme alanı tümüyle bırakılmamakta, TBMM'nin bu alanda genel düzenleme yapma yetkisi bulunmaktadır (Ardıçoğlu, 2017, s.37-38). CBK'ler kanun karşısında özerklik taşıdığı söylenebilir fakat bu özerklik kanun karşısında sadece yeni bir düzenleme yapabilme gücü olup, TBMM'den kopuk olmadığı görülmektedir. CBK'ler kanundan tamamen bağımsızdır yorumu yapılamamaktadır. Mevcut koşullarda hal böyle olunca, partili bir cumhurbaşkanının TBMM'de partisiyle beraber güçlü bir konuda bulunduğu varsayımı üzerine düzenlenmemesi gereken bir alanda bu yola tevessül edilmesi halinde, cumhurbaşkanının üst düzey kamu yöneticilerini seçmesi de düşünüldüğünde CBK'lerin Anayasa Mahkemesine iptal edilme yoluna gidilme sorununu daha da zorlaştıracaktır. Fakat partili olmayan bir cumhurbaşkanının böyle bir yola tevessül etmesi halinde karşısında öncelikle TBMM'yi bulacağından dolayı kanundan bağımsız bir düzenleme yoluna gidemeyeceği görülecektir. Doğrudan halk tarafından partisiz seçilen ve CBK'ler ile gücünü anayasadan alan cumhurbaşkanının, yürütmeye yönelik düzenlemelerde kanuni düzenlemeden ayrıksı bir tutum belirlemesi halini TBMM siyasi denetimi ile engellenecektir. Böylece temsilciler yoluyla gücünü yine halktan alan TBMM'nin de cumhurbaşkanına karşı devlet yönetiminde denge ve denetim vazifesi yaptığı görülecektir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemiyle beraber Anayasanın 104/9. maddesine göre üst kademe kamu yöneticilerinin atanmasının CBK düzenlenmesi getirilmiştir. Bu düzenlemedeki amacın cumhurbaşkanının yürütmede süratle icraatların yerine getirilmesi, bürokratik engellerin ortadan kalkması ve personel atamalarında liyakatin esas alındığı görülmektedir. Bu bağlamda, cumhurbaşkanının geniş yetkiler ile donatıldığı anlaşılmaktadır. 104/9.maddesinde üst kademe yöneticilerin atanmasını ilgilendirirken 128.madde ise bunların yetiştirilmesi ile ilgilidir. 128. maddesindeki kamu görevlilerinin yetiştirilmesinde eğitim konusunda kanuni düzenleme yapılmadığı için, cumhurbaşkanı CBK çıkararak, TBMM'yi bu konuda kanun yapmaya zorlayabilir fakat bu hususta kanun düzenlemesi gerektiği için bu konu da CBK yapılamaz. Yani üst kademe kamu yöneticilerinin atama işi CBK, yetiştirilmesi işi kanunla yani TBMM aracılığıyla yapılacaktır. Cumhurbaşkanı resen atama yapma ve azletme yetkisi denge denetim ilkesi ile sorunlu olduğu görülmek-

tedir (Fendoğlu, 2019, s. 286-287). Cumhurbaşkanı’nın böyle bir yetkisinin bulunması yürütme organının aktif, süratle ve bürokratik engellere takılmadan yerine getirilmesi devlet yönetimine işlerlik kazandıracaktır. Ayrıca cumhurbaşkanı’nın resen atama-azil yetkisi bulunduğundan liyakat açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Mevcut yasa ve uygulamalarda siyasi parti üyesi olan bir cumhurbaşkanı’nın atama-azil yetkisini sorgusuz kullanabilmesi devlet kademesindeki tüm bürokratik görevlerin parti mensupları tarafından yerleştirilmesi uygulamasını da beraberinde getireceğinden liyakatli bir kişinin üst kademelerde görev alabilmesinin zor olacağı görülecektir. Fakat partili olmayan bir cumhurbaşkanı’nın atama-azilde böyle bir yetkisi varken, meclis tarafından üst kademe kamu görevlilerinin atamalarına kanun düzenlemesi getirmesiyle cumhurbaşkanı’nın sorgusuz atama-azil yapamayacağı gibi kanunun öngördüğü şekilde atama-azil yapacağı anlaşılacağından devlet yönetiminde TBMM’nin denge-denetim vazifesi yapacağı yine görülecektir.

Cumhurbaşkanı Hükümet sistemiyle beraber Anayasanın 106/son fıkrasına göre diğer bir hususta, bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatlarının CBK ile düzenlenmesidir. Kurumların düzenlenmesinin CBK ile yapılmasının sebebi, konstrüktif dönüşümü sağlamak, benzer işleri yapan birimleri birleştirmek, yenilik ve küresel teknoloji ile uyumu sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut sistemde cumhurbaşkanı kendisine bağlı devletin merkezi idaresini CBK ile düzenleme yetkisine sahiptir. Bu yetki, cumhurbaşkanı’nın asli ve mahfuz yetkisidir ancak bu yetki, yasamanın genelliği ilkesi ile çelişmektedir (Özbudun, 2017, s.250-251). Mevcut sistemin ilk sorunlarından birisi bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatlarının nasıl ve hangi şekilde belirleneceğiydi. Çünkü başbakanlık ve bakanlıklar kanun veya KHK ile kurulmuştu, CBK’nın da bu alanı düzenleme yetkisi bulunmamaktaydı. Türkiye’nin merkez ve taşra teşkilatı 1 nolu CBK ile düzenlenmeden bir gün önce yani 9 Temmuz 2018 tarihinde 233 maddeden oluşan 703 sayılı KHK çıkarılarak¹⁹ daha sonrasında 1 nolu CBK ile bu kurumların teşkilat yapısı ilga edilmiştir. Yani kanun veya KHK ile oluşturulan devletin eski teşkilat yapısı CBK ile ilga edilemeyeceğinden 09 Temmuz 2018 tarihinde KHK ile ilga edilmiş, 10 Temmuz 2018 tarihinde devletin yeni teşkilat yapısı CBK ile yürürlüğe konulmuştur (Fendoğlu, 2019, s. 288). Kanun veya KHK ile kurulmuş olan bakanlar kurulunu CBK ile değiştirmek mümkün görülmemekteydi. TBMM’de bulunun yasama yetkisi, partili cumhurbaşkanı’nın mecliste de partisiyle güçlü olduğu göz önünde bulundurularak bu hususta KHK düzenlemesi ile çıkartılmış ve bir gün sonra devletin yeni şekli CBK ile yeniden düzenlenmiştir. Fakat partili olmayan bir cumhurbaşkanı olması halinde, devletin yeni şekli hem doğrudan halk tarafından seçilen tarafsız bir cum-

¹⁹ Resmi Gazete, 09 Temmuz 2018/30473 Üçüncü Mükerrer. CBK’ler onay için TBMM’ye sunulmaz. CBK ve KHK Resmi Gazetede yayım ile yürürlüğe girer. CBK, tüzüğün üzerindedir. CBK ve tüzük Resmi Gazetede yayım ile yürürlüğe girer. Bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi taleple bağlıdır ama talebin gerekçesiyle bağlı değildir.

hurbaşkanı hem de temsilciler yoluyla gücünü yine halktan alan TBMM'nin devletin yönetim şeklinin belirlenmesinde de denge-denetim vazifesi yapacağı karşılıklı uzlaşısı üzerine devletin yönetimine işlerlik kazandıracak bir devlet şekli ortaya çıkması muhtemel görünecek ve demokrasinin gelişmesi yönlü bir gelişim göstergesi olacaktır.

Cumhurbaşkanı Hükümet sistemiyle beraber Anayasanın 108/son maddesiyle Devlet Denetleme Kurumu (DDK)'nın işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri CBK ile düzenleneceği, 118/6.maddesiyle Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri CBK ile düzenleneceği belirtilmiş fakat bu hususta da TBMM düzenleme yapabileceği görülmektedir. Kamu tüzel kişiliği alanı 2017 Anayasa değişikliği öncesinde kanunla veya kanunun açık verdiği yetkiye dayanılarak kurulacağı düzenlenmişken, 2017 değişikliği sonrasında kamu tüzel kişiliğinin kanunla veya CBK ile düzenleneceği ifade edilmiştir.²⁰ Mevcut koşullarda TBMM'nin genelliği-asliliği ve ilk el olduğu genel kuralları Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde de devam ettiği görülmektedir. DDK ve MGK'nin ve kamu tüzel kişiliği alanında CBK ile düzenlenmesi cumhurbaşkanına ait olduğu görülse de TBMM'nin bu alanlarda kanun düzenlemesi yapabilme yetkisi de bulunmaktadır. CBK, yasama, yürütme ve yargı erkleri tarafından ileriye yönelik yürürlükten kaldırılabilirliği gibi TBMM de bir kanunla CBK'yı yürürlükten kaldırabilir. TBMM'nin istediği zaman CBK'lere karışma yetkisi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı da kendisinin veya bir önceki cumhurbaşkanının çıkarmış olduğu CBK'yı ilga edebileceği gibi değiştirme yetkisi de bulunmaktadır. CBK'lerin genel ve özel gerekçesi yoktur. CBK, kanunlara göre daha çabuk yapılabilir, değişebilir ve daha kısa ömürlü olabilir. Bu durum kanun ile CBK arasındaki farkı ortaya koymakta ve CBK'lerin kanun karşısında daha alt düzeyde olduğu göstermektedir. Buna mukabil cumhurbaşkanının da kanunlar üzerinde veto yetkisi vardır, veto halinde teklifin yeniden kabulü için aynı yönde TBMM'nin salt çoğunluğunun kabulü (301/600) gerekmektedir. Cumhurbaşkanı veto yetkisini, CBK'nin iptali halinde de TBMM'ye karşı kullanabilir. Ayrıca cumhurbaşkanının çıkarılan bir kanuna karşı AYM'ye iptal davası açma yetkisi de bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı, CBK'leri iptal eden kanuna karşı bu yetkisini kullanmaya da haizdir. Cumhurbaşkanı acil durumlarda TBMM'yi toplantıya çağırma yetkisi de bulunmaktadır (Fendoğlu, 2019, s.288-294). Mevcut durum Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde fren denge sistemini yakaladığı görülmekte fakat Türkiye'de disiplinli parti anlayışıyla partili bir cumhurbaşkanı tarafından bu yetkinin kullanılmasından kaynaklı sorunlar öngörülememiştir. CBK'lerin kanunun alt düzeyinde olması ve

²⁰ AY.108/son Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir. 118/6. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir. 123/3.Kamu tüzel kişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

TBMM’nin CBK’ları kanunla işlevsiz duruma getirmesi devlet yönetimine kontrol ve denetim mekanizmasını çalıştırdığından Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine daha da işlerlik kazandıracağını gösterecektir. Ayrıca partili olmayan bir cumhurbaşkanının mevcudiyetinde yürütmenin yapacağı iş ve işlemlerde, CBK’lerde her daim halkın temsilcisi olan TBMM’nin varlığı devlet mekanizmasında bir sigorta vazifesi göreceği cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türkiye’ye demokrasi yönüyle daha uygun olduğu da görülecektir.

Anayasanın 103.maddesinde cumhurbaşkanının göreve başlarken yemin edeceği bahsi düzenlenmiştir.²¹ Ülkenin muhafazası ve kollanması, ant metninde yazılan değerlere bağlılık cumhurbaşkanının nitelikleri açısından önemlidir. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra göreve başlamayabilmesi için ant içmesi gerekmektedir. Göreve başlama tarihi ant içtiği tarih olarak belirlenmiştir. Tarafsızlığın sağlanması için yemin gereklidir. Yemin ile beraber cumhurbaşkanının görevi müddetince anayasal düzene, devletin ve milletin birliğine bağlı kalacağına dair söz vermesidir. Cumhurbaşkanının yeminle göreve başlaması ilk defa 1924 Anayasası düzenlenmesinde yer almış, 1961 ve 1982 anayasalarında da yer verilmiştir. 1961 ve 1982 Anayasasında yemin metni yönünden benzerlik bulunmakla birlikte, 1982 Anayasası yemin metninin içeriğini genişletmiştir. Her iki anayasa yemin metninde de tarafsızlık ifadesi kullanılmıştır. 1961 Anayasasında ‘*tarafsızlıktan ayrılmayacağına*’ ifadesine, 1982 Anayasasında ise ‘*tarafsızlıkla yerine getirmek*’ ifadesine olarak yer verilmiştir (Önder, 2004, s. 67). 1961 ve 1982 Anayasalarında cumhurbaşkanının siyasi parti ile ilişkisi kesilir hükmü korunmuştur. 2017 Anayasa değişikliği ile de bahsi geçen 101.maddedeki cumhurbaşkanının tarafsızlığı hükmü kaldırılmıştır. Söz konusu hüküm kaldırılmasıyla tarafsız olmayacağı sorunu çözülemediği Anayasanın 103.maddesindeki yemin metninde kendini göstermektedir. Çünkü yemin metninde ‘*aldığım görevi tarafsızlıkla*’ denilmekte ve mevcut anayasamızda bu hüküm bulunmaktadır (Fendoğlu, 2015, s. 235). Cumhurbaşkanının yemin içerisinde de belirtildiği gibi görevini tarafsızlıkla yürütmesi önerimizi güçlendirmekte partili olmayan bir cumhurbaşkanının görevini tarafsızlıkla yürütmesi yeni sistemin daha demokratik ve işlerlik kazanmış haline büründüğünü gösterecektir.

²¹ AY. 103. Yemin metni “Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım **görevi tarafsızlıkla** yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andçerim”dir.

SONUÇ

Türk demokrasi tarihinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemiyle beraber yürütme organı doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Yani halk temsilcileri aracılığıyla değil doğrudan doğruya kendi tercihiyle yürütmeyi belirlemektedir. Bu hal Türkiye’de temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye doğru yönelimin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yürütmenin tek başlı olması, güçlü olması, hızlı karar verebilmesi gibi faydalarıyla beraber yürütmeye tek başlılık getiren bir sistem Türkiye açısından bir kazanımdır. 2017 Anayasa değişikliği ile hem yürütme hem de yasama ayrı ayrı doğrudan halka karşı sorumlu olduğu, halk denetim yapabilme ve hesap sorma yetkisini bizzat kendisinde bulduğu, halk için öze dönüş iradesi sergilendiği söylenebilmektedir. Türkiye, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemiyle beraber daha öncesi kronik hale gelen hesap sorma/hesap verme problemini çözmeye yönelik temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye doğru güçlü bir adım atmış olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminde güçler birbirinden ayrı olduğu hem doğrudan demokrasi hem de demokratik temsil yönünden zenginleştiği ve sadece işi yasama olan TBMM’nin yasama verimliliğini arttırdığı görülebilecektir. Milletvekilleri hükümetten ayrı ve bağımsız olarak kanun teklifi vererek yasama faaliyetlerinde bulunabileceği de gözlemlenebilecektir. Ancak tüm bu belirtilenler cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin kesilmesi ve 100 bin imza koşuluyla bu görevin başında tarafsız bir şekilde bulunmasıyla mümkün olabileceği görülmektedir. Bu bağlamda cumhurbaşkanı adaylarının seçmenler tarafından 100 bin imza zorunluluğunun bulunması ve partisi varsa ilişkisinin kesilmesi önerisi üzerinden mevcut anayasadaki yemin metninde geçen ‘*görevindeki tarafsızlığına*’ da uygun bir hal almasıyla bu sistemin işlerlik kazanacağı görülebilecektir. Bilindiği üzere Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimlerin yenilenmesine karar verebilmektedir. Böyle bir karar alınması halinde iki erkin de görevi son bulacaktır. Partili olmayan cumhurbaşkanı yemin metninde de belirtildiği gibi tarafsız bir şekilde yürütmenin başında olması ve güçlü bir meclisin karşısında bulunması halinde, görevinde zafiyet gösteren bir cumhurbaşkanı veya TBMM olsa dahi makul sürede iki organ da halkın iradesine başvurabileceğinden krizlere gebe bir Türkiye ile karşılaşılmayacaktır. Bu yönüyle kontrol denge sisteminin hem güçlü TBMM hem de güçlü Cumhurbaşkanı tarafından sağlandığı görülecektir ki böyle bir önerinin yasalar da bulunmasıyla Türk demokrasisi de dünyada örnek gösterilebilecek bir konuma yükselebilecektir. Türkiye’de disiplinli parti sistemi olduğu göz önünde bulundurulurak; siyasi parti lideri ve yürütmenin başı olan bir cumhurbaşkanının TBMM’de güçlü olduğu zannından hareketle demokrasinin gelişmesine yönelik kuvvetler ayrılığı prensibi işlevsiz kalacaktır. TBMM, cumhurbaşkanının tahakkümünde kalmaya mahkûm olacağı gibi çoğu ataması cumhurbaşkanı tarafından yapılan yargı

organı da kuvvetler arasında denge-kontrol-fren sistemin de kendisine yer bulamayacaktır. Bu bağlamda partili cumhurbaşkanının hem yasama hem yürütme üzerindeki tahakkümleri CBK’ler üzerinden hızlı, kolay ve çok çabuk bir şekilde sağlanacaktır. Üst düzey kamu yöneticilerinin atamaları CBK’ler ile yapılması liyakat sisteminin çalıştırılmasına yönelik bir amaç taşısa da partili bir cumhurbaşkanı ile beraber liyakatin parti süzgecinden geçeceği görülecektir. Böylesi bir durum üst düzey ve alt kademelerdeki görevlerde bilgi, beceri ve kabiliyetin bir öneminin bulunmayacağını göstermektedir ki, bu hal halk tarafından yönetime karşı güvensizlikleri de beraberinde getirecektir. Doğrudan halk tarafından 100 bin imza koşuluyla partisiz bir şekilde seçilen ve CBK’ler ile gücünü anayasadan alan cumhurbaşkanının yürütmeye yönelik düzenlemelerinde kanuni düzenlemelerden ayrık bir tutum belirlemesi halini, yine halk tarafından temsilciler aracılığıyla seçilen TBMM siyasi denetimi ile sigorta vazifesi görerek bu hali engelleyecektir. Böylece Cumhurbaşkanı ve TBMM arasında ülke yönetiminde her daim uzlaşma sağlanması halk adına zorunluluk teşkil edecektir. Nihayetinde böyle bir öneri Türkiye açısından Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin işlerlik sağlamasına katkıda bulunacak ve Türk demokrasisi kazanım sağlayacaktır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Cemaleddin Güvenç, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Cemaleddin Güvenç has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Aldıkaçtı, O. (1978). Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Ardıçoğlu, M.A.(2017). Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Ankara Barosu Dergisi, 75(3),19-51.
- AY,(1982).<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , Erişim Tarihi:09.07.2020.
- AYM, (1989). <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/b2dd0707-8ef2-433b-90c9-af715ad90796?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> ,Erişim Tarihi:09.07. 2020.
- Derdiman, R.C. (2006). Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Duverger, M. (1986). Siyasal Rejimler, (Çev.) Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Giritli, İ. ve Sarmaşık, J. (2001). Anayasa Hukuku (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Yeni Bası). İstanbul:Beta Basım Yayım.
- Gözler, K. (2006). Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözübüyük, A.Ş. (2003). Anayasa Hukuku (13. Güncelleştirilmiş Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, A.Ş. ve Sezgin, Z. (1958). 1924 Anayasa'sı Hakkındaki Meclis Görüşmeleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü Yayınları.
- Enginertan, T. (2007b). Türkiye Cumhuriyetinde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri II, Ülke Dergisi, 27-53
- Erdoğan, M. (1987). 1982 T.C. Anayasasına Göre Cumhurbaşkanının Hukuki Durumu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Fendoğlu, H.T. (2019). Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Mahfuz Düzenleme Alanı Mıdır?, Ankara Barosu Dergisi, 0(3), 277-310.
- Fendoğlu, H.T. (2015) Türkiye'de Başkanlık Sistemi, Ankara: Yetkin Yayınları.

- Hekimoğlu, M.M. (2009). Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı ‘Demokratik Hükümet Sistemleri’ ve Türkiye, Ankara: Detay Yayınları.
- Kahveci, N. (1994). Demokrasi ve İslam, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Kanadoğlu, S. (2006). AK PARTİ Tek Başına Seçemez, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2006/12/26/1.xhtml>, Erişim Tarihi:02.07.2020.
- Kerse, A. (1973). Türkiye’de 1961 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı, İstanbul: Sümer Matbaası.
- Kızılcılık, S. ve Yaşar, E. (1996). Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü, İzmir: Saray Kitabevi.
- Kili, S. ve Gözübüyük, A.Ş. (2000). Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kuzu, B. (1990). 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Önder, S. (2004). 1982 Anayasasının Öngördüğü Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Özbudun, E. (2017). Türk Anayasa Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Öztekin, A. (2013). Siyaset Bilimine Giriş, Ankara : Siyasal Kitabevi.
- Resmi Gazete, (2018). 09 Temmuz 2018/30473 Üçüncü Mükerrer. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3-1.pdf>, Erişim Tarihi:08.07.2020.
- Ruhi, M.E. (2005). Doğrudan Demokrasi (e-Demokrasi), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sezen, S. (1994). Seçim ve Demokrasi, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- TBMMTD, (1989). 3.Yasama Yılı 18.Oturum ve 24.Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c033/tbmm18033024.pdf>, Erişim Tarihi:30.06.2020.
- TBMMTD, (2000). 2.Yasama Yılı 90.Birleşim, 1-55 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?PAGE1=1&PAGE2=1&p4=3163&p5=B, Erişim Tarihi:01.07.2020.
- TBMMTD, (2007). 5.Yasama Yılı 96.Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b096m.htm>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- TBMMTD, (2007). 5.Yasama Yılı 101.Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c156/tbmm22156101.pdf>, Erişim Tarihi:03.07.2020.

- TBMMTD, (2007). 5.Yasama Yılı 104.Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c157/tbmm22157104.pdf> , Erişim Tarihi:03.07.2020.
- TBMMTD, (2007). 1.Yasama Yılı 6.Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c001/tbmm23001006.pdf>, Erişim Tarihi:03.07.2020.
- TMTD, (1961). Kurucu Meclis, 34.Birleşim, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c002/tm__00002034.pdf, Erişim Tarihi:29.06.2020.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(1-2), 1113-1132.
- Turan, M. ve Güler, M. (2018). Yerel Yönetimlere İlişkin Temel Kavramlar Yerel Yönetimler, Ankara: Orion Kitabevi.
- Turan, M. (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Social Sciences Research, 7(3), 42-91.
- Turhan, M. (1989). Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Diyarbakır : Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Vatan, (2007). Sözde Değil Özde Laik Başkomutan, <http://www.gazetevatan.com/sozde-degil-ozde-laik-baskomutan-115941-gundem/>, Erişim Tarihi:03.07.2020.
- Yazıcıoğlu, İ. (2020). Türkiye'de Cumhurbaşkanının Konumu, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Yücel, M.S. (2012). Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanı Seçimleri, Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.
- YSK, (2018). <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77619/2018-391.pdf>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- YSK, (2018). <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77610/2018-366.pdf>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- YSK, (2018). <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77641/2018-426.pdf>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.

NEO-LİBERAL KENTLEŞMENİN KENT İDARESİNE ETKİSİ: İZMİR VE BAKÜ ÖRNEKLERİ*

The Effect of Neo-Liberal Urbanisation on City Governments: İzmir and Baku Case

Reshad ABILZADE**

Öz

Bu çalışma kapsamında neo-liberalizmin kent yapısı ve kent yönetimleri üzerindeki etkileri değerlendirilerek kent yönetiminde ortaya çıkardığı avantaj ve dezavantajların gelişmekte olan ülke kentlerindeki tabloyu saptamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda neo-liberalizm ve neo-liberal kentleşmenin etkisiyle literatür taraması sonucu ortaya çıkan kriterlere göre teorik bilgiler kullanılarak kent yönetimi üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek için gelişmekte olan ülke kentlerinden olan İzmir ve Bakü kent yönetimi üzerinde neo-liberal kentleşmenin etkilerinin düzeyi yedi kritere göre değerlendirilmiş, İzmir Büyükşehir Belediyesiyle gerçekleştirilmiş mülakat sonuçlarına da çalışmada yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda İzmir ve Bakü örneklerinde görülen kent yönetimlerinde neo-liberal politikaların ortaya çıkardığı avajalara göre hizmet sunumlarını yerine getirerek bu politikaların ortaya çıkardığı dezavantajların etkisinin düşük düzeyde tutulmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği saptanmıştır. İzmir kent yönetimi açısından gerçekleştirilen faaliyetler yerel yönetimlerin ihtiyaçlara göre bağımsız yönetimini gösterse de Bakü kent yönetiminde ihtiyaçlar dışında ve merkezi yönetime bağımlı bir yönetimin gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neo-liberalizm, Neo-liberal Kentleşme, İzmir, Bakü, Kent Yönetimi

ABSTRACT

This study aims to determine the advantages and disadvantages of the neo-liberalism system's effects on urban structure and urban governments in developing countries cities. For this purpose, the effects of the neoliberal urbanization model on İzmir and Baku cities' city administration, which are among developing countries' cities, have been evaluated according to seven criteria. To do so, this study used theoretical data based on the criteria revealed as a result of the literature review on the effects of neo-liberalism and the neo-liberal urbanization system. The results of the interview conducted with the İzmir Metropolitan Municipality employees are also included in this study. As a result of the research, it has been determined that studies have been carried out to keep the disadvantages of these policies at a low level by fulfilling the benefits of neo-liberal policies in urban administrations seen in the examples of İzmir and Baku cities. The activities carried out by İzmir city administration demonstrate the independent management of local governments according to the needs. On the contrary, Baku city's example shows an administration outside the needs and depends on the central government.

Keywords: Neo-liberalism, Neo-liberal Urbanisation, İzmir, Baku, City Government,

* Bu makale, Reshad Abilzade tarafından Cenay Babaoğlu danışmanlığında hazırlanan "Neo-Liberalizmle Dönüşen Kentler ve Yerel Yönetimlere Etkisi: İzmir ve Bakü Örnekleri" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Bağımsız araştırmacı, resad1995@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1168-3962

1. GİRİŞ

Düşünce akımlarının etkisiyle şekillenme neo-liberalizm akımını da etkilemiş ve geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden başlayarak tartışma konusu olan neo-liberalizm kentle birlikte var olmayı kendisine hedef edinmiştir. Neo-liberalizmin kentle birlikte var olması kent yapısı ve yönetimi üzerinde ciddi etkileri doğurmuştur. Neo-liberalizmin kent yapısı açısından etkilerinin belirlenmesi ülke örnekleriyle birlikte daha somut bir biçim almıştır. Neo-liberalizmin, dolayısıyla, neo-liberal kentleşmenin etkilerinin avantaj ve dezavantajlar olmakla iki grupta incelenmesi somut örneklerin ve kesin bir tablonun ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Etkilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı sonuçlar şeklinde kendisini göstermesi ülkelerdeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlara göre şekillenmiştir.

Gelişmekte olan ülke kentlerinin odak noktası olduğu bu çalışma, ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlardan kaynaklı olarak neo-liberalizmin dezavantajlarının etkisini daha da derinleştirdiği, avantajlarından ise mümkün olduğunca ülkelerin yararlanmaya çalıştığını göstermektedir. Neo-liberal kentleşmenin etkisiyle yerel yönetimlerin ön plana çıkması neo-liberal politikaların ilgi odağına dönüşmesine yol açmış, yerel yönetimlerin ön planda yer alması dönüşümle birlikte sorunları da gündeme taşımış, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal sorunları aynı sürecin farklı seyirler şeklinde gelişmekte olan ülke kentlerinde etkisini gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın odağını oluşturan neo-liberal kentleşme bazında ele alınan neo-liberalizmin kent yönetimine olan etkisi için literatür taraması yapılmış, yapılan literatür taraması sonucu neo-liberal kentleşme kavramının sınırlarının belirlenebilmesi amacıyla ve neo-liberal kentleşmenin etkisinden kaynaklı olarak yedi kritere göre değerlendirme yapılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma tasarlanırken literatür taraması ile birlikte elde edilen bulguların İzmir kent yönetiminde yetkili kurum olan İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Bakü kent yönetiminde yetkili kurum olan Bakü Şehir İcra Hakimiyeti üst düzey yetkilileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pratik açıdan görüşmelerin çalışmaya katkı sağlayacağı düşünüldüğünden her iki kurumun üst düzey yetkilileriyle görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için resmi başvurular yapılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesine yapılmış başvurunun olumlu sonuçlanması görüşmeyi gerçekleştirmeye olanak sağlasa da Bakü Şehir İcra Hakimiyetine yapılmış başvurudan olumlu yanıt alınamamış ve Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 6 Haziran 2012 tarihli 648 numaralı “Yerli İcra Hakimiyetleri hakkında Esasname”nin onaylanması ile ilgili Fermanı ve Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin resmi sitesindeki (www.baku-ih.gov.az) bilgilere göre de-

ğerlendirme gerçekleştirilmiştir. Böylece Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin kriterlere göre değerlendirilmesi Esasname, bakanlıkların faaliyetlerine yönelik ve resmi siteden elde edilen bilgilerle tamamlanmaya çalışılması araştırma için bir sınırlılığa neden olmuştur.

Neo-liberal kentleşme ve gelişmekte olan ülke kentlerinde ve kent yönetimindeki avantaj ve dezavantajların belirlenmesi için benzer iklim, sanayi düzeyi, liman kenti ve kardeş şehir statüsü özellikleri bulunan İzmir ve Bakü örnekleri kamu faaliyetleri, kent planlama, konut politikaları, kentsel sivil toplumun gelişimi ve tarım olmakla yedi kritere göre araştırılması gelişen süreci somut örnekleriyle değerlendirebilme düzeyindedir.

2. NEO-LİBERAL KENTLEŞME VE KENT İDARESİNE ETKİSİ

1970'li yıllardan başlayarak dünya genelinde etkisini göstermeye başlayan neo-liberalizm, ekonomik faaliyetlerin yeniden yapılandırılması, deregülasyon, özelleştirme ve kamu-özel işbirliği lehine yeni kurumsal mekanizmaların kurulması şeklinde nitelendirilmektedir. Pally'nin ifade ettiği şekliyle neo-liberal uyanış, Keynesyen ekonomi modelinin çıkmazlarının oluşturduğu teorik bölünmelere çözüm bulunamaması sonucu ortaya çıkan bir dalga olarak ifade edilmektedir (aktaran Kuran, 2019, s. 109). Bu uyanış kentsel alanlara hâkim olmanın yanı sıra kentlerin yutulması sürecinin etkisi altında şekillenmektedir. Bu dönemden başlayarak neo-liberalizm, kentte mekânsal üretimi doğurmakla onun ihtiyaç ve çıkarlarına göre aldığı biçim Henri Lefebvre ve Manuel Castells tarafından yapılan Marksist şehir okumaları sayesinde mümkün olmaya başlamıştır. Neo-liberalizm, küreselleşen kapitalizmin kentlerde gelişme olgusu olarak görülmekle birlikte onun kentsel alanlarda genişlemesi neo-liberalizmin gelecek stratejisini belirlemeye etki etmiş, kentler neo-liberalizmin desteğiyle gelişen stratejik alanlar olarak kendisini göstermeye başlamıştır (Latendresse, 2008).

Kentsel alanlarda uygulanmaya başlanan neo-liberal kentsel politikalar, kentsel üretimi, yeniden dağıtım mekanizmalarını ve tüketime yatırımı ön plana almakla özel ekonomik temsilciler tarafından değer yaratma taleplerini güçlendirmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, neo-liberal şehir planlaması, konuta erişim açısından toplumsal yeniden üretim ihtiyaçlarının karşılanması birikimin temel bir bileşeni olmaktan çok, birikimin yeni gereksinimlerinin karşılanmasını gündeme taşımaktadır (Crieking, 2008, s. 112). Neo-liberal kentsel politikaların kentlerde uygulanmaya başlaması dışsal ekonomik potansiyellerin yeni bir şekliyle kentsel gelişimin motoru olmasına olanak sağlamaktadır. Bu ise yerel üretkenliğin gelişmesi

amacıyla potansiyel endüstri düzeyinin gerilemesi anlamına gelmeksizin prestijli konutların inşası, iş ve kongre merkezleri, alışveriş, eğlence ve turizm merkezleri, teknoloji parkları, çok işlevli stadyumlar olmakla büyük (mega) projelerin kentsel alanları küreselleşmiş finansal sermayeden kaynaklanan yatırımlarla ilişkili olarak konumlandırılmayı hedeflemektedir (Crieking, 2008, s. 112).

Neo-liberalizmin etkisiyle şekillenen neo-liberal şehir, özellikle ekonomik konularda, kıyaslama, model transferi ve iyi uygulamalara önem vermekle genelleştirilmiş rekabet alanını (Biau, 2020, s. 8) ortaya çıkarmaktadır. Başka bir deyişle, neo-liberal kentsel politikalar neo-liberal şehrin inşasında ve piyasa odaklı büyüme için kent mekânının alınıp satılabilir bir metaya dönüşmesinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır.

Neo-liberal şehrin inşası süreci neo-liberal kentleşme veya neo-liberalizmin kentleşmesi olarak kabul edilmekle kent planlamasının ve kentsel tasarımın odak noktası haline gelmiş ve farklı disiplinlerdeki tartışmalara göre şekillenen olgu olarak gündemde yerini almıştır. 1980 yılı sonrasında neo-liberal politikaların geniş bir şekilde uygulanması ve benimsenmesi bu dönemin neo-liberal kentsel politikaların kentsel alanları dönüştürmesi yönünde neo-liberal kentleşmenin miladı olarak kabul görmektedir (Bal ve Altun, 2016, s. 66). Bu dönem sonrasında yerel yönetimlerin ön plana çıkmaya başlaması kent yönetiminde de farklı etkilerin vuku bulmasına neden olmuştur. Kent yönetimlerinin ön planda yer almaya başlamasının nedenleri Keynesyen refah politikalarının uygulanma dönemlerine kadar gitmektedir ve Keynesyen ekonomi anlayışı ile neo-liberal ekonomi anlayışı arasındaki teorik kopuş noktaları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Kuran, 2019, s. 109):

- Neo-liberalizm uluslararası rekabet ve arz tabanlı politikalarla ilgili yenilikleri öne çıkarmayı hedeflemektedir;
- Tam istihdam ve planlama yenilik ve rekabetle yer değiştirmiştir;
- Ulus devlet genelinde uygulanan politikalar yerini yerel, bölgesel ve ulus üstü kurumlara bırakmaya başlamıştır.

Kent yönetiminde neo-liberal dönüşüm yapısal uyum programları aracılığıyla uygulanmaktadır ve "tüm aktörlerin aynı torbada bulunduğu" (Baraud-Serfaty, 2020) bir yönetim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Yapısal uyum programları Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası niteliğe sahip olan kuruluşlar tarafından devletin ekonomik yapısının inşası anlaşılmaktadır. Söz konusu dönüşüm yerel yönetimleri piyasa aktörleri gibi görenek kentler arası rekabet, yabancı sermaye çekme, farklılaşma yoluyla ön plana çıkma, kamuya hizmet amacının girişimci ve yarışmacı niteliğe sahip kazan-

ma hedefinin güçlenmesi olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Böylece yerel yönetimlerin etkinlik alanları ulus devlet sınırlarına sığmamakla küresel sermaye çekme yarışı kent yönetimlerinin vizyonlarını belirlemeye olanak sağlamıştır (Kuran, 2019, s. 132).

Yönetim anlayışındaki değişimin aracı olan yapısal uyum politikaları kent yönetimiyle birlikte kent, kent mekânı ve kent yaşamının sermayeye göre şekillendiğini ve hızlı bir seyir izlediğini göstermektedir. Neo-liberal dönüşümün etkisiyle uluslararası şirketlerin ticaret ve yatırım kalıplarını kontrol etme gücünün artması birçok gelişmekte olan ülkede kentsel ekonomik yapının doğasına da etki etmiştir. Bu etki sonucu gelişmekte olan ülke kentlerinde neo-liberalleşme sürecinin avantajları ve dezavantajlarının ortaya çıkması kendisini göstermektedir. Neo-liberalizmin avantajları ve dezavantajları ile birlikte kent yönetimlerini değerlendirmek kentlerin bu süreçten etkilenme düzeyinin de belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Neo-liberalizmin avantajları ve dezavantajlarını belirlemek için merkezi yönetimin arka plana geçmesi ve yerel yönetim birimlerinin yeni işlevler kazanması yönlerine göre yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, yerel yönetim birimlerinin mali tasarruf uygulamaları ve gelir kaynaklarındaki çeşitlilik yönlerine göre kamu maliyesinde tasarruf, kamu yatırımlarının azalması ve özelleştirme faaliyetlerinin güçlenmesine yönlerine göre belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi, kent planlama modeli, toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşüm, kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi (Brenner ve Theodore, 2002), tarımdaki çalışmalar başlıklı kriterlere göre kent yönetimlerini değerlendirmek mümkündür.

Bu doğrultuda gelişmekte olan ülke kentlerinden olan İzmir ve Bakü kentleri değerlendirilerek neo-liberalizmin etkilenme düzeyi araştırılacaktır. Kriterlere göre değerlendirme yapılmadan önce Türkiye ve Azerbaycan'daki yerel yönetim geleneğiyle ilgili bilgilere yer verilecektir.

3. TÜRKİYE'DE VE AZERBAJCAN'DA KENT YÖNETİMLERİ

Tarihi yönetim geleneğine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nde demokratik temelli yönetim modelinin benimsenme tarihi Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının sonuna tesadüf etmektedir. Modern yönetim modeli 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile kabul edilmiştir. 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Tanzimat Fermanı ile benimsenen modern yönetim modeline göre bir çok düzenlemeler ve uygulamaların gerçekleştirilmeye başladığını belirtmek mümkündür. Modern yönetim ilkeleri Türk idare yapısına etki etmekle merkezi

yönetimin şekillenmesinin yanı sıra yerel yönetim kurumlarının üzerinde büyük etkileri doğurmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti de tarihi yönetim geleneğine sahip olsa da onun demokratik temelli yönetim modelini benimsemesi 20. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu uyanış devamlılık sağlayamasa bile, aynı yüzyılda ikinci kez bağımsızlık kazanan Azerbaycan'da demokratik temelli yönetim modelinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılmış ve anayasal güvence altına alınan yerel yönetim birimleri kurulmuştur.

Demokratik ilkelere göre idare yapılarının etkilendiği Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyetlerinde kent yönetimleriyle ilgili bilgilere bu bölümde yer verilecektir.

3.1. Türkiye'de Kent Yönetimi

Tarihi yönetim geleneğine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nde demokratik temelli yönetim modelinin ortaya çıkması Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır.

1839 tarihli Tanzimat Fermanı modern yönetim modelinin kabul edilmesinin temelleri atılarak 29 Ekim 1923'e kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam ettirilmiştir. Modern yönetim ilkelerinin benimsenmesi Türk idare yapısının yanı sıra yerel yönetimlerin de şekillenmesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi sonrası uluslararası ticaretin gelişmesi sonucu Osmanlı Devleti'nde ciddi değişiklikler vuku bulmuş, yerel idareler dönüşümlerden etkilenmeye başlamıştır. Bu dönüşüm kent yönetimlerinin de etkilenmesine yol açmıştır (Oktay, 2008, s. 135).

Yerel yönetimlerin modern ilkelere göre şekillenmesinin yazılı hali olarak 3 Nisan 1930 tarihli 1580 sayılı Kanunu Türk belediyeciliğinin en son şekli olmakla daha önce ortaya çıkan sorunların giderilmesine zemin hazırlamıştır ve bu kanun hazırlanırken birçok Batılı ülkelerin tecrübelerinden yararlanılmıştır (Ergin, 1934, s. 118).

İkinci Dünya Savaşının olumsuz etkileri Türkiye'yi ciddi bir şekilde etkileyerek savaş öncesi Ankara'da görülen hızlı kentleşme süreci Türkiye'nin diğer bölgelerine de yayılmaya başlamıştır. Kırdan kente yön alan kentleşme çarpık kentleşme sürecini doğurmuş, bu durum yerel yönetimlerin artış gösteren sorunlarla yüzleşmesine neden olmuştur. 1950 sonrasında çarpık kentleşmenin baskın olduğu yükselen kentleşme eğilimi yeniden yapılanmaların önünü açsa bile (Ökmen, 2008, s. 51) gerçekleştirilen düzenlemeler merkezîyetçilik ilkesinin etkisini azaltamamış, kentleşme alanında kendisini gösteren hızlı artış yerel yönetimler ve yasalar açısından

kendisini gösterememiştir (Yayman, 2002, s. 67). 1975 yılı sonrası belediyelerin önemi artmaya başlamış, onlar kamu gelirlerindeki paylarının azalmasına paralel olarak kaynak sağlayan girişimlerde bulunmaya başlamışlar.

1982 yılında kabul edilen Anayasa'da 1961 Anayasasında belirtilmiş mahalli idarelere yönelik hükümleri aynı kalmakla Anayasanın 127. Maddesinde "Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir" hükmü Türk yerel yönetiminde yeni bir dönemin açılmasına neden olmuş ve 3030 sayılı yasayla büyük kent özelliği taşıyan 3 kentte – Ankara, İstanbul ve İzmir'de büyükşehir belediye yönetimi modeli uygulanmaya başlanmıştır (Keleş, 2000, s. 278-279; Gül, 2008, s. 91). Büyükşehir yönetim modeline göre gerçekleştirilen yasal düzenlemeler Türkiye'de desantralizasyon eğiliminin yükselmesine karşın güçlü merkez-zayıf yerel yönetim modelinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece merkeziyetçiliğin ağır bastığı yerel yönetim gerçekleştirilmekle yerel düzeyde güçlü başkan, zayıf ve etkisiz meclis, yerel-üstü yapıda – Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur (Yıldırım, 2014, s. 83).

Türkiye'deki yerel yönetim geleneğinde dönemsel uygulama biçimlerinin etkin olması neo-liberal politikaların uygulanma döneminde aynı şekilde kendisini göstermiş ve Türkiye'de neo-liberal uygulamalar gerçekleştirilmekle belediyelerin yetkileri arttırılmıştır.

3.2. Azerbaycan'da Kent Yönetimi

28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin¹ (AHC) kısa bir bağımsızlık dönemi yaşaması yerel yönetim birimlerini gündeme gelmesine olanak sağlayamamıştır. Sovyetler Birliğinin tahakkümü altında kalarak yönetilen Azerbaycan Cumhuriyeti 1991'e kadar Sovyetler Birliği tarafından uygulanan "demokratik merkeziyetçilik" ilkesine göre yönetilmiştir. Bu yönetim şekli merkezi yönetimin taşra örgütlenmeleri aracılığıyla yerel hizmetlerin sunulmasına neden olmuştur.

20. Yüzyılda bağımsızlığını ikinci kez 18 Ekim 1991'de ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti planlı ekonomi modelinden piyasa ekonomisine geçtiğini belirtmiş ve demokratik yerel yönetim birimlerinin kurulmasının önü açılmıştır. 12 Kasım 1995 tarihli Anayasa ile yerel yönetimlerin hukuki altyapısı anayasal bir çerçeveye oturtulmuş, Anayasasının 142. Maddesinde yerel yönetimi belediyelerin gerçekleştirdiği belirtilmiş ve anayasal güvence altına alınan belediyeler tek basamaklı bir sistem

¹ 28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti 28 Nisan 1920'de Bolşeviklerin işgali sonucu bağımsızlığını kaybetmiştir. 23 aylık bir dönemde var olan Cumhuriyet döneminde 5 Hükümet Kabinesi kurulmuştur.

olarak benimsenmiştir (Elma, 2013, s. 168). İlk belediye seçimleri 12 Aralık 1999 yılında gerçekleştirilmiştir.

Anayasanın altı maddesi belediyelerle ilgili olmakla belediye idaresinin oluşumu, onların yetkileri, kararları, görevleri ve bağımsızlığının teminatıyla ilgili konulara yer verilmiştir. Belediyeler seçimle yönetimleri belirlenmekte, seçim kuralları ve belediyelerin statüsü ilgili kanunlara göre düzenlenmektedir. Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Yasasının 27. Maddesinde “Belediyelere seçimler, vatandaşların kanunla belirlenmiş seçim hakları gereğince; genel, eşit, doğrudan seçim haklarına göre serbest, şahsi ve gizli oy verme yoluyla gerçekleştirilir. Belediye seçimleri Azerbaycan Cumhuriyeti Seçim Mecllesine uygun olarak hayata geçirilir. Azerbaycan Cumhuriyeti devlet organları belediye seçimlerinin demokratik bir şekilde gerçekleştirilmesine teminat vermektedir.” olarak belirtilmiştir (Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 1999). Belediyelerin oluşturulması ile birlikte onların görev ve yetkilerinin düzenlenmesi için Millet Meclisinde özel komisyonlar oluşturulmuş, “Belediyelerin Statüsü”, “Belediye Seçimlerinin Kuralları”, “Belediye Hizmeti”, “Yerel Kamuoyu Sorgusu”, “Belediye Topraklarının Yönetilmesi” kanunları kabul edilmiştir. Bunlarla birlikte Azerbaycan Cumhuriyetinin Toprak, Su, Vergi, Mülk ve İş Kanunlarına (Mecelle) da belediyelerin faaliyetine yönelik maddeler eklenmiştir (Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Merkezi [İSİM], 2017, s. 7). Yapılan düzenlemeler Azerbaycan’da belediye yönetiminin hukuki altyapısını oluşturmakla, sonraki yıllar hukuki altyapının yeniden düzenlenmesi ve yenilenmesi gerçekleştirilmiştir.

Bağımsızlık döneminde Sovyetlerden devralınan köy, kasaba ve kent sovyetleri yerine köy, kasaba ve kent belediyelerinin oluşturulması çok sayıda küçük köy belediyelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Hüseyn ve ark., 2013, s. 165). Böylece ilk yerel seçimler zamanı Azerbaycan’da 2.669 belediye kurulmuş, 2009’a kadar belediye sayısındaki artış sonucu belediye sayısı 2.757’ye ulaşmıştır. Bu durum belediye harcamalarının artmasına, nitelikli insan kaynaklarının düşük düzeyde olması belediyelerin birleştirilmesi ve sayısının azaltılmasına neden olmuştur. 2009’da Milli Meclisce kabul edilen kanunlar sonucu belediye sayısı 1.718’e düşürülmüş (Yusifov ve ark, 2016, s. 170), 2014’te ise “Belediyelerin İş Birliği, Birleşmesi, Ayrılması ve Lağvedilmesi” hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle belediye sayısı 1.607 olmuştur (Mirzayev, 2015, s. 11). Sürekli düşüş seyri izleyen bu süreç 2016 yılında da kendisini göstermiş ve resmi rakamlara göre, belediye sayısı 1.606 olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası, 2017, s. 57). Belediye sayısındaki düşüşün gelecekte de kendisini göstereceği istisna edilmemektedir. Belediye sayısındaki azalma belediye yetkilerinin uygulanması ve harcamalarında etkinliğin

sağlanmasına olumlu etki edememiştir. Belediyelerin gelir kaynaklarının iyi durumda olmaması ve vatandaşların iyi hizmet sunumunu gerçekleştiremeyen belediyelere olan güvensizliği onların önemli kurumlar olarak ön planda yer almasını engellemektedir. Bunların yanı sıra merkezi yönetim tarafından belediyelere yetki aktarımı merkezin elinde topladığı gücün azalması olarak algılanması belediyelerin etkin faaliyet göstermelerini engelleyen bir diğer etki olarak ifade edilebilir. Kamu hizmetlerinin büyük bir kısmı başkent Bakü'de planlanarak uygulanması, idari ve mali alandaki güçlü merkezîyetçilik, aşırı bürokratikleşme, kırtasiyeciliğin yaygınlaşması, yöneticilerin motivasyonunun ve teşebbüs güçlerinin görülememesi merkezi yönetimin baskın etkisini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, merkezi yönetim yetki ve kaynakları alt kademelere devretmeye çok da olumlu bakmamakla yetki dağılımında cimri bir yaklaşım sergilemektedir (Hasanoğlu, 2008, s. 82). Kısaca ifade etmek gerekirse Azerbaycan'da anayasal yerel yönetimleri olarak belediyeler belirtilse de kent yönetimlerinde merkezi yönetimin taşra örgütleri güçlü bir yere sahiptir.

4 NEO-LİBERAL KENTLEŞMENİN İZMİR VE BAKÜ KENT YÖNETİMLERİNE ETKİSİ

4.1. İzmir ve Bakü'nün Ortak Özellikleri

İzmir 37°45' ve 39°15' enlemde (www.izmir.gov.tr), Bakü ise 40° enlemde bulunmaktadır. Petro kimya, makine, inşaat ürünleri üretimi, her iki kentin tarihi liman kenti özelliklerini kendilerinde bulundurması, sanayinin geliştiği kentler olması onların benzer yönlerine dâhildir.

İzmir'de yenilenebilir enerji olarak jeotermal ve rüzgar enerjisi, Bakü'de ise güneş ve rüzgar enerjisinin büyük potansiyelinin bulunması her iki kentin temiz ve çevre dostu kentler olarak inşa edilmelerine olanak sağlamaktadır. Sanayi açısından her iki kentte sanayi bölgelerinin oluşturulduğu, Bakü'de bulunan sanayi parklarının daha çok atık geri dönüşümü işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Ulaşım açısından İzmir Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olarak deniz, hava ve kara ulaşımı olanaklarına, Bakü ise Azerbaycan'ın en büyük kenti olarak deniz, hava ve kara ulaşımı olanaklarına sahiptir.

Coğrafi yapı ve iklim özellikleri her iki kentte tarım potansiyelini arttırmakla bir çok bitki türünün yetişmesi için uygun ortamı sağlamaktadır. Bu nedenledir ki her iki kentte incir, zeytin, ceviz, fındık, badem, fıstık gibi kuruyemiş ürünleri,

elma, şeftali, armut vs. gibi meyve türleri, karnıbahar, patates, salatalık, domates vd. tarımsal ürünler olmakla benzer ürünler ekilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu, 2019; www.stat.gov.az; www.izto.org.tr).

Yukarıda yer verilen benzer özelliklerinin yanı sıra İzmir ve Bakü'nün birbiriyle kardeş şehir olmaları belirlenmiş kriterler açısından her iki kentin karşılaştırılmasını olanaklı kılmaktadır.

4.2. Neo-Liberal Kentleşmenin Avantaj ve Dezavantajlarının İzmir Kent Yönetimine Etkisi

Neo-liberal uygulamaların Türkiye'de etkisini göstermeye başlamasıyla bu uygulamaların avantaj ve dezavantajlarının etkisi altında kalan kent yönetimlerinden biri de İzmir Büyükşehir Belediyesi olmuştur. İBB tarafından yerine getirilen faaliyetler avantaj ve dezavantajları dikkate alınarak yedi kritere göre ilgili bilgilere yer verilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır. Bununla birlikte İBB üst düzey yetkisiyle 17.06.2020 tarihinde gerçekleştirilmiş mülakat sonuçlarına da yer verilecektir.

4.2.1. Yönetimler Arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi

Türkiye'de 1980'li yıllardan başlayarak büyükşehir ve etrafında bulunan alanların ana belediyeye bağlanması sonucu Büyükşehir yönetimi modeli uygulanmaya başlanmıştır. 2000'li yıllarda neo-liberal politikaların etkisinin güçlü bir şekilde kendisini göstermesi belediyelere yönelik hukuki altyapının düzenlenerek idari yapıya etkisini daha çok göstermiş, stratejik planlama, performans dayalı yönetim, kent konseyleri, yönetim gibi yeni kavramların yer aldığı kanun tasarıları, çok paydaşlı yönetim modellerini gündeme getirmiştir. Mali yapıdaki değişiklikler kendisini aynı düzeyde göstermemiştir ve bu 1981 tarihli 2464 sayılı "Belediye Gelirleri Kanunu"nda değişikliğin yapılmamasından anlaşılmaktadır (Yaylı ve Yaslakaya, 2012, s. 79).

17.06.2020 tarihinde İBB yetkilisiyle gerçekleştirilmiş görüşme zamanı merkezi hükümetle yerel yönetimler arasındaki ilişki ve son on yılda değişimin gözlenmesine ilişkin sorular sorulmuş, katılımcı soruya Türkiye'deki merkezi ve yerel yönetim sistemleri arasındaki ilişki açısından soruları yanıtlamıştır. Katılımcıya göre, Türkiye'de yönetimi gerçekleştiren iktidarın yetki ve kontrolü elinde toplamaya çalışan bir iktidar anlayışına sahip olması yerel yönetimlerin teşvik gücünü kırmaktadır. Bunun yanı sıra İBB'nin muhalif bir belediye olması gerçekleştirilmesi planlanan projelerin bakanlık ve Cumhurbaşkanlığından izin alınmasını gerektir-

diğinden bu durum onay sürelerinin uzamasına yol açmaktadır. Böylece bir tramvay projesinin bekleme süresini örnek olarak ifade eden katılımcı bu sürenin üç yıl olduğunu ifade etmiştir.

Merkezi ve yerel yönetim ilişkisinin siyasetten arındırılarak katılımcı bir anlayışla hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiş, kurumsal yapı ve devlet politikasının önceliğine vurgu yapılmıştır. Yerel politikaların hazırlanması ve kabul edilmesi zamanı yerelin dinamiklerinin dikkate alınması ve katılımcı bir yaklaşımın sergilenmesine olan vurgu güçlü olmuştur. Zamanı kamu kaynağı olarak gören katılımcı merkezi yönetimin onay işlem sürelerini uzatmakla yerelin yetkilerinin kısılmasını etkili bulmamış, hizmet maliyeti açısından yerel yönetimlerin etkili ve verimli çalışması için parasal anlamıyla birlikte mal maliyeti ve ihtiyaçların da göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.

4.2.2. Kamu Maliyesinde Tasarruf

Yerel yönetimlerin idari yapısının düzenlenmesine yönelik çalışmaların yanı sıra mali alanda gerçekleştirilmiş çalışmalar avantajları ile birlikte bir çok sorunları da beraberinde getirmiştir. Borçlanma belediyelerin yeni kaynak arayışının önünü açsa da özel finansman araçlarına bağımlılık artmıştır. 2004² ve 2005³'te ilgili kanunlardaki değişiklik sonucu İBB mali açıdan ağır borç yükü ve dağılık mali yönetim olmakla iki sorunla yüzleşmiştir. Mali yönetimdeki sorunlar bütçenin hazırlanmasında olumsuz durumlara yol açmıştır (Tekeli, 2018, s. 38). Mali İyileştirme ve Disiplinin temin edilmesiyle kaynak dağıtımının etkin bir şekilde yapılması, faaliyet etkinliği, belediyenin kredi değerinin arttırılması ve israfın azaltılması tasarruflu bütçelerin hazırlanmasında öncelikli yere sahip olmuştur. Bu nedenle İBB tarafından iyimser bütçelerden daha çok stratejik nitelikli bütçelerin hazırlanmasına çaba gösterilmiştir. Türkiye'nin 2001 sonrası yüzleştiği ekonomik krizden çıkabilmek için kamu maliyesinin yeniden yapılandırılması gerçekleştirilmiş ve 10 Aralık 2003'te 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim Kanununu kabul edilmiştir. Bu kanunda kamu idareleri için "stratejik plan" hazırlama zorunluluğu getirilmiştir (Tekeli, 2018, s. 41). Bu nedenle İBB tarafından 2006-2017, 2010-2017, 2015-2019 Stratejik Planları hazırlanmış, bu geleneğin devamı olarak 2020-2024 Stratejik Planı kabul edilmiştir. Stratejik planların kabul edilmesi yerel yönetimlerin uzun vadeli, etkin ve tasarrufa dayalı bütçelerin kabul edilmesine yol açmıştır.

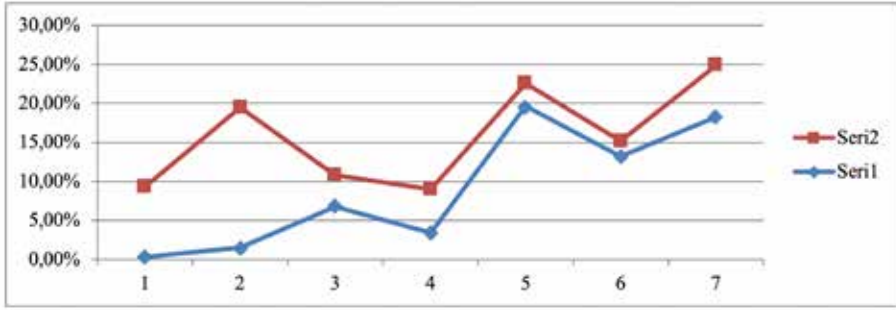
² 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 10 Temmuz 2004 yılında kabul edilmiştir. *Resmî Gazete Tarihi: 23.07.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25531*

³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

³ 5393 sayılı BELEDİYE KANUNU Kanunu 3 Temmuz 2005 yılında kabul edilmiştir. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

Stratejik Planların etkisiyle bütçe iyileştirilmeleri sağlanmış, 2007'de Hazine Müsteşarlığına ödenilmesi gereken borçların belirli bir takvime bağlanmasıyla İzmir'de altyapı çalışmaları hızlanmaya başlamıştır. Düşük maliyetli ve uzun vadeli yatırımlar için uluslararası yatırımın çekilmesiyle ilgili stratejik karar alınmış ve uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu olan Fitch'e başvurulmuştur (Tekeli, 2018, s. 39-40). İBB'nin 2006 sonrasında borçlanmaya ve borç ödemelerini gerçekleştirmeye başlaması belediye gelirlerine avantaj sağlamıştır. 2010 sonrasında belediye gelirlerindeki artış ve belediye gider payındaki borç ödemeleri kıyaslandığında İBB borç ödemelerinin net borçlanmanı daima üstelediği görülmüş, 2016 sonrasındaki borçlanmanın keskin şekilde artması kur dalgalanmalarından kaynaklanmıştır.

Grafik 1. Borç Ödemeleri ve Borçlanma Düzeyinin İzmir Büyükşehir Belediyesi Gelirleri İçerisindeki Payının Yıllara Göre Dağılımı (2010-2018)

Kaynak: 2010-2018 İBB Faaliyet Raporlarında yer alan verilere dayanılarak grafik oluşturulmuştur

Belediye gelirleri borçlanmanın etkisiyle gelir getirici bir özellik taşıdığı görülse de borcun ödenmesi kur dalgalanmaları sonucu belediye giderlerini arttırdığı ve gider payının her zaman borçlanma üzerinde bir seyir izlediği görülmektedir. Böylece belediye gelirlerine katkı neo-liberalizmin avantajı, kur dalgalanmaları sonucu belediye borçlarının artması ise dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

4.2.3. Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 2004 yılında kabul edilmesiyle bu kanunun 7. Maddesinin (p) bendinde; "Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurtmak, işletmek veya işlettmek, büyükşehir sınırları içindeki kara ve denizde taksi ve servis araçları dâhil toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek" büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Madde 7), 5393

sayılı Belediye Kanununun 15. Maddesinin (f) bendinde; “Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.” belediyenin yetkileri ve imtiyazları olarak belirlenmiştir (5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 15). Yeni hukuki düzenlemeler sonucu bu yetkilerin belediyelere devr edildiği görülmektedir.

İzmir ulaşımında karayolu, raylı sistemler ve deniz yolu yer almakla, günlük ortalama 1 milyon 250 bin yolcu taşınmaktadır. Toplu ulaşımın %74’ü karayolu ile sağlanmakta (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52) ve bu hizmet Elektrik, Su, Havagazı ve Toplu Ulaşım gibi geniş bir yelpazede hizmet sunumu yerine getiren ESHOT Genel Müdürlüğü’nün otobüsleriyle gerçekleştirilmektedir. ESHOT Genel Müdürlüğü İBB’ye bağlı, mülhak (*ayrı bütçesi olan*) bütçeli kurum olmakla bünyesinde TEK ve İZSU kurumlarını bulundurmaktadır (www.eshot.gov.tr).

İBB ve TCDD arasında imzalanmış protokolle %50 ortaklığın sağlanması sonucu İzmir Banliyö Taşımacılığı (İZBAN) A.Ş. kurulmuş ve bu projenin gerçekleştirilmesi için Avrupa Yatırım Bankasından kaynak transferi gerçekleştirilmiştir. İZBAN A.Ş. ile birlikte belediyenin hissedarı olduğu İZMİR METRO A.Ş. tarafından metro ve tramvay hizmeti sunulmaktadır (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 53). Metro ve banliyö (İZBAN) sistemlerinin uygulanması raylı sistemlerin ulaşımdaki payının %23’e yükselmesine (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52), karayolu taşımacılığıyla kıyaslandığında düşük maliyetli hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi İBB’nin taşıma verimliliğinin artmasına olanak sağlamaktadır (Tekeli, 2018, s. 45). Ulaşımın diğer bir türü olan deniz yolu taşımacılığı İBB tarafından kurulan, 15 hafif yolcu gemisi, 1 yolcu gemisi, 4 araba vapuru (www.izdeniz.com.tr) ve TURYOL Kooperatifinden kiralanan 4 yolcu motoru olmakla toplamda 24 gemiye sahip İzdeniz A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir. Deniz yolu taşımacılığının ulaşımdaki payı %3 teşkil etmektedir (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 52). Ulaşımın yanı sıra su ve kanalizasyon hizmet sunumunu yürütme, her türlü tesis kurma, devralma ve bir elde işletme 2560 sayılı Kanuna göre İZSU Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir (www.izsu.gov.tr).

17.06.2020 tarihli görüşmede belediyenin gördüğü taşımacılık, su, kanalizasyon, çöp toplama, vs. gibi hizmetlerde özelleştirmeler oldu mu? Özelleştirilen hizmetler varsa onların İzmir Büyükşehir Belediyesi veya şirket tarafından gerçekleştirilmesi durumunda maliyetler değişiyor mu? sorularına verilen yanıtlardan da anlaşılmaktadır ki belediyenin doğrudan bir taşımacılık, su ve kanalizasyon, çöp hizmeti yerine getirmediği, toplu altyapı hizmetlerinin sunumu için projeleri geliştirdiği ve herhangi bir özelleştirmenin olmadığı belirtilmiştir. Özelleştirmenin

yapılmamasıyla birlikte kamulaştırma olarak da ifade edilmeyecek fakat ona benzer gelişmelerin olduğu yanıtlar içerisinde yer almıştır.

Belediyenin özelleştirmeye gitmemesi ve hizmet sunumu gerçekleştiren şirketler için projelerin hazırlanmasında söz sahibi olması toplu taşıma yolcularının artmasına ve özel araç kullanma düzeyinin azalmasına etki ettiği ortaya çıkmıştır. Şirketlerin sunduğu hizmetler için fiyat belirleyememesi, belediyenin bu konuda öncü yere sahip olması kamu kurumu olma niteliğinin korunduğunu göstermektedir.

Böylece İzmir toplu altyapı çalışmalarının belediye kanunlarına göre büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerinin yürütüldüğü, gerekli tesislerin kurulduğu ve işletildiği ortaya çıkmaktadır. Katılımcının yanıtları ile de desteklenen bulgular toplu altyapının özelleştirilmesinden daha çok kamulaştırmaya yakın bir tutumun benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır.

4.2.4. Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm

2004 sonrası İzmir’de gündeme gelen kentsel dönüşüm Kentsel Bölge Nazım İmar Planı’nda (KBNİP) belirtilen 4.420 hektarlık gecekonduların sağlamalaştırılması ve yenilenmesinin önünü açmıştır. Bu nedenle İBB bünyesinde Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı kurulmuştur (Tekeli, 2018, s. 47). Kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi için Nazım İmar Planının bulunması 2010-2017 İBB Stratejik Planı’nda güçlü yön olarak değerlendirilmiştir (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 182). Kentsel dönüşüm İzmir’de 5393 sayılı yasanın 73. Maddesinin öngördüğü şekliyle yaşam alanlarının dönüştürülmesiyle gerçekleştirilmektedir (Tekeli, 2018, s. 89). Fakat kentsel dönüşüm kararlarının alınmasında belediye bağımsız olmamakla kamu mülkiyeti ve kullanımına dâhil olan alanlarda kentsel dönüşüm ve gelişim projesinin gerçekleştirilmesi belediyenin talebiyle Cumhurbaşkanı kararına bağlanmıştır. Yetkili kurum olan büyükşehir belediyesi meclisi tarafından uygun bulunması durumunda ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir (5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 73).

İzmir’de tamamlanan kentsel dönüşüm çalışmalarından biri Kadifekale ve Yeşildere alanlarındaki Kentsel Yenileme Projesi olmakla bu proje kapsamında 46 hektar alan dönüştürülmüştür. Bununla birlikte devam eden kentsel dönüşüm projeleri olarak Uzundere, Ege Mahallesi, Örnekköy, Ballıkuyu, Bayraklı, Aktepe ve Emrez projelerini belirtmek mümkündür (www.izmir.bel.tr).

Uzundere projesi kapsamında imar mevzuatına uygun olmayan 497 yapı ve 1170 bağımsız bölüm olmakla 32 hektar alan, Bayraklı projesi kapsamında imar mevzuatına uygun olmayan 5496 konut ve 317 ticari birim olmakla 60 hektar alan, Aktepe ve Emrez projesi kapsamında imar mevzuatına aykırı olan 1885 yapı olmakla 122 hektar alan, Çiğli Güzeltepe projesi kapsamında ise 296 bağımsız bölüm olmakla 21 ha alan dönüştürülmektedir (İBB 2017 Faaliyet Raporu, 2018, s. 92; www.izmir.bel.tr). Bu projelerle birlikte Ege Mahallesi projesi kapsamında 7 hektar, Örnekköy projesi kapsamında 18 hektar, Ballıkuyu projesi kapsamında ise 48 hektar olmakla kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaktadır. Devam eden projelerin tamamlanacağı durumda altı bölgeyi kapsamakla toplamda 308 hektar alan dönüştürülecek ve Kentsel Yenileme Projesinin kapsadığı alanla birlikte 354 hektar alan dönüştürülmüş olacak.

Dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği alanlarda vatandaşlar müteahhitlerle yüzleşmemekte, belediye tarafından insanlara mülkiyetlerinin karşılığı olarak inşaat haklarının verilmesi sonucu onlar belediyeyle muhatap olmaktadır. Para alışverişinin bulunmadığı görüşme ve sözleşmelerde alanların matematiksel modeline göre paylaşım oranları ve uygulama stratejileri belirlenmektedir (Tekeli, 2018, s. 90). Belediyeyle sağlanan uzlaşmaya göre mülkiyet haklarını toplayan belediye ihaleye çıkarılmış projelerde müteahhitlerle muhatap olmakla, inşaatı temin etmekte, kontrolü gerçekleştirmekte, binaları teslim almakta ve konutları hak sahiplerine teslim etmektedir (Tekeli, 2018, s. 90).

Yazılı dökümanlarla birlikte katılımcıya bu kritere yönelik sorular sorulmuş ve analiz edilen bilgilerle benzerlik gösteren bilgilere erişilmiştir. Toplu konut inşası ve/veya kentsel dönüşüme yönelik çalışmalar yürütüyor musunuz? sorusuna doğrudan ve devam eden bir toplu konut inşasının olmadığı, bütünüyle kentsel dönüşüme yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği, yedi ayrı bölgede, 308 ha alanda projelerin uygulandığı ifade edilmiştir. Burada belirtilen 308 ha alanla yukarıda bahsedilen projelere vurgu yapılmaktadır. Gerçekleştirilen projeler çok büyük kentsel dönüşüm projeleri olmadığı için tüm kentin dönüştürülmesinin sözkonusu olmadığı belirtilmiş, bu projelerinin bir yeri yıkıp orada yaşayan insanların başka bir yerde yapılmış konutlara taşınması olarak bilinen klasik kentsel dönüşüm yaklaşımından farklı olarak yerinde kentsel dönüşümün gerçekleştirildiği, binaların yıkıldığı ve hak sahipleri evlerine geri dönünceye kadarki süre içinde kira desteğinin sağlandığı ifade edilmiştir. Böylece kendi kendini ekonomik olarak dönüştüren ve insanların yerlerinden edilmediği bir modelin geliştirilmesine ayak olan bu yaklaşım önemli bir araştırma bulgusu olarak ifade edilebilir.

Klasik kentsel dönüşüm denildiğinde literatürde kentsel dönüşüm türlerinden biri olan soylulaştırmayı (*seçkinleştirme veya mütenalaştırma*) akla getirmektedir. İBB tarafından ise yerinde kentsel dönüşüm gerçekleştirilmekle insanların yerlerinden edilmediği bir dönüşüm modelinin benimsenmeye çalışıldığı, bu ise neo-liberal politikaların kâr odaklı politikalarından daha çok sosyal odaklı bir kentsel dönüşüm modelini gündeme getirmektedir.

4.2.5. Kent Planlama Modeli

20. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak kent estetiğini düzenleme aracı olarak kentsel tasarım uygulamalarının yaygınlaşması bu uygulamaların stratejik planlama araçlarından birine dönüşmesine neden olmuştur. Planlamanın sosyal ve mekânsal hedeflerini somutlaştırarak mekânla bağlantı kuran kentsel tasarım, projelendirme biçimi olarak tanımlanmaya başlamış ve her ülkenin şehircilik sistematiğine göre farklılık göstermeye başlamıştır. Planlama sistemi içerisinde önemli yeri olan kentsel tasarım rehberleri projelerin gerçekleştirilmesinde kamu alanının en önemli araçlarından birine dönüşmektedir (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 1). Kentsel tasarım rehberleri kentsel tasarım vizyonunu oluşturmakla tasarım sürecinin kontrol edilmesini ve kentsel projelerle mekânsal kaliteyi ortaya koymaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 2). Ortaya koyulan vizyon ve kabul edilen stratejik planlar kentsel tasarım ve planlama sistemlerinin beraber adımlamasına yol açmaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 5). Yalnızca sokak ve meydanların değil, kentin görsel, estetik ve kimlik değerlerine vurgu yapan ve güçlü bir farkındalık oluşturan kentsel tasarım kentsel değişime etki etmekte ve planlamanın sürdürülebilirliğine yol açmaktadır (Kentsel Tasarım Rehberleri, 2016, s. 7).

Mevzuata ilişkin değişikliklerin yapılması İBB’de Etüt ve Projeler Dairesi Başkanlığına bağlı Kentsel Tasarım ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Kentsel tasarıma değişimin etkisiyle yapılan vurgu artmış ve stratejik planlarda ona yer vermeye başlanmıştır. İBB 2006-2017 Stratejik Planı’nda İmar-Kentsel Koruma ve Tasarım stratejik alanı olarak İzmir’in tarihi ve kültürel mirasının korunması, kimliği bulunan alanlarla birlikte kimliksiz kentsel alanlara yönelik tasarımların gerçekleştirilmesi ön plana alınmıştır (İBB 2006-2017 Stratejik Planı, 2005, s. 77). Böylece kentsel yapının değişmesi yeni tasarımların ortaya çıkmasına neden olmuş, İBB tarafından 2011’de Tasarım Çalıştayı düzenlenmiş, 2012’de tarih, ekoloji, tasarım ve kültür-sanat alanlarında politika üreten ve katılımıcılığı sağlayan Akdeniz Akademisi kurulmuştur. Agora-Kadifekale-Kemeraltı’nın tarihi mirasını korumak ve bu alandaki ekonomik ve sosyal hayatı canlandırmak için “İzmir Tarih Projesi”

başlatılmış ve Türkiye’de en büyük ve modern fuar merkezi olan “Fuar İzmir” kurulmuştur (www.izmir.bel.tr).

İBB yetkilisiyle gerçekleştirilmiş görüşmede son 20 yılda kent planlama biçimlerinde bir değişim oldu mu? Kentsel planlar nasıl yapılıyor, sizce nasıl olmalı? sorusuna yönelik yanıtlar arasında katılımcı Türkiye’nin son 50-70 yılı kapsayan bir dönemde değişimin gerçekleştiği, kırdan kente doğru artan göçün değişimi etkilediği, artan konut ihtiyacı bu sürecin dengesiz bir gelişme sağladığı ifade edilmiştir. Dengesiz gelişen süreç insanların İzmir’in 2/3-ü körfez etrafını kapsayan 11 ilçede çok sıkışık bir alanda yaşamalarına yol açtığı belirtilmiştir. Belediye yetkilerinin merkezi yönetimin elinde toplanması belediye ve merkezi yönetimin ters düştüğü konuların ortaya çıkmasına neden olduğu da ifade edilerek şehir merkezinde az bulunan yeşil alanın ortadan kaldırılmasına yönelik bir çabanın etkisini gösterdiği, daha çok yapılaşmayı, tarım ve doğal site alanlarının imara açılmasını ve yeşil alanların azalmasını güçlendiren kentsel planlama sürecini doğurduğu yanıtlar arasında yer almıştır.

Merkezi yönetimin yetkileri elinde toplama eğiliminin azalması ve yerel yönetimlere yetki aktarımı daha düzgün bir planlamaya olanak sağlar mı? sorusuna katılımcı salt bir yönetim yerine katılımcı bir anlayışın geliştirilmesi, vatandaşlar ve STK’ların yer aldığı ortak platformların oluşturulması, sadece belediyenin hatasız bir planlama gerçekleştirebileceğinin sözkonusu olmadığı ve katılımcı anlayışla yerel yönetimlerin planlamayı daha kolay gerçekleştirebileceği belirtilmiştir.

4.2.6. Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi

Katılımcı ve paylaşımcı yönetim anlayışı Yeni Kamu İşletmeciliğinin (YKİ) ilkelerinden olmakla İBB tarafından benimsenmiş ve GZFT⁴ analizine göre, katılımcı yönetim İBB’nin güçlü tarafı olarak değerlendirilmiştir (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 155). 2010-2017 Stratejik Planı’nda belirtildiği üzere kurumsal yönetim faaliyetlerinde yasal gereklilik ve sosyal misyona bağlı kalmak için paydaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmekte, ilçe belediyeleri, resmi kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, basın kuruluşları ve muhtarlıklara mektuplar gönderilerek görüş ve proje-faaliyet önerileri istenilmekte, kurumsal internet sitesi üzerinden vatandaşların görüş ve önerileri alınmaktadır (İBB 2010-2017 Stratejik Planı, 2009, s. 154). Vatandaşların yönetimde bulunan İBB ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için yapılmış bir çalışmada İBB’nin tarihi dokuya saygılı, çevresel konulara duyarlı, hukuka ve etik değerlere saygılı, dürüst, hesap verilebilir

⁴ GZFT - Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehlikeler

ve şeffaf, hizmet sunumunda kamu ve genelin yararını gözeten, adil ve tarafsız, demokratik ve sosyal belediyecilik yaklaşımına uygun faaliyetler gerçekleştiren, değişime ve gelişime açık olan yönetim biri olarak değerlendirilmiştir (İBB 2015-2019 Stratejik Planı, 2014, s. 130).

İBB sivil toplumun kent yönetiminde yer almasına çalışmaktadır. 6500'ün üstünde STK'nın bulunduğu İzmir'de 42 STK ile çalışmalar gerçekleştirilmekte, faaliyetler daha çok şehit ve gazilere, kadınlara, doğaya ve çevreye, sanat ve düşünceye, meslek birliklerine, tıpa, engellilere, yardım ve tanıtım faaliyetlerine yönelik gerçekleştirilmektedir (www.izmir.bel.tr; www.siviltoplum.gov.tr).

Kent katılımcılığının İBB 2015-2019 Stratejik Planı'nda %78,8 gerçekleşme yüzdesi hedeflense de gerçekleşme yüzdesi %58,8 olmuştur (İBB 2020-2024 Stratejik Planı, 2019, s. 16). Kent katılımcılığının belirlenen hedeften uzak bir gerçekleşme yüzdesine sahip olması kent konseyi üzerinde de etkisini göstermektedir ve paydaşları önceliklendirme anket sonuçlarında İzmir Kent Konseyi 32. sırada yer almış ve onunla çok düşük düzeyli bir ilişkinin olduğu görülmüştür (İBB 2020-2024 Stratejik Planı, 2019, s. 32).

İBB yetkilisiyle gerçekleştirilen görüşme esnasında "Sivil toplum örgütleriyle ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız? Nasıl iletişim kuruyorsunuz, işbirliğiniz için belirli kriterler var mı?" sorularına katılımcı kent konseylerinin olduğu, sürekli bir iletişimin sağlanabildiği şeklinde soruları yanıtlamıştır. Onlarla yapılan çalışmalar için belirli kriterlerin bulunmadığı, fakat önceliklendirme çalışmasının gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Önceliklendirme çalışması STK'ların faaliyet yönleri ve alınan kararların önemine yönelik soruları kapsamakta, alınan yanıtlara göre puanlamanın yapılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem meslek odaları ve bisiklet derneklerini daha çok öne çıkararak onlarla birlikte daha çok çalışmanın gerçekleştirilmesine yön verdiği katılımcı tarafından belirtilmiştir. Daha az sayıda STK ile çalışmaların gerçekleştirilmesi ve kriterlerin belirlenmemesinin nedeni olarak bu durumun yalnızca İBB'den kaynaklanmadığı, performans değerlendirmesine göre STK'ların ilgi göstermemesi ve performanslarının düşük olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Köyden kente göç eden toplulukların oluşturdukları hemşehri derneklerinin sosyalleşme mekânları olarak oluşması onlarla işbirliğinin yapılması için belirli kriterler aramaktan ziyade ilgi göstermelerini sağlamak ve ortak çalışmalar gerçekleştirmenin daha etkili olabileceği katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Literatür taraması sonucu İBB'nin katılımcı ve paylaşımcı yönetimi benimsemesi YKİ ilkelerine göre yönetimin gerçekleştirildiğini kesinleştirmektedir. STK'ların daha çok sosyalleşme yerleri olarak görülmesi onların kent yönetimindeki etki oranına olumlu yönde etki edememektedir. Bazı eksikliklerin olması kent konseylerine de etki etmiştir. Buradan yola çıkarak "2006 sonrası Faaliyet Raporlarına bakıldığında performans değerlendirmesi açısından kent konseyleri o kadar da yüksek orana sahip puanlama kent konseyleri için görünmemektedir. Kırdan kente veya başka bir ilden İzmir'e göç sürecinde kentleşme süreci devam etmiyor mu yoksa sonuçları mı ortada değil? Bu nedenle mi sorunlar ortaya çıkıyor?" sorularını katılımcı nesil değişikliğinin yaşanması gerektiği olarak ifade etmiştir. Dinamik bir özelliğe sahip olan kentleşme süreci mekânın etkisi altında gelişen bir süreç olduğu, nesil değişikliği ve kentleşme sürecinin katılımcılığa olan etkisiyle olan ilişkisini belirleyebilmek için "hem nesil değişimi hem de kentleşmenin aşama aşama gerçekleşmesi katılımcılığı artırabilir mi? sorusuna katılımcı olumlu yanıt vermiştir. Bu da göstermektedir ki katılımcılığın artması dinamik bir süreç olmakla farklı etkiler altında gelişmektedir.

4.2.7. İzmir Büyükşehir Belediyesinin Tarımdaki Çalışmaları

Türkiye'nin 1980 sonrasında neo-liberal politikaların etkisiyle kentleşme, sanayileşme, turizmdeki gelişmeler, nüfus azalması ve kente doğru hızlanan göç tarım alanlarının boşalmasına neden olmuştur (Keskin ve Yıldırım, 2018, s.197). 1990'lı yıllarda tarım sektöründe çalışan nüfus %50 olduğu durumda, yakın tarihte bu oran üç defa azalarak %19'a düşmüştür (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 203). 1980 sonrasında tarım Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesi, tarım ürünlerine desteğin önemli bir oranda azalması, şeker fabrikalarının bile özelleştirilmesi neo-liberal politikaların etkisinden kaynaklanmış, Dünya Bankası, İMF tarafından verilen kredilerin ülkeye girişi, Avrupa Birliğine uyum süreci ve diğer uluslararası antlaşmalar tarım sektöründe de olumsuz etkilerini göstermiştir (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 197).

Tarım sektöründeki sorunlar tüm dünyanın sorununa dönüşmesi 2008 krizi sonrasında daha da büyümüş, stratejik tarım politikaları kabul edilmekle onların uygulanmasında belediyelere farklı görevler verilmiştir. Böylece, 6360 sayılı Kanun kapsamında Büyükşehir Belediye Kanununun 7. Maddesine "*Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.*" fıkrası eklenmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 7; Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 205). Bu kanundan doğan görev olarak İBB tarafından tarım alanında Türkiye'de model olacak çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yerelde kalkın-

mayı ön plana alan İBB tarafından Türkiye’de ilk kez belediye kapsamında “Tarım, Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı” kurulmuştur. Daha sonra kapasitesi geliştirilmekle (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 206) “Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı” adını alan örgüt “Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü” ve “Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü”nden oluşmaktadır. Organik tarımının gelişmesi ve yaygınlaşması, kırsal alanlardaki yolların asfaltlanması, tarım ürünlerinin pazarlanmasına destek gösterilmesi, İzmirlielerin sağlıklı ürünlerle temin edilmesi için çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Tekeli, 2017, s. 160).

İBB tarafından gerçekleştirilen çalışmalar arasında kırsal alanlarda yaşayan üreticilerin kooperatifler şeklinde örgütlenmelerine destek, birçok gıda ürünlerine olan ihtiyacın bu kooperatiflerden karşılanması (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 206-207), üniversite ve Araştırma Enstitüleriyle birlikte tarım ve hayvancılık eğitimlerinin verilmesi, projelerin uygulanması, belediye yardımları olarak çiftçilere küçükbaş hayvanların, arıların, meyve fidanlarının verilmesi tarımsal kalkınmayı amaçlayan teşvik çalışmaları olarak ifade edilebilir. Küçükbaş hayvancılık desteği olarak farklı tür hayvan yetiştiriciliğinde ıslah çalışmaları desteklenerek eğitim alan çiftçilere üretici birliklerinden satın alınan hayvanlar ücretsiz verilmektedir (www.tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr). Arıcılıkla uğraşan çiftçilere kovan, ana arı, petek ve diğer arıcılık ekipmanları ile birlikte eğitimler verilmekte, sağlıklı ve doğal bal üretimi desteklenmektedir. Kente ulaşımında güçlük yaşayan kadın üreticilere “Mobil Eğitim Aracı” ile ulaşılmaktadır (www.tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr). Bunun yanı sıra belediye kaynaklarıyla kurulan Toprak ve Yaprak Analizi Laboratuvarında toprak gübreleme ve yaprak analizleri gerçekleştirilmekte, dikilecek fidanların ve gübrelenecek toprakların düzeyi önceden belirlenebilmektedir (Keskin ve Yıldırım, 2018, s. 208). Ürünlerin tüketiciye ulaştırılması ve pazarlaması İBB desteğiyle gerçekleştirilmekte, tarım fuarlarında İBB standında ürünlerin tanıtımı gerçekleştirilmekle üreticiler teşvik edilmektedir.

Görüşme zamanı İBB tarım çalışmaları ve etkilerinin tarımsal kalkınmaya etkisini öğrenmek amacıyla katılımcıya sorular sorulmuştur. Katılımcı tarafından bu alanda Türkiye’de örnek olacak çok fazla çalışmanın bulunduğu, süt projesi, park-bahçe çalışmalarında kullanılan çiçekler, patates, peynir ve diğer süt ürünlerinin yerel üreticilerden alınması, bazı üreticilerin ürünlerinin alım garantili sözleşmeye göre satın alınması onları teşvik etmekle, sadece İzmir’de değil, İzmir dışına ve yurtdışına üreticilerin ürünlerini satmakta belediyenin destek verdiği belirtilmiştir. Desteklerin etkisi ürünlerin markalaşması, yerel tohum çalışmasına göre az sayıda bulunan yerel ürünlerin yeniden tarıma kazandırılması ve iç göçün engellenmesine olanak sağlamaktadır. Verilen sübvansiyonlar hayvancılığın gelişmesiyle birlikte, ta-

rım ve hayvancılıkla daha önce uğraşmayan kişilerin bu alana yönelmesine olanak sağlasa bile destek imkânlarının sınırlı olduğu da belirtilmiştir.

İBB tarım politikasının Türkiye’de iyi örneklerinin bulunması, tarım yüzdesinin Türkiye ortalamasından daha iyi orana sahip olması, kooperatiflerin kurulması neo-liberalizmin avantajlı tarafını göstermektedir. Tarımsal kalkınmaya yönelik çalışmaların önemli bir yere sahip olması, üreticilerin teşvik edilmesinin yeni üreticileri ortaya çıkarması, üreticilere verilen desteğin ürünlerin markalaşmasına olanak sağlaması, ildışı ve yurtdışı ihracatın yapılması, iç göç oranının önemli bir düzeyde azalması tarım çalışmalarının olumlu etkilerini göstermektedir. Belediye yetki ve kaynaklarının azalması tarımsal kalkınmaya olumsuz etki ettiğinden ülke tarım politikasının yerel yönetimlerin tarımsal çalışmalarıyla ters düşmeyecek şekilde geliştirilmesine önem verilmesi üreticilerin teşvik edilmesi, iç göçün azalması ve tersine göçün ortaya çıkmasına olumlu etki edeceğine belirtmek mümkündür.

“İBB tarafından kurulan laboratuvarların tarımsal kalkınmaya etkisi var mıdır?” sorusuna katılımcı olumlu yanıt vermiş, burada yaprak analizlerinin yapılması, çiftçinin toprağıyla ilgili gübreleme, uygun ürünlerin yetiştirilmesi ve buna yönelik tavsiyelerin verilmesi, hava durumuna göre önlemlerin alınması için SMS-lerin gönderilmesi, organik tarım eğitimlerinin verilmesi, yüzbinlerce meyve fidanları, pazar tezgahının dağıtılması, ağaç aşuları, zararlı böceklerle karşı ilaçlamaların gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Karaburun ilçesinde ünlü olan nergisin, Ödemiş ilçesinde çok çeşitli patatesin yetiştirilmesi bölgelere göre çalışmaları gündeme getirmekle ilçelere göre özelliklerin merkezi yönetim tarafından bilinmesinin zor olduğu belirtilmiştir. Laboratuvar çalışmalarının yanı sıra yerel yönetimlerin daha verimli faaliyetine vurgu yapmakla katılımcı yerelin dinamiklerinin merkezi yönetim tarafından belirlenmesinin güçlüğüne bir kez daha ışık tutmuştur.

“Tarım alanındaki çalışmalar halkın talebi doğrultusunda mı organik tarım eğitimlerinin verildiği yoksa talep olmadığı zaman İBB tarafından buna yönelik çalışma var mı?” sorusuna yanıt olarak talebin olduğu ve yüksek bir düzeyde katılımın gerçekleştiği belirtilmiş, bununla birlikte İBB tarafından “Halkın bakkalı” marketleri ve organik pazarların kurulduğu ifade edilmiştir. Tarladan markete ürünlerin ulaştırılması tarım çalışmalarının gelişimine katkı sağlamakla üreticinin teşvikine de olumlu etki etmektedir.

İBB çalışmaları üzerinde neo-liberal politikaların güçlü etkisi altında olmamakla belediyenin ileri götürebildiği sınıra kadar sosyal belediyecilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Neo-liberalizmin etkileri açısından katılımcıya “son 30 yılda dünya neo-liberal politikalarla değişti biliyorsunuz, sizce belediyeler bu

süreçten nasıl etkilendi, ne tür değişiklikler oldu? Sizce yerel yönetimler açısından olumlu etkiler mi yoksa olumsuz etkiler mi ağırlıktadır? soruları sorulmuş ve belediyenin kamu kurumu olmasını dikkate alarak onların kâr odaklı çalışmadığı, neo-liberal politikaların etkisiyle daha çok kâr ve daha az personelle hizmet sunumu işsizliğin artmasına, böylece intihar, hırsızlık, cinayet gibi toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmiş, belediye bu şekilde bir politika izlemese de özelleştirmeci, piyasacı, çoğunluğun çıkarından daha çok azınlığın çıkarlarını ön plana alan neo-liberal politikaların belediyeyi zorladığı ifade edilmiştir. Neo-liberal politikaların etkisiyle katılımcılık ve şeffaflık önem arz etse de genel olarak onun küçük bir paya sahip olması belediyelerin gelişen süreçten olumsuz etkilenmelerine ve bu sürecin devamlılık göstereceğine ilişkin bilgiler yanıtlar içerisinde yer almıştır.

Sosyal odaklı çalışmalarını gerçekleştiren İBB neo-liberal politikalardan daha çok olumsuz etkilenmekle bu durumun gelecekte de devam edecek bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Genel bir tablo çizmek gerekirse avantaj ve dezavantajlar açısından İBB çalışmalarını aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür:

Tablo 1. İzmir Büyükşehir Belediyesinin kriterlere göre değerlendirilmesi

Kriterler	Dezavantajlar	Avantajlar
Yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi	✓	✓
Kamu maliyesinde tasarruf	✓	✓
Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi	X	X
Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşümleri	✓	✓
Kent planlama modeli	✓	✓
Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi		✓
İBB'nin tarımdaki çalışmaları	✓	✓

Yedi kritere göre değerlendirmesi yapılan İBB yönetiminde neo-liberal politikaların etkilerinin hem dezavantaj hem de avantajlar açısından ortaya çıktığı görülmüştür. Yönetimler arası ilişkiler açısından değerlendirme yapıldığında merkezi yönetim tarafından destekleyici tedbirlerin zayıflaması dezavantaj, belediyelerin

yeni görev ve sorumluluklar üstlenmesi ise avantaj olarak kendisini göstermektedir. Kamu maliyesi açısından tasarruf sağlanarak tedbirlerin uygulanması dezavantaj, yeni gelir kaynaklarının oluşması ise avantaj olarak etkisini göstermiştir. Kamu kurumu niteliği taşıyan İBB tarafından belediye kamu kesimi ve toplu altyapının özelleştirilmesine çalışılmadığı ve bu nedenle belediye şirketlerinin oluşturulmasıyla kamu tekelinden daha çok belediye denetiminde hizmetlerin gösterildiği ve özelleştirmenin yapılmadığı görülmektedir. Toplu konut inşasının gerçekleşmemesi ve kentsel dönüşüm projelerinin baskın olduğu ortaya çıkmakla bu kriterin hem dezavantaj hem de avantaj açısından etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Kent planlama modelinin değişikliğe uğradığı, kentsel tasarımın büyük önem taşımaya başladığı görülmektedir. Sivil toplumun aktörlerden biri olarak ortaya çıkması avantaj olarak değerlendirilebilir nitelik taşısa da güçlü bir etkisinin olmadığını da ifade etmek mümkündür. Neo-liberal politikaların etkisinin İBB açısından daha çok tarım alanında kendisini gösterdiği, kooperatiflerin oluşturulduğu ve teşvik politikalarının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse İBB açısından avantajlı tarafları dikkate alarak salt bir neo-liberal anlayıştan daha çok sosyal odaklı çalışmaların gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

4.3. Neo-Liberal Kentleşmenin Avantaj ve Dezavantajlarının Bakü Kent Yönetimine Etkisi

Neo-liberal uygulamaların Azerbaycan'da etkisini değerlendirmek için belirlenmiş yedi kritere göre ve farklı bölümler olmakla, Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla ilgili bilgilere yer verilecektir. Sonuç olarak neo-liberal politikaların avantaj ve dezavantajlar açısından yedi kritere göre Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.3.1. Yönetimler Arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi

Yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde merkezi yönetimin taşra örgütlerinin ön planda olduğunu dikkate alarak yerel yönetim birimleri olarak belediyeler oluşturulsa bile yönetimler arasındaki ilişkiler açısından onların ön planda olmadığı ve hizmet sunumunda güçlü etkilerinin bulunmadığı görülmektedir. Belediyelerle ilgili görev, yetki ve sorumlulukların, sunulması gereken hizmetlerin tam olarak ayırt edilmemesi onların ön planda yer almasını güçleştirmektedir. Şöyle ki taşra örgütlerinin "Yerel İcra Hakimiyetleri hakkında Esasname"de tam ve açık bir şekilde gö-

rev dağılımı gösterilse de belediyeler için bu yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yerel yönetim birimleri tarafından stratejik planların oluşturulmaması merkezi yönetim tarafından hazırlanan ve yerel taşra örgütleri tarafından yürütülen bir yönetim biçiminin benimsendiği görülmektedir.

Bakü kentinde yerel yönetimde yetkili kurum olan Bakü Şehir İcra Hakimiyeti açısından ilişkileri anlayabilmek için “2011-2013 yıllarında Bakü ve onun kasabalarının sosyal-ekonomik kalkınması Devlet Programı” kapsamında hayata geçirilmiş Faaliyet Planı’na bakıldığında belediyelerden hiçbirinin hizmet sunumunda yer almadığı, Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin sadece yol-ulaşım ve imar-iskân alanlarındaki hizmetleri bağımsız olarak yerine getirdiği, iletişim ve enformasyon, eğitim, sağlık, çevre, gençler ve spor, nüfusun sosyal teminatı, tarımsal altyapının güçlendirilmesi alanlarında ise bakanlıklarla birlikte hizmet sunumunu yürüttüğü ortaya çıkmakta (2011-2013 yıllarında Bakü ve onun kasabalarının sosyal-ekonomik kalkınması Devlet Programı, 2011), 53 kasaba belediyesinin bulunduğu Bakü’de hiçbir belediyenin hizmet sunumunda yer aldığı görülmemektedir (Belediyelerin İstatistik Alan Sınıflandırması, 2015).

4.3.2. Kamu Maliyesinde Tasarruf

1999 seçimleriyle faaliyete başlayan belediyeler mali açıdan sürekli sorunlarla yüzleşmiş, “Belediyelerin Maliyesinin Esasları” hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununa yapılan değişiklikler belediyelerin güçlü mali potansiyeline sahip olmasının önünü açamamıştır. Belediye bütçe gelirleri 2015’te 30803,9 bin manat, 2016’da ise 31617,2 bin manat olmuştur. 2016 bütçe gelirlerinde Bakü’de bulunan belediyelerin payı %28,2 olmakla 8887,3 bin manat olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası, 2017, s. 59). Belediye bütçe gelirlerinde büyük bir payı belediye kurumlarının bakım maliyetleri kapsadığı için belediye bütçeleri bütçe eksikliğiyle yüzleşmekte ve bu nedenle devlet bütçesinden belediye bütçelerine dotasyon⁵ ayrılmaktadır.

Yıllara göre beş milyon manat olarak ayrılan dotasyondan Bakü belediyelerinin 2015’teki payı 995.360 manat, 2016’daki payı ise 1.012.600 manat olmuştur. 2015’te ayrılan dotasyon miktarında %19,1 paya sahip olan Bakü belediyeleri için bu oran 2016’da %20,3 olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyetinin 2015 Devlet Bütçesinin İcrası Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Rapora Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası’nın Görüşü, 2016; Azerbaycan Cumhuriyetinin 2016 Devlet Bütçesinin İcrası Hak-

⁵ Devlet bütçesinden Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bütçesine ve yerel bütçelere onların gelir ve harcamalarını tanzim etmek amacıyla karşılıksız verilen mali para kaynağı (Bütçe Sistemi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, Madde 1).

kında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Raporu Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası'nın Görüşü, 2017). Fakat belediyelerin gelir ve harcamalarını dengede tutma niteliği taşıyan bu yardımlar belediyelerin hizmet sunumuna hiçbir etkisi bulunamamaktadır.

Merkezi yönetimin plan ve programlarını yerlerde yürüten Rayon İcra Hakimiyetleri ve Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından gelir ve harcamalarla ilgili kamuya açık bilgilerin paylaşılmaması onların gelirleri, harcamaları ve tasarruf tedbirleriyle ilgili bilgilere erişmeyi engellemektedir.

4.3.3. Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi

Bakü'de toplu altyapının özelleştirilmesine gidilmemiştir. Doğal gaz hizmeti 1983'te Sovyetler Birliği döneminde "BaşGaz" İdaresine bağlı Devlet Gazlaştırma Komitesi, 1989'da Azerbaycan Devlet Yakıt Komitesi, 1992'de Azerbaycan'ın bağımsızlık döneminde Azerbaycan Devlet Yakıt Komitesi "Azerigaznakil" Üretim Birliği ve Azerbaycan İlim-Araştırma Proje Enstitüsü'ne bağlı "Azerigaz" Devlet şirketi, 1996'da "Azerigaz" Anonim Şirketi, 2009'da ise Azerbaycan Cumhurbaşkanının kararına göre "Azerigaz" Anonim Şirketinin SOCAR'a birleştirilmesi sonucu Üretim Birliği olarak hizmetini devam ettirmekte ve ülke genelinde iki milyon yüz binden fazla tüketiciyi gazla temin etmektedir (www.azeriqaz104.az).

Elektrik hizmeti "Baküelektrikşebeke" Üretim Birliğinin 8 Kasım 1999 tarihli 253 numaralı Cumhurbaşkanı Kararına göre Anonim Şirketi olarak özelleştirilse de 14 Haziran 2000 tarihli 441 numaralı Karara göre, devlete bağlı şirket olarak kurulmuştur. 7 Kasım 2001'de şirketin yönetimi "Barmek Holding A.Ş."ye devredilse de, 2006'da Hükümet ve "Barmek Holding A.Ş." arasındaki sözleşme süresi uzatılmadığı için Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı hisselerini geri almıştır. 10 Şubat 2015'te "Baküelektrikşebeke A.Ş."de isim değişikliği yapılarak "Azerelektrik" Anonim Şirketi⁶ devlete bağlı şirket olmakla Nahcivan Özerk Cumhuriyeti istisna olmakla tüm ülkeye elektrik teminini gerçekleştirmekte, elektrik alış ve satış fiyatları Azerbaycan Cumhuriyeti Tarif Komisyonu tarafından belirlenmektedir (Azerelektrik A.Ş. Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçiler Raporu, 2018).

Su hizmeti "Azersu" Anonim Şirketi⁷ tarafından yerine getirilmekle su ve kanalizasyon alanındaki devlet politikasının ve stratejisinin belirlenmesinde yer alan devlete bağlı bir şirkettir ("Azersu" A.Ş. Konsolide Maliye Raporları, 2018, s. 5).

⁶ Azerbaycan dilinde karşılığı "Azərişiq Açıq Səhmdar Cəmiyyəti"dir.

⁷ Azerbaycan dilinde karşılığı "Azərişiq Açıq Səhmdar Cəmiyyəti"dir.

Bu şirkete bağlı “Bakü Sukanal” İdaresi 18 Mart 2011 tarihli “Azersu” A.Ş. başkanının emrine dayanarak kurulmuş ve Bakü’de su hizmetini yerine getirmektedir (www.azersu.az).

Gaz, elektrik ve su hizmetlerinin yanı sıra toplu taşıma alanında da merkezi yönetimin ön planda olduğu görülmektedir. Bakü’de toplu taşıma hizmeti 3 Nisan 2014 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 92 numaralı Kararıyla Bakü Şehir İcra Hakimiyetine bağlı devlet işletmesi olarak “BakuBus” Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 6 Temmuz 2018 tarihli 181 numaralı Fermanına göre, “BakuBus” Limited Şirketi “Bakü Ulaşım Ajansı”nın yönetimine verilmiş, ülkedeki taksi hizmeti de bu ajans tarafından gerçekleştirilmektedir (“Bakü Ulaşım Ajansı” Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçilerin Görüşü, 2018, s. 8). Ulaşım alanında sadece başkent Bakü’de bulunan metro hizmeti de devlete bağlı bir kurum olan Bakü Metropoliteni tarafından gerçekleştirilmekte ve her yıl 200 milyonun üzerinde yolcu taşınmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu Azerbaycan’da Ulaşım, 2019, s. 33).

4.3.4. Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm

Azerbaycan’da kentsel konutların inşası Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Konut İnşaatı Devlet Ajansının⁸ 17 Mayıs 2016’da kurulmuş devlet şirketi “MİDA” Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir ve şirket sermayesinin oluşturulması için devlet bütçesinden 10 milyon manat transfer edilmiştir (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 3). İnşaat projelerinin devlet tarafından büyük projeler şeklinde gerçekleştirilmesi Strateji Yol Haritasında büyük hacimli yatırımların ve talep ihtiyacının bulunmasından kaynaklanarak 2 önemli nedene dayandırılmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 5). İhtiyaçların küçük inşaat şirketleri tarafından karşılanamaması, devlet ajansı aracılığıyla belirtilen her iki ihtiyacın karşılanmasının mümkün olması, GZFT analizine dayanarak mali istikrarın fırsat olarak sunulması merkezleştirilmiş inşaat projelerinin meşruluğunu arttırmaktadır. Devlet bütçesi, “Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Fonu” ve “Azerbaycan İpotek Fonu” A.Ş. mali istikrarı korumaya olanak sağladığı (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik

⁸ Azerbaycan dilinde karşılığı “Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi”dir. Bu Ajansın kısaltması Azerbaycan dilinde MİDA şeklindedir.

Yol Haritası, 2016, s. 7), önemli ve belirleyici güç olarak Azerbaycan Hükümetinin seçilmiş taraflara mülkiyet hakkı ve ipotek pazarının sağlamaştırılması ile ilgili teminatları vermesi merkez eğilimli çalışmaları öne çıkarmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyetinde uygun fiyata apartman teminatının gelişmesiyle ilgili Stratejik Yol Haritası, 2016, s. 10).

MİDA Limited Şirketi tarafından gerçekleştirilen projelere Bakü şehir Yasamal rayonunda 11,6 ha alan dönüştürülerek yaşam alanı ve konut inşası projesi gerçekleştirilmiştir (MİDA Limited Şirketi Maliye ve Bağımsız Denetçilerin Raporu, 2016, s. 5). Bu rayonda yaşam alanı ve konut inşası projesinin devamı olarak daha 15,4 ha alan dönüştürülmekte, Surahanı rayonu Hövsan kasabasında 20 ha alanın dönüşümü gerçekleştirilmektedir. Projeler tamamlandığında toplam olarak 47 ha alan dönüştürülmüş olacaktır (Konut İnşaatı Devlet Ajansı Mali ve Bağımsız Denetçiler Raporu, 2018, s. 5)

Kentsel dönüşüm ve inşaat projelerinin merkezi yönetim tarafından yatırım ve konut ihtiyacına göre gerçekleştirilse de bu durum bürokratik siyaseti güçlendirmekle merkezi yönetimin ön plana geçmesi ve vatandaşların ihtiyacını dikkate almayan, onları yerinden eden klasik kentsel dönüşüm uygulanmasına ve neopatrimonyel mücadele mantığının güçlenmesine zemin hazırlamaktadır (Guliyev, 2018, s. 2-3). Azerbaycan'ın inşaat izinlerinin alınmasına göre dünyada 127-ci, prosedür sayısının 18, inşaat izninin alınması için bekleme süresinin 203 gün olması merkezi yönetim tarafından dönüşüm projelerinin etkili olduğunu söylemeye izin vermektedir (Guliyev, 2018, s. 7).

Yerel yönetimlerin konut inşaatı alanındaki yeriyle ilgili Strateji Yol Haritasının Faaliyet Planına bakıldığı zaman merkezi yönetimin büyük paya sahip olması bakanlıklar ve komitelerle birlikte yerli icra hakimiyetlerinin de ön planda yer almasına neden olmuş, yerel yönetim kurumlarına da çalışmalarda yer verileceği belirtilse de bu faaliyetin yerine getirilmesiyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

4.3.5. Kent Planlama Modeli

Bakü'de kent planlarının hazırlanması 19. Yüzyılın sonlarından başlayarak petrol sanayisinin gelişmesiyle başlamış, ilk Baş plan⁹ 1898'de mimar N.A. Fon der-Nonne tarafından hazırlanmıştır. Bu plan Bakü'nün İçerişehir kısmını kapsamıştır (Eldarov, 2014, s. 148) ve bu planda kent ve rayonları birleştiren yolların çekilmesi dikkate alınmamış, yeşil alanlar kentin genel planlama yapısına uygun

⁹ Baş plan (Master Plan) kentin uzun süreli gelişmesini belirleyen esas kentleşme belgesidir.

paylaştırılmamıştır. 20. Yüzyılın başlarında petrol satışı H.Z. Tağıyev, M. Nağıyev, M. Muhtarov, Ş. Asadullayev ve diğer petrol zenginlerinin yatırımı ile Avrupa mimarisine uygun yapılar inşa edilmeye başlanmıştır (bakucity.preslib.az).

Sovyetler Birliğine AHC'nin katılımından sonra Sovyet mimarlığı etkisini göstermeye başlamış, 1932 ve 1964 yıllarında ikinci ve üçüncü Baş plan hazırlanıp uygulanmış, 1986'da hazırlanan Baş plan uygulanamamış ve 1991'de bağımsızlık döneminde Bakü şehri 1986 Baş Planına göre tasarlanmış ve 2005'e kadar bu plana göre kent çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Eldarov, 2014, s. 148-149).

Merkezi yönetim ağırlıklı çalışmaların gerçekleştirilmesi Bakü kenti için planların hazırlanmasına da etki etmiştir. 9 Kasım 2007 tarihli Cumhurbaşkanı Fermanına uygun olarak Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi kentleşme, alan planlaması, mimari ve ilgili projelendirme alanlarında devlet politikasını ve denetimini gerçekleştiren merkezi yönetim birimidir. 1 Ağustos 2018 tarihli "Kentleşme alanında yönetimin güçlendirilmesiyle ilgili ek faaliyetler" hakkında Cumhurbaşkanı Fermanına uygun olarak kurumun yetkileri arttırılmış, Bakü Şehir İcra Hakimiyetine bağlı Mimari ve Kentleşme Baş İdaresi Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesinin yönetimine geçmiştir. Bununla birlikte Bakü Devlet Proje Enstitüsü, "Azermimarproje" Devlet Baş Proje Enstitüsü, Azerbaycan İnşaat ve Mimari Bilim-Araştırma Enstitüsü olmakla Komite 3 kurumla çalışmalarını devam ettirmektedir (www.arxkom.gov.az).

Merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen mega projelerden olan "Büyük Bakü'nün Bölgesel Kalkınma Planı" devlet desteğiyle gerçekleştirilecek plan Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi tarafından hazırlanmaktadır. İki aşamalı olarak gerçekleştirilmekte olan planın ilk aşaması modern standartlara uygun olması için Komite ile 2018 yılında "Boston Consalting Group" şirketiyle iş birliği başlatılmıştır (Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı'yla İlişkileri Genişlendiriyor, 2019, s. 13). İkinci aşamada ise satın almalarının gerçekleştirilmesi için ihalelere başlanmış ve ihaleyi kazanan Almanya'nın "AS+P" şirketiyle 6 milyon 391,2 bin ABD doları değerinde sözleşme imzalanmıştır (Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı'yla İlişkileri Genişlendiriyor, 2019, s. 14). Çevresel etkilerin de dikkate alınarak planın hazırlanması için İspanya'nın Eptisa şirketi de plan hazırlama sürecine katılmıştır (İsbatov, 2014, s. 75).

Modern standartlar ve çevresel sürdürülebilirliğin dikkate alınması sonucu gerçekleştirilen projelerden bir diğeri "Bakü Beyaz Şehir" (Bakı Ağ Şəhər) projesi olmuş, bu plan kapsamında Siyah Şehir (Qara Şəhər) Sanayi bölgesinin sanayi

ve petrol atıklarından temizlenmesi başlatılmıştır. Beyaz Şehir planı kapsamında “ATKİNS”, “Foster + Partners”, “F+A Architects”, DLR Group Tasarım Şirketi, UN Studio, URAL Engineering Co. Ltd., WSP Group, Callison gibi yabancı şirketler ve Konstrüktör Limited Şirketi gibi yerel şirket faaliyet göstermektedir (www.bakuwhitecity.com).

Böylece Bakü için merkezi yönetim tarafından planlamanın gerçekleştirilmesi tarihsel süreç ve petrol sanayisinin gelişimine bağlı bir anlayışa göre gerçekleştirildiğini belirtmek mümkündür.

4.3.6. Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi

STK'larla iş birliğinin sağlanması yerli icra hakimiyeti Başkanının görevleri arasında yer almaktadır (Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasname, 2012, Madde. 3). Bu Esasnamenin dördüncü maddesinde kentin, rayonun ve kent-rayonların kalkınma eğilimlerini belirlemek için sosyal, ekonomik, çevrenin korunması ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde STK'ların katılımının sağlanması yer almaktadır (Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasname, 2012, Madde. 4).

Örnek çalışmalar olarak Bakü Şehir İcra Hakimiyeti, İDEA İctimai Birliği ve “Cavan” Gençler Hareketi İctimai Birliği'yle birlikte “Bizim avlu”¹⁰ projesi, BŞİH ev sahipliğinde Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi ve Azerbaycan Mimarlar İttifakı üyeleri bir araya gelerek “Bakü'nün kent planlama gelişimi” ile ilgili toplantı gerçekleştirilmiştir (www.baku-ih.gov.az).

4.3.7. Bakü'de Tarım Çalışmaları

Bakü'de gerçekleştirilen tarım çalışmalarında da merkezi yönetim ağırlıklı çalışmalar gerçekleştirilmekle yerel yönetim kurumlarının yönetimi altında herhangi bir politika ve teşvik çalışmalarının olduğuyla ilgili bilgilere erişilememiştir. Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen tarım ürünleriyle ilgili (Tablo 2) aşağıdaki bilgilere erişilmiştir:

¹⁰ Azerbaycan dilinde karşılığı “Bizim hayat” anlamına gelmektedir.

Tablo 2. Bakü’de tarım alanları ve üretiminin yıllara göre istatistiği

Tarım ürünleri												
Yıllar	Patates		Sebze		Bostan bitkileri		Meyve		Üzüm		Toplam	
	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton	Alan ha	Üretim ton
2010	20	50	458	13868	13	105	1277	3973	1498	14800	3266	32796
2014	10	36	457	7561	10	174	1483	7125	1441	8918	3401	23814
2015	10	50	509	8693	11	322	1526	6022	1441	9433	3497	24520
2016	18	134	688	12812	11	103	2899	4688	1300	7963	4916	25700
2017	19	128	1197	53343	11	102	2927	5313	1303	8009	5457	66895
2018	19	212	1202	78337	11	82	3280	4974	1300	7959	5812	91564

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Tarım ürünlerinden olan patates ve sebze alanındaki artış bu ürünlerin verimliliğinin yıllara göre arttığını göstermektedir. Fakat bostan bitkileri ve üzüm alanlarında azalma görülmüş, üretim verimliliği kendisini gösterememiştir. Meyve ürünleri alanındaki artış meyve üretimine olumlu etkisi bulunmamakla sürekli düşüş görülmüştür.

Hayvancılıkla ilgili politikalar tarım politikasından farklılık arzetmemekle birlikte Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen istatistik verilere göre (Tablo 3) aşağıdaki bilgilere erişilmiştir:

Tablo 3. Hayvan sayısı ve hayvancılık ürünleri üretiminin yıllara göre istatistiği

Hayvan sayısı ve hayvancılık ürünleri üretimi									
Yıllar	İri boynuzlu hayvan sayısı	Et üretimi ton	Koyun ve keçi sayısı	Süt, ton	Domuz sayısı	Yumurta, bin adet	Kuş sayısı	Yün, fiziki kilo	Arı aileleri
2010	5343	1180	15938	3799	578	10252	393465	36	-
2014	6203	1996	16466	3910	447	5597	298699	31	-
2015	6022	2302	13540	4058	422	9678	557474	31	-
2016	8289	2434	18872	4245	125	7458	504016	27	-
2017	8341	2406	18359	4669	152	7391	875447	31	-
2018	8377	1792	17716	5293	645	3576	731772	38	7

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

Hayvancılıkta iri boynuzlu hayvan sayısı, koyun, keçi ve kuş sayısındaki artış, domuz sayısında azalma olsa da, 2018'de koyun, keçi ve kuş sayısında azalma, domuz sayısında ise yaklaşık 4,5 defa artış görülmüştür. Arıcılığın geliştirilmesi için 2018'de 7 arı ailesi faaliyete başlamıştır. Hayvancılık ürünleri üretimi açısından veriler değerlendirildiğinde 2010 sonrası et ve süt üretiminde artış olduğu halde, yumurta sayısında azalma kendisini göstermiştir.

Bu verilerden yola çıkarak Bakü'de teknoloji temelli olmaktan daha çok üretim alanlarının artırılması ve azalması ile ürün artışı veya azalması görülmektedir. Bunun dışında arıcılığın son yıllarda merkezi yönetim tarafından bu alana olan dikkatin artması nedeniyle arı ailelerin desteklendiği görülmektedir.

Genel bir tablo çizmek gerekirse avantaj ve dezavantajlar açısından BŞİH çalışmalarını aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür:

Tablo 4. Bakü Şehir İcra Hakimiyetinin kriterlere göre değerlendirilmesi

Kriterler	Dezavantajlar	Avantajlar
Yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi	X	✓
Kamu maliyesinde tasarruf	X	
Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi	X	X
Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşümleri	X	✓
Kent planlama modeli		✓
Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi		✓
BŞİH'nin tarımdaki çalışmaları		

Yedi kritere göre BŞİH faaliyetleri değerlendirildiğinde yönetimler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi açısından yerel yönetimlerin kurulması ve onlara yeni görevlerin verilmesiyle birlikte merkezi yönetim tarafından dotasyonlarla destek sağlanmakla, dezavantajlı tarafın herhangi bir etkisinin olmadığı, avantajlı tarafın ise kırılğan bir özellik taşıdığını belirtmek mümkündür. Kamu maliyesinde tasarruf kriteri açısından kamu desteklerinin devam ettiği, kaynak arayışına merkezi yönetimin ön planda olmasından kaynaklanarak avantajlı tarafın etkisinin olup olmadığını net bir şekilde belirtmeyi güçleştirmektedir. Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi merkezi yönetim eğilimli bir yönetim gerçekleştirdiği için hizmet sunumu devlet şirketleri tarafından yerine getirilmekte ve bu kriterin BŞİH'nin faaliyetine hiçbir etkisi bulunmamaktadır. Stratejik yol haritalarında ifade edilen kamu-özel işbirliğinin gerçekleşebileceği güçlü merkezi yönetime

göre şekillenecek bir süreç olarak ifade edilebilir. Toplu konut inşasında merkezi yönetim tarafından planlama ve çalışmaların yapılması mega projelerin gerçekleşmesiyle avantajlı tarafın etkisinin merkezi yönetim lehine gerçekleştiği görülmekte, BŞİH ise bu sürecin yönetilmesinden daha çok yürütülmesinde yer almaktadır. Kent planlama modeli açısından petrol sanayisinin gelişimine ve modern planlama standartlarına göre şekillenen bir planlama modelinin benimsendiğini ifade etmek mümkündür. Kentsel sivil toplum açısından BŞİH faaliyetlerinde STK'larla çalışmalar gerçekleştirilse bile onların güçlü bir etkisinin olması söz konusu değildir. Tarım politikalarının neo-liberal politikalardan etkilenmesi kendisini göstermekle etkili bir çalışmanın ortaya koyulduğunu belirtmek güçtür.

Merkezi yönetim tarafından yerine getirilen yönetim modeline göre BŞİH'in şekillenmesi kurumsal yapılandırma sonucu personel alımı gerçekleştirilmekte ve bu kritere göre herhangi bir etkiden bahsetmek güçtür.

Genel olarak Azerbaycan'da güçlü merkezi yönetimin gerçekleştirilmesi yerel yönetimlerin ön planda yer almalarını engellemekle, daha çok merkezin kararlarına göre şekillenen bir yönetimin gerçekleştiği, merkezi yönetimin neo-liberal politikalardan etkilenmesi taşra örgütleri üzerinde etkisini göstermekle yerel yönetim birimleri olan belediyeleri bu sürecin dışına itmektedir.

4.4. İzmir ve Bakü Kentlerinin Kriterlere Göre Karşılaştırılması

İzmir ve Bakü kent yönetimlerinin yedi kritere göre değerlendirilerek karşılaştırılması aşağıdaki gibi bir tablonun (Tablo 5) ortaya çıkmasına olanak sağlar:

Tablo 5. İzmir ve Bakü kent yönetimlerinin kriterlerden etkilenme düzeyi

Kriterler	Dezavantajlar		Avantajlar	
	İzmir	Bakü	İzmir	Bakü
Yönetimler arası İlişkilerin Yeniden Düzenlenmesi	✓	X	✓	✓
Kamu Maliyesinde Tasarruf	✓	X	✓	
Belediye Kamu Kesiminin ve Toplu Altyapının Özelleştirilmesi	X	X	X	X
Toplu Konut İnşasının Yeniden Yapılandırılması ve Kentsel Dönüşüm	✓	X	✓	✓
Kent Planlama Modeli	✓		✓	✓
Kentsel Sivil Toplumun Yeniden Düzenlenmesi			✓	✓
Tarım Çalışmaları	✓		✓	

Tablodan da görülmektedir ki İzmir'de belediye, Bakü'de ise merkezi yönetimin taşra örgütünün yönetimde bulunması neo-liberal politikaların etkinlenme düze-

yinde farklılık göstermektedir. Yedi kriterden İzmir kent yönetimi büyük bir şekilde etkilense de Bakü kent yönetiminde bazı kriterlerin etkisinin belirsizliği ortaya çıkmaktadır.

Yönetimler arası ilişkilerin düzenlenmesi İzmir kent yönetiminde avantajlar ve dezavantajları beraberinde getirmekte, küreselleşme ve ihtiyaçlara göre avantajları doğursa bile büyük alan yönetimi sorunlarını da gündeme taşımaktadır. Merkezi yönetimin destekleyici faaliyetlerinin kısılması İzmir Büyükşehir Belediyesini kaynak arama yollarına itmekte, Bakü Şehir İcra Hakimiyeti açısından ise dezavantajın kendisini göstermediği, merkezi yönetimin destekleyici yardımının devam etmesi ve yönetimde güçlü olması belediyelerin yetki ve görevlerine göre hizmet sunumunda güçlü bir kurum olarak öne çıkmasını engellemekte ve kırılğan bir etkiyi doğurmaktadır.

Kamu maliyesinde tasarruf kriteri açısından İzmir için harcamalara dikkat edildiği, tasarrufun gerçekleştirildiği ve ihtiyaca göre harcama söz konusu olsa da borçlanma sonucu kaynak sağlanması kur dalgalanmalarının etkisiyle olumsuz sonuçları doğurmakta ve belediye giderlerinin artmasına yol açmaktadır. Bakü Şehir İcra Hakimiyeti tarafından ise tasarruf tedbirleriyle ilgili bilgilerin paylaşılması, bunun yanı sıra belediyelerin kaynak temin etme olanaklarının bulunmaması özel finansman kaynaklarına bağımlılığı doğurmamaktadır.

Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi kriteri her iki kent yönetiminde etkisinin olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra “Toplu konut inşasının yeniden yapılandırılması ve kentsel dönüşüm”, “Kent planlama modeli”, “Kentsel sivil toplumun yeniden düzenlenmesi” açısından her iki kent yönetiminde avantajların ortaya çıktığı görülmektedir. Tarım çalışmaları açısından İzmir’de avantajlar ortaya çıksa da Bakü kent yönetiminde herhangi bir etkinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Neo-liberal politikaların uygulanması sonucu bu politikaların avantaj ve dezavantajlar olmakla iki kategoride incelenmesi gerektiği açıklığa kavuşturulmuştur. Neo-liberal politikaların etkilerini kent yönetimleri açısından değerlendirmek için Türkiye ve Azerbaycan kent yönetimleri incelenmiş, İzmir ve Bakü kent yönetimlerinde neo-liberal politikaların etkisi tartışılmıştır.

Türkiye’de uzun bir süre yerel yönetim geleneğinin geliştirilmesi için kent yönetimlerinin şekillenmesi kendisini gösterse de Azerbaycan kent yönetiminde yerel

yönetim birimlerinin etkisiz olması merkezi yönetimin taşra örgütlerinin hizmet sunumunda ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de neo-liberal politikalar yerel yönetim kurumlarının şekillenmesine daha çok etki etse de, Azerbaycan’da bu durum merkezi yönetim üzerinde ağırlık kazanmaktadır ve merkezi yönetimin taşra örgütleri merkezi yönetimin şekillenmesine göre değişim göstermektedir.

Neo-liberal politikaların uygulanması İzmir açısından yerel yönetim kurumunun siyasi durum nedeniyle bazı yetkilerinin kısılmasına yol açtığı, Bakü kent yönetiminde ise bu politikaların herhangi bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum İzmir kent yönetimiyle birlikte tüm Türkiye’de yerel yönetim alanındaki sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bakü kent yönetimi açısından taşra örgütleri bağımsız ve seçimle oluşan kurumlar olmadığı için verimli ve etkin hizmet sunumu gerçekleştiril(e)memektedir. Neo-liberal politikaların başlıca özelliklerinden olan stratejik planların hazırlanması harcamaların düzenli ve etkin kullanılmasına neden olması bu özelliğin Bakü kent yönetimi için dikkate alınabilir bir öneri olarak öne sürmek mümkündür.

Belediye kamu kesiminin ve toplu altyapının özelleştirilmesi kriterine göre İBB ve BŞİH tarafından herhangi bir özelleştirmenin olmadığı ve tam olarak kamulaştırma şeklinde ifade edilmese bile buna yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği görülmüştür.

Toplu konut inşası ve kentsel dönüşüm açısından İBB tarafından yerinde kentsel dönüşüm gerçekleştirilmekte, büyük kentsel dönüşüm projeleri hayata geçirilmemektedir. BŞİH ise merkezi yönetimin gerçekleştirdiği büyük kentsel dönüşüm projelerinde yer almakla projelerin yönetilmesinde etkili bir aktör olmaktan daha çok projelerde uygulayıcı şeklinde yer almaktadır. Bundan başka, merkezi yönetimin mega projeler olarak gerçekleştirdiği kentsel dönüşüm projelerinin stratejik niteliğe sahip olmaması etkinliği azaltmakla projelerin sonlanması ve harcamaların etkin bir şekilde yapılmasını güçleştirmektedir. Bu projeler daha çok klasik kentsel dönüşüm projeleri niteliği taşımakla vatandaşları yerlerinden eden ve onların mağdur olmalarına yönelik projeler olarak sonuçlanmaktadır. İhtiyaçlara yönelik, vatandaşların mağdur olmamasını dikkate alan ve yerinde kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleştiren İBB’nin vatandaşları dikkate alan bir yaklaşım benimsediği görülmektedir ve bu uygulama BŞİH için örnek bir model olarak kullanılabilir.

Kent planlama modeli her iki yönetim kurumunda çağın ihtiyaçlarına göre planlansa da İzmir’de bu yerel yönetim, Bakü’de ise merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kentsel sivil toplum ile yapılan çalışmalar her iki kent yönetiminde STK ile ilişkilerin kırılğan nitelik taşıdığı, İBB'nin STK'larla birlikte gerçekleştirdiği çalışmalar zamanı performans değerlendirmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirildiği, fakat yapılan çalışmaların o kadar da güçlü bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. BŞİH ise STK'larla çalışmalarının hangi şekilde gerçekleştirildiği belli olmamakla birlikte çok az sayıda STK ile faaliyetlerin gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. BŞİH STK'larla olan faaliyetlerini İBB'ce gerçekleştirilen önceliklendirme çalışmasının gerçekleştirilmesi ihtiyaçların ve kentsel katılımın artırılmasına olanak sağlayabileceği düşünülmekle, kullanılabilir nitelik taşıyan bir öneri olarak ifade etmek mümkündür.

Tarımsal faaliyetler açısından İBB, üreticilerin teşviki, üretimle ilgili eğitimlerin verilmesi, yerel ihtiyaçlara ve yerel ürünlere göre satışların gerçekleştirilmesine desteklerin sağlanmasında verimli çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Bu çalışmalara kooperatiflerin kurulması, alım garantili ürün sözleşmelerinin imzalanması örnek olarak gösterilebilir. Teşvik niteliği taşıyan faaliyetler üretimle uğraşan üreticilerin yanı sıra yeni üreticilerin tarım ve hayvancılıkla uğraşmasına da yol açmaktadır. BŞİH açısından teşvik politikasının uygulanması merkezi yönetimin kararlarına bağlı olmakla, yerel ihtiyaç ve dinamiklerin ön planda olmadığı çalışmaların yapılmasına neden olmaktadır.

Neo-liberal politikaların etkisiyle avantaj ve dezavantajlar açısından İzmir kent yönetimine bakıldığında İBB tarafından sosyal odaklı çalışmalara öncelik tanındığı görülmektedir. Neo-liberal politikaların belirlenmiş yedi kriter açısından İzmir kent yönetiminde avantajlı tarafların etkisi altında hizmet sunumunun gerçekleştirildiği ve dezavantajların etkilerinin azami düzeyde tutulmasına çalışıldığı görülmüştür.

Merkezi yönetimce gerçekleştirilen politikaların etkisi altında şekillenen kent yönetimi Bakü örneğinde kendisini göstermiştir. Hizmet sunumunu yerine getiren yerel yönetim kurumlarını koruyan ve birer kalkan işlevi gören merkezi yönetim katılımcılığın sağlanması ve şeffaflığın temin edilmesinde olumsuz etkiyi doğurmaktadır. Böylece, Azerbaycan'da yerel yönetimlerin hizmet sunumunda ön plana geçmesi kent yönetiminde katılımı güçlendirmekle farklı kurum ve örgütlerle ortak çalışmaları teşvik etmekle birlikte kenttaşların da kent yönetimine katılımına olanak sağlayacaktır.

İzmir ve Bakü örnekleri açısından neo-liberal politikaların etkilerinin genel tablosunu çizmek gerekirse bu politikaların avantajlarına göre hizmet sunumunun öne çıktığı, dezavantajlı tarafların düşük düzeyde tutulması için çaba gösterildiğini

belirtmek mümkündür. İzmir kent yönetimi açısından yerel ihtiyaç ve dinamiklere göre gerçekleştirilen faaliyetler Bakü kent yönetiminde ihtiyaçlar dışında, merkezi yönetimin yönlendirmesine göre gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. Azerbaycan'da yerel yönetimlerin ön plana geçmesine destek olacak hukuki altyapının yenilenmesi, merkezi yönetimin güç paylaşımını temin etmesi neo-liberal politikaların etkisine göre katılımcılığın sağlanacağı ve hizmet sunumunda verimliliğin dikkate alınacağı, harcamalara tasarrufun yapılacağı, stratejik planlara göre faaliyetlerin yerine getirileceği bir yönetim biçiminin benimsenmesi bu çalışmanın önerileri içerisinde yer almaktadır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Reshad Abilzade, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Reshad Abilzade, has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- 2011-2013 Yılları Arasında Bakü ve Onun Kasabalarının Sosyal-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı, 2011.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2015). Belediyelerin İstatistik Alan Sınıflandırması. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2019). Azerbaycan'da Ulaşım. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu. (2019). Azerbaycan'ın tarımı. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası (2017). Azerbaycan Cumhuriyetinin 2016 Devlet Bütçesinin İcrası Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kanun Programı ve Devlet Bütçesinin İcrası İle İlgili Yıllık Raporu Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası'nın Görüşü. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Odası.
- Azerbaycan Cumhuriyetinde Uygun Fiyata Apartman Teminatının Gelişmesiyle ilgili Strateji Yol Haritası, 2016.
- Azerelektrik A.Ş. (2018). Azerelektrik A.Ş. Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçiler Raporu. Bakü: Azerelektrik A.Ş.
- Azersu A.Ş. (2018). Azersu A.Ş. Konsolide Maliye Raporları. Bakü: Azersu A.Ş.
- Bakü Ulaşım Ajansı. (2018). Bakü Ulaşım Ajansı Maliye Raporları ve Bağımsız Denetçilerin Görüşü. Bakü: Bakü Ulaşım Ajansı.
- Bal, E. ve Altun, D.A. (2016). İzmir'de Neoliberal Kentleşme Eğilimleri Kapsamında Lüks Konut Üretiminde Yeni Yaklaşımlar: Folkart Konut Projeleri. Planlama Dergisi, 26 (1), 65-80.
- Baraud-Serfaty, I. (2020). Critique De La Ville Néolibérale. <https://www.ibicity.fr/la-ville-neoliberal/> (erişim tarihi: 21.12.2020).*
- Belediye Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu. (1999). 698-IQ, 2 Temmuz 1999.
- Biau, V. (2020). Les Architectes Au Défi De La Ville Néolibérale. Marseille: Éditions Parenthèses.

- https://editionsparentheses.com/IMG/pdf/p684_architectes_ville_neoliberal_e_maquette_extraits.pdf (erişim tarihi: 21.12.2020).
- Brenner, N. and Theodore, N. (2002). Cities and The Geographies Of "Actually Existing Neoliberalism. *Antipode*, 34 (3), 349-379.
- Bütçe Sistemi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu. (2002). 358-IIQ, 2 Temmuz 2002.
- Büyükşehir Belediye Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25531, 23 Temmuz 2004.
- Crieking, M.V. (2008). Urbanisme Néolibéral Et Politiques De Gentrification: Main Basse Sur Le Quartier De La Gare TGV À Bruxelles. *Géo-Regards - Reconstruire La Ville En Ville*, Sayı: 1, 111-123. http://homepages.ulb.ac.be/~mvancricie/ulb/publications_files/neuchatel.pdf (erişim tarihi: 20.12.2020).
- Devlet Kent Planlama ve Mimari Komitesi Azerbaycan Mimarlar İttifakı İle İlişkileri Genişlendiriyor. (2019). *Azerbaycan Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi*, 22, 13-14.
- Eldarov, N. (2014). Büyük Bakü'nün Kent Planlaması. *Azerbaycan Cumhuriyeti Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi*, 2, 146-159.
- Elma, F. (2013). Azerbaycan'da Yerel Yönetişim ve Belediye: Bakü ve Yakın Havzası Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 163-186.
- Ergin, O. N. (1934). *Beledi Bilgiler*. İstanbul: İstanbul Matbaacılık Yayınları.
- İSİM (Ekonomi ve Sosyal Kalkınma Merkezi). (2017). *Yeni Sosyal-Ekonomik Çağrılar Arka Planında Yerel Yönetim Birimlerinin (Belediyeler) Faaliyetinde Kamuoyunun Güçlendirilmesi*. Bakü: İSİM.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2005). *2006-2017 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2009). *2010-2017 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2014). *2015-2019 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2019). *2020-2024 Stratejik Planı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2010). *Faaliyet Raporu*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2011). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2012). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2013). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2014). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2015). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2016). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2017). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2018). Faaliyet Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İsbatov, İlğar. (2014). "Bakidövlətləyihə" Gocaman Enstitü'nün Yeni Hayatı. Azərbaycan Mimarlar İttifakı Mimar Dergisi. 3, 68-79.
- Guliyev, Farid. (2018). Urban Planning in Baku: Who is Involved and How It Works. Caucasus Analytical Digest, 101, 2-8.
- Gül, H. (2008). Yerinden Yönetim Kavramının Gelişimi, Tanımı, Türleri ve Özellikleri. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (85-118), Ankara: Nobel Yayınları.
- Hasanoğlu, M. (2008). Azərbaycan Cumhuriyeti'nde Devletin Yeniden Yapılandırılması ve Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi Çabaları. Sayıştay Dergisi, 69, 73-90.
- Hüseyn, R, Ünal, Ö.F. ve Akman, E. (2013). Azerbaycan'da Yerel Yönetimlerin Gelişimi: Merkezi Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri ve Bakü Kentinin Statüsü Hakkında Bir Değerlendirme. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 5 (1), 163-172.
- Keleş, R. (2000). Yerinden Yönetim ve Siyaset (4. Baskı). İstanbul: Cem Yayınları.
- Keskin, N. Ertürk ve Yıldırım, Cuma. (2018). İzmir'de tarımsal kalkınma ve büyükşehir belediyesi. Uluslararası Yerel Yönetimler Demokrasi ve İzmir Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 15-17 Kasım 2018. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları, 196-213.

- Konut İnşaat Devlet Ajansı. (2018). Konut İnşaat Devlet Ajansı Mali ve Bağımsız Denetçiler Raporu. Bakü: Konut İnşaat Devlet Ajansı.
- Kuran, H. (2019). Neoliberal Kentler ve Şehir Hakkı Mücadeleleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Latendresse, A. (2008). Le Néolibéralisme Dévore La Ville. A Babord Sosyal ve Siyaset Dergisi, 22. <https://www.ababord.org/Le-neoliberalisme-devore-la-ville> (erişim tarihi: 20.12.2020).
- MİDA Limited Şirketi. (2016). Maliye ve Bağımsız Denetçilerin Raporu. Bakü: MİDA Limited Şirketi.
- Mirzayev, V. (2015). Azerbaycan'da Belediyelerarası İşbirliği. Bakü.
- Oktay, T. (2008). Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (119-156), Ankara: Nobel Yayınları.
- Ökmen, M. (2008). Türkiye'de Merkezi Yönetim – Yerel Yönetim İlişkileri ve Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. R. Bozlağan, Y. Demirkaya, (Ed.), Türkiye'de Yerel Yönetimler (45-83), Ankara: Nobel Yayınları.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2016). Kentsel Tasarım Rehberleri Araştırma ve Tanımlama (Cilt 1). İstanbul: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Tekeli, İlhan. (2017). İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları.
- Tekeli, İlhan. (2018a). İzmir Belediyeciliğinde 2004-2018 Dönemi'nin Öyküsü. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi Yayınları.
- Yaylı, Hasan ve Yaslıkaya, Refik. (2012). Türkiye'de Yerel Hizmetlerle İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 47 (2), 65-82.
- Yayman, H. (2002). Türkiye'de Belediyeciliğin Siyasallaşması: 1970'li yıllar. B. Ayman Güler, A. Sabuktay, (Ed.), Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı (67-94), Ankara: TODAİE Yayınları.
- Yerli İcra Hakimiyeti hakkında Esasnamenin Onaylanmasıyla ilgili Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının Fermanı. (2012). 648, 6 Haziran 2012.
- Yıldırım, S. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Büyük Kent Yönetimi Üstüne. Ankara: Çankaya Belediyesi Yayınları.
- Yusifov, S, İsmailov, V. ve Hüseyin, A. (2016). Yerel Yönetim Hukuki ve Finans Temelleri. Bakü: Leman Yayınları.

- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/7/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/35/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://tarimsal Hizmetler.izmir.bel.tr/tr/Proje/37/4> (erişim tarihi: 24.01.2020)
- <https://www.esht.gov.tr/tr/KurulusAmaci/7/41> (erişim tarihi: 25.01.2020)
- <https://www.izsu.gov.tr/tr/yetki-gorevler/31/21> (erişim tarihi: 25.01.2020)
- <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/kentsel-donusum-gelisim-ve-yenileme-projele-ri/1271/4> (erişim tarihi: 27.01.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/uzundere_55mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/aktepe_emrez_282.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ege_29mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ornekkoy_22mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ballikuyu_81mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/bayrakli_127mb.pdf (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <https://siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarına-gore-dernekler> (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <https://www.izmir.bel.tr/tr/SivilToplumKuruluslari/175> (erişim tarihi: 09.03.2020)
- <http://bakucity.preslib.az/az/page/TMrz9CEh2D> (erişim tarihi: 17.04.2020)
- <http://www.azeriqaz104.az/az/content/1/1> (erişim tarihi: 18.04.2020)
- <https://azersu.az/az/page/7> (erişim tarihi: 18.04.2020)
- <https://www.arxkom.gov.az/komite/tarix> (erişim tarihi: 19.04.2020)
- <https://www.bakuwhitecity.com/az/> (erişim tarihi: 19.04.2020)
- <https://www.bakuwhitecity.com/az/page/2-faktlar-va-raqamlar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<https://www.bakuwhitecity.com/az/page/3-tasdiq-va-razilasdirmalar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<https://www.bakuwhitecity.com/az/page/6-tarafdaslar> (erişim tarihi: 19.04.2020)

<http://baku-ih.gov.az/page/65.html> (erişim tarihi: 01.05.2020)

<http://baku-ih.gov.az/page/26.html> (erişim tarihi: 01.05.2020)

<http://izmir.gov.tr/izmir-hakkinda> (erişim tarihi: 12.08.2020)

<http://www.izto.org.tr/tr/izmir-tarim> (erişim tarihi: 20.08.2020)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 20.12.2020)

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (erişim tarihi: 20.12.2020)

https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/guzeltepe_47mb.pdf (erişim tarihi: 26.12.2020)

MESLEK ÖRGÜTLENMELERİNDEN KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARINA

From Professional Organization to Public Professional Organizations

Serhat SAATCİ*

Öz

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları anayasal düzlemde ilk kez 1961 Anayasası'nda yer almış, ardından daha detaylı bir şekilde 1982 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Bugün Türk kamu yönetimi sistemi içerisinde on sekiz tane kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşların birçoğu, tarih sahnesine anayasal süreçten evvel çıkmış, anayasalardan önce var olmuş ve farklı dönemlerde farklı tipte örgütlenmişlerdir. Bu çalışma, iki amaca yönelik olarak hazırlanmıştır. İlk kavramın sosyal, hukuksal ve idari anlamda sorgulamasını yapmak; ikincisi ise meslek kuruluşlarıyla başlayıp kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları şekline dönüşen bu yapıların, Türkiye'deki tarihsel gelişim sürecini genel hatlarıyla ele almaktır. Buna göre çalışma dört bölümden oluşmuştur. İlk bölümde meslek örgütlenmesi, meslek kuruluşu ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının hukuksal olarak tanımlanmasıyla birlikte niteliksel olarak "sivil toplum kuruluşu" ve "baskı grubu" olması yönleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, Türkiye'de meslek kuruluşlarının tarihsel gelişimi temel düzlemde ortaya koyulmuştur. Osmanlı'nın kuruluş döneminden cumhuriyet dönemine dek gelişme gösteren bazı meslek örgütlerinin ortaya çıkış dinamikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise 1961 Anayasası ile birlikte başlayan ve bugün hâlen devam eden kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının anayasal düzlemdeki gelişimi ve değişimi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Örgütü, Kamu Kurumunu Niteliğindeki Meslek Kuruluşu, Baskı Grubu

ABSTRACT

Professional organizations that are public institutions were included in the Constitution of 1961 for the first time in the constitutional level, and then they were regulated in a more detailed way in the 1982 Constitution. Today, there are eighteen professional organizations in the nature of public institutions in the Turkish public administration system. Many of these organizations came to the stage of history before the constitutional process, existed before the constitutions and were organized in different types in different periods. This study has been prepared for two purposes. The first is to question the concept in social, legal and administrative terms; secondly professional organizations, starting with the return of these structures to form public professional organizations, is to consider the historical development process in Turkey in general. Accordingly, the study consists of four parts. In the first part, the concepts of professional organization, professional organization and public professional organizations are explained. In the second part, the qualitative aspects of being a "non-governmental organization" and a "pressure group" are emphasized, together with the legal definition of professional organizations that qualify as public institutions. In the third part, the historical development of professional organizations in Turkey are set out in the basic plane. The emergence dynamics of some professional organizations that developed from the founding period of the Ottoman Empire to the republic period are discussed. In the fourth part, the development and change of professional organizations, which started with the 1961 Constitution and still continue today, in the constitutional level, are discussed.

Keywords: Professional Organization, Public Professional Organization, Pressure Group

* Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi, SBMYO, Yerel Yönetimler Programı, Çorum, serhatsaatci@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4773-594X

1. GİRİŞ

Bu çalışma, 1982 Anayasası'nın 135. maddesinde "Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşu" başlığını taşıyan meslek kuruluşlarına odaklanmaktadır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yerine meslek odaları ve birlikleri, sivil toplum kuruluşları, baskı grupları, profesyonel meslek kuruluşları, odalar, barolar, kamu meslek kurumu gibi çeşitli kavramlar da kullanılmaktadır. Bu kavram çeşitliliği aslında, ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş mesleki örgütlenmelerin ekonomik, siyasal ve toplumsal zemindeki karşılığını ifade etmektedir. Aynı zamanda değişik meslek kuruluşlarının birbirinden farklı özellikler göstermesi de kavramsal çeşitliliğin bir başka boyutudur. Bu bölümde meslek örgütlenmesi, mesleki kuruluş ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu gibi temel kavramlar açıklanacaktır.

1.1. Meslek Örgütlenmesi

Belirli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş insan topluluğuna örgüt; bu amacı gerçekleştirmek için yerine getirilen her türlü teknik, idari, ekonomik ve sosyal yapıların oluşturulması faaliyetlerine de örgütlenme denir. Yönetim sürecinin bir parçası olan örgütlenme, insanlık tarihinin her aşamasında ortaya çıkmış bir kavramdır ve sürekli devam eden bir etkinliktir (Nohutçu, 2019, s. 77). Tarih boyunca insanlar ekonomik, sosyal, kültürel, dini, yönetsel, mesleki vb. pek çok konuda bir arada hareket etme ihtiyacı gütmüş, bunun sonunda da en küçüğünden en karmaşığına pek çok örgütsel yapı meydana gelmiştir. Bu kapsamda farklılaşan ihtiyaçlar, insanlık birikimi ve değişen çevre koşulları gibi sebepler örgütlerin dünyasında çeşitlilik yaratmıştır (Öztaş, 2019, s. 42). İnsanlık tarihi, aynı zamanda örgütlenme ve örgütlerin birbirleri ile mücadeleleriyle şekillenmiş; meslek örgütleri de bu mücadele alanının bir parçası olarak gelişme göstermiştir.

Meslek örgütlerinin ortaya çıkışının iki temel sebebi vardır. İlki, mesleğin ve meslektaşların çıkarlarının korunmasına ilişkindir. İkinci ise toplumun tamamına ve devlete yöneliktir; toplumsal gereksinimlerin karşılanması ve kamu yararının korunmasına katkı sunmasıdır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 13). Özellikle kamusal yönü ağır basan bazı meslek grupları devlet tarafından müdahale edilerek düzenlenmiştir.

Mesleğin sosyal bir kavram olarak gelişme göstermesi kapitalizmin gelişim süreciyle doğrudan ilişkilidir. Meslek kavramı aynı zamanda modernitenin ekonomik boyutunu oluşturan Sanayi Devrimi'nin de önemli bir ürünüdür. Bu süreçte kar-

maşıklaşan toplum yapısı, insanları amacı doğrudan siyasi mücadele olmayan farklı gruplar oluşturmaya yönelmiştir. Böylece çeşitli toplum kesimlerinin ekonomik çıkarları ya da hak ve özgürlükleri için mücadele yürüten farklı türdeki örgüt biçimleri (meslek odaları, şirketler, kooperatifler gibi) ortaya çıkmıştır (Şener, 2018, s. 267). Diğer taraftan bu örgütler zamanla ekonomik, siyasal ve sosyal hayatın önemli aktörleri de olmuşlardır. Özellikle bazı mesleklerin toplumun genel çıkarları ve devletler bakımından önemi, bu mesleklere bir kısım ayrıcalıklar tanınmasına ve örgütlenmelerin devlet himayesine alınmasına yol açmıştır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 13).

Meslek örgütlerinin devlet ile olan ilişkileri bazen uyum bazen de çatışmacı bir şekilde birbirini etkilemiştir. Meslek örgütleri, üyelerinin kim olduğuna karar verme ve meslekle ilgili genel işleyişi ortaya koyacak kurallar için rehberlik sunma niteliğine sahiptir (Aksoy, 2007, s. 1). Bunun yanında en kapsamlı ve kurumsallaşmış örgüt olan devletin de, kişiler ve diğer örgütler üzerinde otorite kullanma gücü bulunmaktadır. Devlet-meslek kuruluşları ilişkisi bu otorite alanıyla şekillenmektedir. Devlet, toplumun genel çıkarını sağlama işlevini yerine getirmek için kimi eylemlerinde meslek kuruluşlarını korumak, yeniden üretmek ve geliştirmek zorunda kalmıştır. Üretimde kullanılan beceriler için meslek içi eğitim, teknik yarışma, teknik öğretim, mesleki bilgi yenilenmesi, bilimsel araştırma, üretimin teknik örgütlenmesi, türlü işbirliği deneyimleri ve üretim araçları gibi eylemler buna örnek verilebilir (Eroğul, 2014, s. 140). Tüm bu süreç, aynı zamanda devletin idari yapılanmasında meslek kuruluşlarının yerini de şekillendirmiştir.

1.2. Meslek Kuruluşu

Meslek kavramı Türkçe sözlükte “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmıştır. Türkçe bilim terimleri sözlüğünde ise mesleğin tanımları “geçim sağlamak için tutulan iş güç, yürütülen etkinlik ya da ekonomik çalışma”, “aynı etkinlik kümesinde bulunan kimselerin oluşturdukları topluluk” ve “evle işyerinin ayrılmasının ve emek piyasalarının büyümesinin bir sonucu olarak ev eksenli işlerden ayrılan ekonomik etkinlik” şeklindedir (TÜBA, 2020). O halde meslek örgütünü, belli mesleklere sahip insanların mesleki bilgilerini geliştirmek, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için mesleklerinin kazanımlarını sürdürülebilir kılmak ve her türlü otoriteye karşı mesleki çıkarlarını korumak amacıyla bir araya geldiği, mesleki birlikteliği amaçlayan topluluklar olarak tanımlayabiliriz.

Bir uğraşın meslek olarak adlandırılabilmesi için uğraşın şu asgari özellikleri taşıması gerektiğini belirtilmektedir: “toplumun sağlık, güvenlik, eğitim gibi kaçınılmaz olan bir ihtiyacını karşılaması”, “kişinin hem kendi tatmini hem de başkalarının yararı için yaptığı bir uğraş olması”, “sistemli bir eğitimle kazanılmış özel bilgi ve becerilere dayanması”, “araştırma ve deneylerle geliştirilerek zamanla kendine özgü tekniklere sahip olması”, “kazanç elde etmek için yapılan uğraş olması” ve “toplumca kabul edilmiş etik değerlere ve ilkelere sahip olması” (Aydın, 2014, s. 3). Bunun yanında meslek kavramının ele alınmasında “semantik(anlambilimsel) karmaşadan, kavrama ait özelliklere ilişkin yapısal sınırlılıklardan ve dinamik tarihsel modellerden ziyade statik işlevsel modellere bağlı kalmaktan” kaynaklanan tanımlama sorunu da karşımıza çıkmaktadır (Herdman, 2012, s. 3). Yine de mesleklerin toplumsal sınıfların belirlenmesinde büyük önemi olduğu, genel kabul gören bir anlayıştır.

Mesleklerin birey açısından ve toplumsal açıdan pek çok önemli işlevi bulunmaktadır. Meslekler, kişinin ve ailesinin sosyal statüsünü belirlemede, bireylere ayırt edici özellikler kazandırmaktadır. Sorokin’e göre bu, iki aşamada olmaktadır: İlk aşamada her meslek belli ölçüde kendi üyesini seçmektedir. İkinci aşamada ise bir kişinin devamlı aynı mesleki faaliyette bulunması anlamına gelen mesleki faaliyet, üyelerinin vücut yapılarını, zihnini ve davranışlarını biçimlendirmektedir. Her iki aşama bir bütün olarak mesleki faaliyetlerin özellikleri ve taleplerine göre üyelerinin zihni, ahlaki, toplumsal, psikolojik ve anatomik özelliklerini şekillendirmektedir (P.A. Sarokin, 1964; akt.Eke, 1987, s. 379). Buradan hareketle meslek kuruluşlarının, belli mesleğe sahip kişilerce bir arada hareket eden yapılar olarak oluşturulması ve büyüyüp gelişme göstermesinin toplumsal anlamda kaçınılmaz bir örgütlenme modeli olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşu

Türkçe bilim terimleri sözlüğünde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları “belli bir meslekte olanların ortak gereksinimlerini karşılamak, mesleğin kendi genel yararına uygun gelişimini sağlamak, ilişkilerde dürüstlüğü ve güveni gerçekleştirmek için yasa ile kurulmuş olan baro, oda, birlik gibi meslek örgütü” şeklinde tanımlanmaktadır (TÜBA, 2020). Kamu kurumu ise “bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla kurulan, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kişiliği; dolayısıyla malvarlığı, personeli, karar yetkisi olan kamu tüzel kişisini” ifade etmektedir (TÜBA, 2020). Devlet-meslek örgütleri ilişkisi, meslek kuruluşlarının kamu kuruluşu sayılıp sayılmayacağına sınırlılıklarını belirlemiştir. Buna göre sivil toplumun bir parçası olan ve sivil toplum kuruluşu niteliği taşıdığı öne sürülen meslek örgütlerinin yanında, devlet teşkilatına dâhil ve kamusal nitelikleri bulunan meslek örgütleri

de var olmuştur. Ayrıca bu iki model dışında bazı karma mesleki örgütlenme modelleri de söz konusudur. Devlet aygıtı, toplumun ortak yararına olması ve mesleki uzmanlaşma ve birlikteliğin sağlayacağı birikimden yararlanmak adına, bazı meslek örgütlerine “kamu kurumu” niteliği tanıyarak ayrı bir yasal tüzel kişilik vermiştir. Öte yandan meslek örgütleri amaçları, hukuki ve yönetsel niteliklerinin yanında üyelik usulü, teşkilatlanması ve meslek örgütlerine tanınan görev, yetki ve ayrıcalıklar konusunda farklı sistemlerde düzenleme alanı bulmuştur (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 14).

2. KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARININ TANIMLANMASI

Meslek kuruluşları tarihsel pek çok dinamikten etkilenerek ortaya çıkmış, kendi çıkarlarını her türlü otoriteye karşı sistemli bir şekilde savunan kuruluşlar olarak var olagelmıştır. Kimi mesleklerin toplumsal düzene doğrudan veya dolaylı olarak etki edebilecek yönleri, bu mesleklerin ve meslek örgütlerinin “kamusal” olarak nitelendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle iktidar ilişkilerinin önemli bir bileşeni olmuş, bazen devletler ile meslek örgütlerinin çıkarları uzlaşabilmiş ya da çelişebilmiştir. İşte bu alan dönem dönem farklı özellikler gösterip meslek kuruluşlarının niteliklerini, sorgulanan bir konuma itmiştir. Buna göre meslek kuruluşlarının hukuki ve sosyolojik nitelikleri ve tanımlanması; baskı grubu, çıkar grubu, sivil toplum kuruluşu ya da dernek statüsünde olup olmaması yönüyle sorgulanabilmektedir.

2.1. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Hukuksal Niteliği

Doktrinde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin farklı hukuksal statü tartışmaları yapılırsa da hukuk sisteminde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları genelde iki farklı yaklaşımla değerlendirilmektedir. İlkine göre meslek kuruluşları “kamu kurumu” olarak nitelendirilmekte ve idari teşkilat içerisinde doğrudan yerel yönetim kuruluşları arasında sayılmaktadır. Bu kuruluşlar idarenin bütünlüğü ilkesinin bir unsuru olarak hizmet yönünden yönetim kuruluşları şeklinde değerlendirilmektedir (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 230). Bu yönüyle hizmet yönünden yerel yönetim kuruluşları, kamu kurumu olarak adlandırılmaktadır. Kamu kurumları da “devlet ve mahalli idareler dışında kalan kamu tüzel kişileridir” (Gözler & Kaplan, 2018, s. 202).

İkinci yaklaşımda ise meslek kuruluşları kamu kurumu olarak kabul edilmekte ve ayrı bir kamu tüzel kişiliği grubu içinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda meslek kuruluşları “tüzel kişiliğe sahip kamusal kuruluşlar” olarak nitelendirilmekte ve bunların hukuki rejiminin yarı kamusal yarı özel karma bir nitelik gösterdiği vurgulanmaktadır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 231).

2.2. Meslek Kuruluşları ve Sivil Toplum İlişkisi

Örgütleri sınıflandırmada en sık kullanılan ayrımlardan biri kamu örgütleri ve özel sektör örgütleri ayrımıdır. Bunun yanında her iki alanın dışında oluşturulan üçüncü bir alan vardır ki bu alan “sivil toplum, sivil toplum kuruluşları (STK), gönüllü kuruluşlar, devlet/hükümet dışı örgütler (NGO), yardım kuruluşları, vergi istisnası örgütler” gibi birçok farklı terimle adlandırılmaktadır.

Sivil toplum, Türkçe sözlükte “devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu” şeklinde tanımlanmaktadır. “Toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik” de sivil toplum kuruluşlarını (STK) meydana getirmektedir. Buradan hareketle sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramlarının mesleki örgütlenmeyle de yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Meslek kuruluşları bazı akademik çalışmalarda, yargı içtihatlarında ve kamuoyunda sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının “sivil toplum niteliği” tartışmalı bir konudur.

Sivil toplum kavramı, felsefi ve bilimsel düzlemde devlet ile olan ilişkisi temel olmak üzere farklı şekillerde tanımlanmıştır. Devlet ve sivil toplum arasındaki dikotomik ilişki, modern öncesi ve modern siyaset felsefesinde bazı epistemolojik kopuşlar ve süreklilik göstererek sivil toplumun kuramsal düzeyde gelişmesini sağlamıştır. (Halifeoğlu & Yetiş, 2013, s. 163). Bunun yanında dört temel tarihsel kaynak, sivil toplumun ortaya çıkmasını şekillendirmiştir: Bunlardan ilki modern zaman öncesinde ortaya çıkan, genellikle dinsel kaynağı olan hayırseverlik çalışmalarıdır. İkincisi ise, yeni bir sınıf olarak gelişme gösteren burjuvazinin, 16. ve 17. yüzyıllarda yeni bir kamusal alan yaratma çabalarıdır. Üçüncü kaynak; kölelik karşıtlığı, kadın hareketi, çevre hareketi, çocuk işçiliği, insan hakları, sivil ve kültürel haklar alanında çalışmalar gibi pek çok konuda yürütülen toplumsal hareketlerdir. Devlet destekli örgütlenmeler ise sivil toplumun dördüncü kaynağını oluşturmaktadır (Çiftçi, 2012, s. 5).

Günümüzde STK'ların yerel, ulusal ve uluslararası destekçilerinin sayısı artmaktadır. Uluslararası düzeyde, Dünya Bankası, BM ve AB gibi kurumlar ve çoğu gelişmekte olan ülkeler, kalkınmaya devlet ve piyasa odaklı yaklaşımlar arasında bir denge aramakta ve STK'lara daha fazla görev ve sorumluluk vermeye çalışmaktadır. STK'ların varlığı ve etkinliği, gelişmişliğin de bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. STK'lar ülke içinde devletin ve özel sektörün sınırlarını zorlayan, "faaliyetleriyle sınırları aşan, sunduğu hizmetlerden daha çok kişinin yararlandığı modern dünyanın en etkili kurumlarından birisi kabul edilmektedir" (Özel İhtisas Raporu, 2018, s. 4).

Meslek kuruluşlarının tarihsel olarak ortaya çıkışıyla sivil topluma ilişkin bu gelişim süreci benzerlik göstermektedir. Bu yönüyle meslek kuruluşları da bir sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılabilir. Öte yandan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını tam anlamıyla bir sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirmek güçtür. Pek çok ülkede meslek odalarının gelişimi ya da özerk kurumların oluşumu genel bir faaliyet iken, bazı ülkelerde kamuya ya da siyasal iktidarlara daha yakın sivil toplum örgütlenmelerinin oluşması teşvik edilmiştir. Benzer şekilde bazı ülkelerde daha özgürlükçü bir anlayışla sivil toplum kuruluşlarının kurulması ve gelişimi desteklenirken, bazı ülkelerde güçlü sivil toplumun temsil gücünü sınırlamak için sivil toplum kuruluşları kurulmuştur. Bu tür kurumlar, siyasal iktidarların sivil toplum alanının önemini görmeleriyle birlikte bu alana devletin müdahale ederek oluşturdukları yapıdır (Çiftçi, 2012). Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının oluşması da benzer bir anlayışı yansıtmaktadır ve kamusal alanın yanında devlet, meslek örgütleri üzerinde denetim sağlayabilmektedir. Bu yönüyle kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bir sivil toplum kuruluşu değil, devletin kendisine vermiş olduğu kamu tüzel kişiliğini haiz olan ve yine devletin yasal güvencesinin yanında siyasal ve idari denetimine de her an maruz kalabilecek olan yapılar olarak görülebilir.

2.3. Çıkar ve Baskı Grubu Olarak Meslek Kuruluşları

Çıkar grupları, "ortak maddi veya manevi çıkarların etrafında toplanmış ve bu çıkarlar neticesinde uzmanlığı gerektirecek duruma göre örgütlenmiş, ortak çıkarlar çerçevesinde siyasi yönetimden taleplerde bulunmuş toplumsal gruplardır" (Acar, 2019, s. 239). İnsanlar maddi ve manevi çıkarları doğrultusunda bir araya gelerek çıkar gruplarını oluşturmaktadırlar. Öte yandan çıkar gruplarının hepsi baskı grubu niteliği taşımamaktadır. Çıkar grupları; siyasal karar organlarına etkileme yapamaması, devamlı ve ortak bir çıkarlarının her zaman olmayışı, organize olmalarındaki

güçlükler ve teşkilatlı olmamaları gibi bazı özellikleriyle baskı gruplardan ayrılmaktadırlar (Ay, 1998, s. 431).

Baskı toplulukları ise “*ortak çıkarlarını siyasal erke kabul ettirmek için örgütlü olarak çalışan insan topluluğu*” şeklinde tanımlanmaktadır (TÜBA, 2020). Çeşitli sebeplerle ortak bir amaç etrafında meydana gelen topluluklar, aynı zamanda çıkarlarını koruma eğilimi sergilerler. “*ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan bu örgütlenmiş grupların*” (Kapani, 2010, s. 212) doğrudan veya dolaylı olarak siyaseti etkileyici rolü bulunmaktadır. Bir baskı grubunun esas ayırt edici özelliği, bu grubun, siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışmasıdır (Şener, 2018, s. 255).

Ortak menfaatler için bir araya gelen baskı gruplarının temelinde ekonomik menfaatler yatmaktadır. Buna göre işveren birlikleri (ticaret odaları, sanayi odaları, işveren sendikaları, esnaf birlikleri vb.), işçi kuruluşları (işçi sendikaları başta olmak üzere emekçi sınıfların diğer çeşitli örgütleri), tarım sektörü kuruluşları (tarım kooperatifleri, ziraat odaları vs.), meslek kuruluşları (barolar, meslek odaları ve birlikleri) ve memur sendikaları gibi oluşumlar ekonomik menfaatler doğrultusunda bir araya gelen baskı grupları örnekleridir. Bu gruplar, toplumdaki en kuvvetli baskı grupları olarak nitelendirilebilir. Sermaye örgütlerinin gücü, parasından ve üretim araçları üzerindeki mülk sahipliğinden, işçi ve emekçilerin örgütlerinin gücü ise üyelerinin sayıca çokluğundan ve üretimi durdurabilecek grev gibi bir koza sahip olmasından, meslek kuruluşlarının gücü ise daha çok sahip oldukları entelektüel bilgiden kaynaklanmaktadır (Şener, 2018, s. 257). Öte yandan bu kuruluşların yalnızca ekonomik menfaatler doğrultusunda bir araya geldiği söylenemez. Bu yapılar içerisinde aynı zamanda ortak tutum/fikir/inanç birlikteliği de söz konusudur.

3. TÜRKİYE’DE KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARI

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları anayasal düzeyde ilk kez 1961 Anayasası’nda tanımlanmış ve düzenlenmiştir. Ardından 1982 Anayasası’nın 135. maddesinde de bu kuruma yer verilmiştir. Öte yandan 1961 Anayasası’ndan önce de, farklı isim ve niteliklerde bazı meslek kuruluşları var olmuştur. Başlıca kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, hâlihazırda anayasal düzenleme yokken kurulmuş ve faaliyete başlamışlardır (Günday, Tekinsoy, Mısır, & Çamurdan, 2013, s. 19).

Türkiye’de meslek kuruluşlarının tarihsel gelişimi, Anadolu’da 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Dönemi’nde ortaya çıkan ahiliğe ve ahilik teşkilatına dayandırılmaktadır. “Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurum” (Çağatay, 1989, s. 1) olarak tanımlanan ahilik teşkilatı, Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde oldukça etkili olmuştur. Ancak kuruluş döneminde ve 14. yüzyıl boyunca ahiliğin önemli rolü olsa da ahiler, Osmanlı’nın merkezi olarak güçlenip imparatorluk yapısına geldiği dönemde loncalarla bütünleşerek ekonomik, askeri ve siyasi özerk yapılarını kaybetmiş, yalnızca esnaf ve zanaat loncalarına indirgenmişlerdir (Arı, 2008, s. 48). Ahi Teşkilatları zamanın ihtiyaçlarına göre farklı özellikler göstererek lonca isimli esnaf örgütlerine dönüşmüşler ve loncalar uzun yıllar boyunca Osmanlı ekonomisinin temelini oluşturmuşlardır (Akbaş, Bozkurt, & Yazıcı, 2018, s. 173). Ahilik ve ardından gelen lonca sistemi -aralarında çeşitli farklılıklar söz konusu olsa da- bilinen ilk mesleki örgütlenmelerdir.

Gerek ahiler gerekse loncalar, bir taraftan mesleki bilgileri geliştirirken bir taraftan da meslek mensuplarının davranışlarını, kendi aralarındaki ilişkileri ve kuralları belirlemişlerdir. Her ne kadar kısıtlı bir kesimin çıkarları için faaliyet gösterdiği şeklinde görülse de bu yapılar, önemli ölçüde toplumun (kamunun) çıkarını da sağlamışlardır. Bu yönüyle meslek kuruluşları hukuksal düzenlemeye konu olmadan evvel toplumsal bir olgu olarak meydana gelmişlerdir (Günday, Tekinsoy, Mısırlı, & Çamurdan, 2013, s. 18).

Günümüz meslek kuruluşlarının ilk örneklerine ise asıl olarak 19. yüzyılın ortalarından itibaren rastlanılmaktadır. Özellikle Tanzimat dönemi ve sonrasında Osmanlı’da görülen yeni ekonomik yapılar, loncalar gibi geleneksel kurumların işlevsiz kalarak ortadan kalmasına sebep olmuştur. Kapitalist doğrultuda dönüşmekte olan sosyo-ekonomik ilişkiler yeni şartlar ve yeni yapıları da beraberinde getirmiştir. Özellikle 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile Osmanlı bir taraftan Batı sanayisinin pazarı haline gelmiş, diğer taraftan ise kendi sanayisini geliştirerek sanayileşmeye bağlı yeni işkolları yükselmeye başlamıştır (Çaha, 2011, s. 214). Buna bağlı olarak da çeşitli ticari meslek kuruluşları kurulmuş; hatta diğer bazı meslek grupları da (avukat, mühendis, tabip, eczacı vb.) ilk olarak bu dönemde örgütlenmişlerdir (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 155). Fransa’dan model alınarak oda şeklinde yapılaşmalara gidilmiş, ilk oda olarak 1879 yılında “Dersaadet Sanayi Odası” ve “Dersaadet Ticaret Odası” kurulmuştur (Çaha, 2011, s. 215). Hemen ardından 1881 yılında Ziraat Odaları kurulmuş, 1882’de İstanbul’da kurulan Ticaret Odasının ardından 1910’da Ticaret ve Sanayi Odası Nizamnameleri yayınlanmıştır (Günday, Tekinsoy, Mısırlı, & Çamurdan, 2013, s. 19). Bu nizamnameler

bir yandan bireysel teşebbüsleri geliştirme, diğer yandan da ekonomiyi millileştirme çabalarının bir ürünü olarak yorumlanabilir (Öncü, 1983, s. 1567).

Ticaret ve sanayi mesleklerine dönük kuruluşların oluşması, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Anayasası'nda meslek kuruluşlarına ilişkin bir düzenleme yer almamışsa da anayasada cemiyet (dernek) kurma doğal bir hak ve özgürlük olarak tanımlanmış; yine bu hakkın serbestlik sınırının kanunla düzenleneceğine dair düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler de meslek kuruluşlarının örgütlenmesinde belirleyici olmuştur. Böylece 1924 Anayasası'nda açıkça belirtilmese de pek çok meslek kuruluşu bu dönemde oluşturulmuştur (Günday, Tekinsoy, Mısır, & Çamurdan, 2013, s. 19).

1924 yılında çıkarılan 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu meslek örgütlenmeleri açısından dönemin en önemli gelişmesidir. Bu kanunla tüm tüccar ve sanayicilerin odalara kaydolması şartı konulmuş ve Ticaret ve Sanayi Odaları, "*hükmi şahsiyete haiz, umumi menfaate hadim umumi müesseseler*" olarak tanımlanmıştır (Öncü, 1983, s. 1569). Yine bu dönemde 1924 yılında çıkarılan Mahamat (Avukatlık) Kanunu ile 1927 yılında çıkarılan Mimarlık ve Mühendislik Kanunu da diğer önemli gelişmelerdir. Mahamat Kanunu 1938 yılında Avukatlık Kanunu'nun kabulüyle ilga olmuş; öte yandan yeni Avukatlık Kanunu baroları düzenlemiş; Barolar Birliği ise ancak 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ile 1969 yılında kurulabilmiştir (Günday, Tekinsoy, Mısır, & Çamurdan, 2013, s. 20).

1923-1945 döneminde izlenen iktisat politikaları, başta ticari ve sanayi meslek kuruluşları olmak üzere mesleki kuruluşların yapılarını ve faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. Korkut Boratav, bu dönemin iktisat politikalarını üç döneme ayırarak: 1923-29 yılları arasını "açık ekonomik koşullarında yeniden inşa", 1930-39 yılları arasını "korumacı-devletçi sanayileşme" ve savaş yıllarını kapsayan 1940-45 yılları arasını ise "bir kesinti-II. Dünya Savaşı" olarak nitelendirmektedir (Boratav, 2005). Buna göre 1943'te yürürlüğe konan 4355 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu" dönemlerin genel havasını yansıtmakta, Öncü'nün ifadesiyle odaları sıkı bir vesayet altına almayı amaçlamaktadır (Öncü, 1983, s. 1569). II Dünya Savaşı sırasında, ekonomiyi savaş koşullarına uydurabilmek için devletin kontrolleri artmıştır. 1940 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanunu ve 1942 tarihli Varlık Vergisi gibi uygulamalar birlikte düşünüldüğünde devlet denetimi, esnaf ve ticaretle uğraşanlar üzerinde de yoğunlaşmıştır. 1943 kanununa göre ticaret, sanayi ve esnaf odaları, "*mesleki ahlak ile tesanüdü (dayanışma), halkın ihtiyaç ve menfaatleriyle abenkli olarak muhafaza ve inkişaf ettirmek (gelişmek) maksadıyla kurulmuşlardır.*" Kanunda "*iktisadi ihtiyaçların lüzumlu kıldığı yerlerle Ticaret Vekilliği tarafından*" kurulacaklardır denilerek meslek örgütlerinin

kendiliğinden birleşmeyle kurulabilmesi modeline yer verilmemiştir. Ayrıca Ticaret Vekilliği, “iktisadi ihtiyaçlar lüzum gösterdiği takdirde bu teşekkülleri lağvetmek, faaliyet muntikalarını genişletmek, daraltmak veya değiştirmek ve uzuvlarından herhangi birini feshederek yeniden intihap ettirmek (seçmek) selahiyetine (yetkisine) haizdir.” şeklinde düzenlemelere de yer verilmiştir. Böylece dönemin devletçi ve korumacı anlayışı, odalar üzerinde güçlü bir vesayet sağlamıştır. Ancak devletin meslek odaları üzerindeki baskısı, uzun soluklu olmamıştır. Gerek dışta dünya savaşının bitimiyle 1945-1950 yılları arasında dünya kapitalizminin gelişim sürecinin etkileri, gerekse içte, çok partili hayatın getirdiği ortamda Demokrat Parti rüzgârı, zamanla devletin meslek kuruluşlarından elini çekmesine sebep olmuş ve meslek kuruluşları yeni bir anlayışla şekillenmeye başlamıştır.

1950 öncesi uygulamalarda meslek kuruluşları birbirinden ayrı yerel kuruluşlar olarak faaliyet göstermişlerdir. Yerel düzeyde teşkilatlandırılan meslek kuruluşlarını bir araya getiren merkezi bir örgütlenmeye oluşturulmamıştır. Ticaret ve sanayi odaları, etıbbı odaları, barolar gibi kuruluşlar ilgili yasalarda belirlenen hükümler doğrultusunda belli başlı bölgelerde örgütlenmiş ve faaliyet göstermişlerdir. Zorunlu üyelik esası bu dönem örgütlenmesinde de görülmüştür. Ayrıca, bu dönem meslek kuruluşları tüzel kişiliğe haiz olma yönünde benzerlik göstermemişlerdir (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 165). Tüm odaların tek bir birlik halinde, ülke çapında örgütlenmesi 1950’li yıllarda olabilmıştır. 5590 sayılı “Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği” Kanunu, Demokrat Parti’nin iktidarının ilk önemli kanunlarından biridir. Bu kanunla odalar “tüzel kişiliğe haiz ve mesleki teşekkül mahiyetinde kamu kurumu” olarak tanımlanmış; Ticaret ve Ekonomi Bakanlığı’nın odalar üstünde vesayeti kaldırılmış ve odalara kendi genel sekreterlerini atama hakkı tanınmıştır. Kanun, bu odaların tüzel kişiliği olan birlik kurmalarına olanak vermiştir (Öncü, 1983, s. 1571).

Bugün kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olarak sayılan pek çok meslek kuruluşunun birlik olarak teşkilatlanmasını öngören yasal gelişmeler 1950’li yıllara rastlamaktadır. 1954 yılında 2235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu ile kurulan TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve aynı yıl 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun ile kurulan TVHK (Türk Veteriner Hekimler Birliği); 1956 yılında 6023 sayılı Türk Tabipler Birliği Kanunu ile kurulan TTB (Türk Tabipler Birliği) ve aynı yıl 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu ile kurulan TEB (Türk Eczacılar Birliği); 1957 yılında 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu ile

TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği) bu düzenlemeler arasında yer almaktadır. Yine 1959 yılında kabul edilen 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda "bankalar birliği" kurulabileceğine dair bir düzenleme yapılmıştır. Bu kanunun hemen ardından 1959 yılında kabul edilen 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununda, sigortacılık mesleğinin inkişafı, sigorta şirketleri arasında tesanüt temini ve haksız rekabeti bertaraf edecek tedbirleri ittihaz ve tatbik etmek maksadıyla "hükmi şahsiyeti haiz bir sigorta ve reasürans şirketleri birliği" kurulacağı hükmüne yer verilmiştir.

4. ANAYASAL DÜZENDE KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARI

Türkiye'de meslek kuruluşları ve bu kuruluşların üst birlikleri anayasal düzeyde ilk kez 1961 tarihli anayasada yer almaktadır. 1961 Anayasası'nda kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları üniversiteler ile Radyo ve Televizyon İdaresi ve Haber ajanslarıyla birlikte "özerk kuruluşlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre Anayasa'nın 122. maddesi "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kanunla meydana getirilir ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir. İdare, seçilmiş organları, bir yargı mercii kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştırılmaz. Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz." şeklinde çerçeve niteliğinde bir düzenleme yapmıştır. Bunun yanında Anayasa'da meslek kuruluşlarının görev ve yetki tanımı yapılmamıştır.

1961 Anayasası meslek kuruluşlarını "şahıs topluluğuna dayalı bir tüzel kişilik olmaları, temellerini meslek mensuplarının teşkil etmesi, kanunla kurulmaları, bir kısım kamu görevleriyle mükellef olmaları ve kamu hukukundan doğan yetkilere malik bulunmaları, üyeleri üzerinde kamu hukukundan doğan bir takım yetkilere sahip olmaları" bakımından bir tür "kamu kurumu" mahiyetinde değerlendirmiştir. Ayrıca bu kuruluşlar belli yönlerden sahip oldukları temel özellikler bakımından, "hizmet ademi merkezियeti teşkilatı (hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları)" kapsamında idari teşkilat yapısında konumlanmıştır. Bir taraftan kamu tüzel kişilikleri arasında sayılmış; diğer taraftan ise devlet tüzel kişiliği ve kamu tüzel kişiliğinin dışında ayrı bir kategori olarak kamu kurumu niteliğindeki meslek kurumları şeklinde ele alınmıştır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 179).

1982 Anayasası'nda da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları düzenlenmiştir. Belirtmek gerekir ki, 1950'lerde anayasadan önce gelişme gösteren meslek kuruluşlarının örgütlenmesi, 1961-1982 yılları arasında da devam etmiştir. Anayasal yeni statüleriyle, bu dönemde esnaf ve sanatkârların meslek örgütü olan

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ve yerel düzeydeki kuruluşları, Türkiye Noterler Birliği ve noterler odaları ile Türkiye Seyahat Acentaları Birliği üç yeni kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olarak örgütlenmiştir. Bunların yanında 1960 sonrasında barolar da yeniden yapılandırılarak üst kuruluş olarak Türkiye Barolar Birliği kurulmuştur (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 184).

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları 1982 Anayasası'nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir¹. 1961 Anayasası'ndan farklı olarak görev ve amaç tanımlayan 1982 Anayasası, demokratik yönetim ilkesini terk etmiş, kuruluş organlarının görevde kalma güvencesini zayıflatmış ve bu kuruluşları siyaset dışı bırakmak amacıyla düzenleme ve yasaklamalara gitmiştir (Günday, Tekinsoy, Mısıır, & Çamurdan, 2013, s. 21). 1995 yılında bu madde üzerinde yapılan Anayasa değişikliği, her ne kadar ilk haline göre daha özgürlükçü olarak nitelendirilse de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları yine detaylı bir şekilde düzenlemeye konu olmuştur.

1982 Anayasası'nın "Yürütme" başlığı adı altında ve 135. maddesinde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 135 – Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

¹ 1995 yılındaki değişikliklerden önce, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarını düzenleyen maddenin ilk hali şu şekildedir: "**Madde 135**–Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir. Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz. Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler. Siyasi partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idari ve mali denetimine tabidir. Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, **kanunun belirttiği mercilin istemi üzerine**, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir. Türk Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde **mahallin en büyük mülki amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir**. Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç **on gün** içinde karar verir."

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) *Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.*

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) *Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.*

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) *Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.*

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) *Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.*

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.) *Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmi dört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.*

1982 Anayasası kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının açıkça kamu tüzel kişiliğine sahip olduğunu hükme bağlamıştır. Bu süreçten sonra kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kendi kuruluş kanunlarında anayasal kamu tüzel kişiliğe vurgu yaparak örgütlenmişlerdir. Yine kuruluş kanunlarında amaç dışı faaliyet yapamayacakları öngörülmüş, bu kuruluşların idari ve mali denetimlerine ilişkin esaslar düzenlenmiş, seçim usulleri ve organlarının görevden uzaklaştırılmasına ilişkin hükümlerde değişiklikler yapılmıştır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 200). 1982 Anayasası'ndaki düzenlemelerden sonra bir taraftan var olan kamu tüzel kişiliklerinin görev ve sorumlulukları, örgütlenmeleri ve yapılanmaları üzerinde köklü değişikliklere gidilmiş, bir taraftan da yeni meslek kuruluşları da kamu tüzel kişiliğini haiz olarak oluşturulmuştur.

Kaynağını anayasadan alan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, kendine has bir kanunu olsa da benzer/ortak bazı yönleri bulunmaktadır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kanunla kurulması, kamu tüzel kişiliğini haiz olması, kamu gücü ayrıcalıklarına sahip olması, organlarını kendi üyeleri arasından seçmesi, zorunlu üyeliğin esas olması, kuruluş amaçları dışında faaliyet yürütememeleri ile özerk ve özel bütçeli olmaları genel özellikleri arasında sayılabilir (Solmaz, 2020, s. 92). Bunlara ek olarak DDK raporunda da belirtildiği gibi "belli bir mesleğe mensup olanlara yönelik olarak kurulmuş olma", "belirli bazı amaçlar

doğrultusunda faaliyette bulunma”, “devletin gözetim ve denetimi altında olma”, “ortak bir bütçeye sahip olma”, “üyelerine disiplin cezası verebilme yetkisini haiz olma”, “şahıs topluluğu niteliğinde kurulmuş olma”, “faaliyet alanları ve meslek itibarıyla çeşitlilik gösterme” ve “üyelerinin ödentileriyle finanse edilme” kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının temel özellikleri arasında yer almaktadır. Bu temel özellikleri tek tek ve bir bütün olarak düşündüğümüzde, meslek kuruluşlarının çok boyutlu bir kavram olduğunu, bu yönüyle özellikle idare hukuku, anayasa hukuku ve kamu yönetimi başta olmak üzere pek çok disiplinin çalışma konusuna girebileceğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Meslek kuruluşları, tarihin pek çok döneminde aynı işi yapan, aynı mesleğe mensup insanların kendi çıkarlarını korumak ve dayanışma göstermek amacıyla bir araya gelerek oluşturduğu örgütlerdir. Bu yapılar her türlü otoriteye karşı kendi çıkarlarını korumak amacıyla hareket etmişlerdir. Kamu otoritesinin kullanıcısı olan devlet de bu mücadele alanının önemli bir bileşenidir. Bazen devlet otoritesi meslek örgütlerinin faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak baskılayabilmiştir. Bazen de devlet, meslek örgütlerinin sağlamış olduğu pek çok avantajdan yararlanabilmek için ekonomik, hukuksal, sosyal ve siyasal alanlarda meslek örgütlerinin faaliyetlerine kayıtsız kalamamıştır. Aynı zamanda meslek örgütlerinin ekonomi başta olmak üzere çeşitli alanlarda atacağı adımlar, siyasal iradenin politikalarını da etkilemiş, dolayısıyla meslek örgütleri devlet karşısında bir baskı aracı olarak önem kazanmıştır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ortaya çıkışı da devlet-meslek örgütleri ilişkisinin şekillendiği bu alanın bir parçası olarak meydana gelmiştir. Başta kamusal yönü ağır basan tabiplik, avukatlık, mimarlık ve mühendislik gibi meslek örgütleri devlet idari teşkilatında düzenlenerek hukuksal ve sosyal statülerine kavuşmuşlardır.

Türkiye’de meslek kuruluşları, 1961 Anayasası’yla birlikte anayasal düzeyde ele alınan bir kuruluş olsa da bundan çok daha önce ortaya çıkmış yapılardır. Çeşitli meslek örgütlenmelerinin varlığı Osmanlı dönemine dek uzanmaktadır. Bu kuruluşlar cumhuriyetin ilk yıllarında da gelişme göstermiştir. Bunun yanında özellikle 1950’li yıllarda, bugünkü pek çok kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları daha sistemli bir şekilde, hukuksal ve teknik yönden yapılanmıştır. Günümüze kadar ise anayasal statüleriyle şekillenen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, bugün kendi kuruluş kanunlarıyla varlıklarını ve etkinliklerini sürdürmektedirler.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının hukuksal, toplumsal ve siyasal alanda üzerinde tam anlamıyla uzlaşmış bir tanımı yoktur. Bu yapıların özel hukuk kişisi mi yoksa kamu hukuku tüzel kişisi mi olduğu; kamu kurumu olarak sayılıp sayılmayacağı, kamu tüzel kişiliğini haiz olmasının kamu kurumu olarak değerlendirilmesi için yeterli olup olmayacağı, başta idare hukukçuları arasında olmak üzere çeşitli tartışmalara konu olabilmektedir. Yine bu kuruluşlara dönük “zorunlu üyelik uygulaması, alternatif teşkilatlanma önündeki anayasal/yasal kısıtlamalar, meslek kuruluşlarının üyelerine ve kamuya sundukları hizmet ve faaliyetlerine yönelik memnuniyetsizlik” gibi meseleler üzerinden eleştiriler de ortaya atılmaktadır. Bunun yanında kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ilk başta sadece aynı meslek grubuna ait insanların biraradalığı üzerinden faaliyette bulunuyor gibi görünse de toplumsal/kamusal alanda da pek çok etkinliğe imza atmakta, bu yönüyle de kamu kurumu niteliğinde faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

Yaygın siyasal ve yönetsel paradigmlar, kavramların boyutlarını sınırlandırmakta yahut genişletmektedir. Buradan hareketle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ortaya çıkıp günümüze kadar gelişme göstermesinde, örgütlenmelerinde ve etkinliklerinde; devletin temel idari teşkilatlanmasındaki hukuki, siyasal ve toplumsal konumunda yaşanan değişimler etkili olmuştur. Meslek örgütlerinden kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına giden süreçte, kamu yönetiminde yaşanan paradigma değişiklikleri meslek kuruluşlarının faaliyetlerini de şekillendirmiştir. Bir taraftan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının genel/temel özelliklerine odaklanmak, diğer taraftan da ayrı ayrı her kuruluşun kendi yasalarına ve süreli yayınlarına/politika belgelerine bakmak bu süreci açıkça ortaya koymaktadır. Bir ülkenin iç ve dış ekonomi politikaları, güncel idari ve iktisadi hayatın görünümünü belirlerken iktidarın farklı kurum ve kuruluşlarla -meslek kuruluşlarıyla- olan yatay ve dikey ilişkileri, kamu politikaları yapım sürecini de şekillendirmektedir. Özellikle neoliberal politikaların da etkisiyle kamu yönetiminin değişen yüzünde –küçülen, yönetim uygulamalarıyla özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da politika yapım sürecine dâhil olduğu çok aktörlü bir yapıda- bir yanılla sivil toplum kuruluşu, bir yanılla baskı grubu ve bir yanılla da kamu kurumu olan meslek kuruluşlarının özgün bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Bundan dolayı çalışmada, hizmet yönünde yerel yönetim kuruluşu olan “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının” Türkiye’deki tarihsel gelişim aşamaları, genel hatlarıyla ortaya koyulmuş; konunun yeni çalışmalarda farklı boyutlarıyla ele alınabilmesi için meslek örgütlerine “kamu” ön adının eklenme serüveni izlenmiştir.

EK: Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Kuruluş Kanunları Listesi²

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları		Kuruluş Kanunları
11	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	18/05/2004 tarih ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu
12	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu	7/6/2005 tarih ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu
33	Türkiye Ziraat Odaları Birliği	15/5/1957 tarih ve 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu
44	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği	27/1/1954 tarih ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu
55	Türk Tabipleri Birliği	23/1/1953 tarih ve 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu
66	Türk Dış Hekimleri Birliği	7/6/1985 tarih ve 3224 sayılı Türk Dış Hekimleri Birliği Kanunu
77	Türk Veteriner Hekimleri Birliği	9/3/1954 tarih ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun
88	Türk Eczacıları Birliği	25/1/1956 tarih ve 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu
99	Türkiye Barolar Birliği	19/3/1969 tarih ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu
110	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği	1/6/1989 tarih ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu
111	Türkiye Noterler Birliği	18/1/1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu
112	Türkiye Bankalar Birliği	19/10/2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
113	Türkiye Katılım Bankaları Birliği	19/10/2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
114	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği	28/7/1981 tarih ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
115	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	3/6/2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
116	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği	14/1972 tarih ve 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu
117	Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği	28/7/1981 tarih ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
118	Türkiye Tohumcular Birliği	31/10/2006 tarih ve 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu

² Tablo, DDK Raporu'ndan alınan verilerle düzenlemiştir. (Devlet Denetleme Kurulu, 2009, s. 199)

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Serhat Saatci çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Serhat Saatci has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2019). Katılımcı Demokrasilerde Baskı Gruplarının İşlev ve Yöntemleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 235-249.
- Akbaş, H. E., Bozkurt, S., Yazıcı, K. (2018). Osmnalı Devleti'nde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 165-202.
- Aksoy, B. (2007). *Bir Meslek Örgütünün Kurumsal Değişimdeki Yeri: Türkiye Sağlık Alanı Örneği*. (Doktora Tezi). Yöktez. (211020)
- Arı, M. (2008). Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 38-55.
- Ay, H. (1998). Ekonomi Politikalarını Oluşturmada Baskı ve Çıkar Gruplarının Rolü. V. Serin içinde, *İktisat Politikası* (s. 418-455). Bursa: Alfa Aktüel Kitabevleri.
- Aydın, İ. (2014). Kamda Etik. 18 Aralık tarihinde 2020 tarihinde <http://inayetaydin.blogspot.com/2014/01/kamuda-etik.html> adresinden erişildi
- Boratav, K. (2005). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*. Ankara İmge Yayınevi.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Çaha, Ö. (2011). Türkiye'de Meslek Odaları: Oligarşinin Meslek Üsleri. *Liberal Düşünce* , 2013.
- Çiftçi, C. (2012). *Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma yaklaşımları*. Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi.
- Çokgezen, M., & Toksoy, F. (2011). Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme. A. Yağla, & B. Şahin içinde, *Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi* (s. 127-174). Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.
- Devlet Denetleme Kurulu. (2009). *Araştırma Raporu*.
- Eke, B. (1987). Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek Faktörü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* , 377-401.
- Eroğul, C. (2014). *Devlet Nedir?* İstanbul: Yordam Kitap.
- Gözler, K., & Kaplan, G. (2018). *İdare Hukuk Dersleri*. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Günday, M., Tekinsoy, O., Mısıır, B., & Çamurđan, Y. B. (2013). *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları Raporu*. Ankara.
- Halifeoğlu, M., & Yetiş, M. (2013). Gramsci, Sivil Toplum-Devlet İkililiği ve Kuramsal Kökenler. *Mülkiye Dergisi* , 193-188.
- Herdman, E. A. (2012). Meslekler ve Profesyonellik. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* , 3-7.
- Kapani, M. (2010). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Nohutçu, A. (2019). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Öncü, A. (1983). Odalar. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 6*. içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özel İhitas Raporu. (2018). *Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Öztaş, N. (2019). *Yönetim, Örgüt ve Yönetim Kuramları*. İstanbul: Otorite Yayınları.
- Solmaz, E. (2020). *İdare Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi AUZEF Kitap.
- şener, M. (2018). Baskı Grupları. G. Atılđan, & A. Aytekin içinde, *Siyaset Bilimi* (s. 253-267). İstanbul: Yordam Kitapevi.
- TÜBA. (2020). *Türkçe Bilimler Sözlüğü*. 18 Aralık 2020 tarihinde <http://www.tubaterim.gov.tr/> adresinden erişildi

WHOLE OF SOCIETY APPROACH TO NATIONAL SECURITY ISSUES: PUBLIC POLICY AND SOCIAL MEDIA CORRELATION

Ulusal Güvenlik Meselelerine Bütünleşik Toplum Yaklaşımı: Kamu Politikası ve Sosyal Medya Bağntısı

Bekir PARLAK* - Muhammet MAĞAT**

ABSTRACT

Kamu politikalarının geniş uygulama sahasında önemli yer edindiği düşünülen sosyal medya, ulusal güvenlik politikalarının formülasyonunda da geçerli bir politika ağı olarak yorumlanabilmektedir. Yönetişim, politika koordinasyonu, bütünleşik kamu yönetimi yaklaşımı gibi kavramların kamu yönetimi ve politikaları yazınında yoğunluk kazandığı bir dönemde somut bir mecra olan sosyal medya platformları, ulusal güvenlik politikalarında da toplumun bütünleşik hareket edebilmesine olanak sağlamaktadır. Sınırların elektronikleştiği bir çağda, sosyal medyadaki propaganda faaliyetlerinden kamuoyu oluşmasına değin birçok hususta politika sistemleri gerekli görülmektedir. Sosyal medya gibi mecralarda bütünleşik toplum belgisi dikkate alınarak, özellikle terörle mücadele gibi alanlarda, siyasi ve diplomatik angajman gerçekleştirilebilmektedir. Bu minvalde, politika seçeneklerinin artırılması ve münhasır kamu politikası modelinin kullanılması da gerekli görülebilmektedir. Kamu politikası ve sosyal medya ilişkisinin ulusal güvenlik meseleleri düzleminde anlaşılmaya çalışıldığı bu çalışmada, kamu politikası-sosyal medya-ulusal güvenlik ilişkisi, bütünleşik toplum ve yönetişim bağlamı irdelenmiştir. Sonuç olarak, hususen

Öz

The study aims to put that social media which is thought to have an important place in the wide implementation area of public policies can be interpreted as a valid policy network in the formulation of national security policies. Social media platforms, which are a concrete medium in a period where concepts such as governance, policy coordination, and whole of government approach have gained intensity in the literature of public administration and policies, enable the society to act integratedly in national security policies. In an era where borders have become electronic, policy systems are considered necessary in many aspects, from propaganda activities in social media to forming public opinion. Considering the concept of whole of society in social media, political and diplomatic engagement can be realized, especially in areas such as the fight against terrorism. In this context, it may be necessary to increase policy options and use the exclusive public policy model. In this study where the relationship between public policy and social media is tried to be understood on the level of national security issues, the relationship between public policy-social media-national security, integrated society and governance is examined. As a result,

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bparlak21@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8919-6481

** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, muhammetmagat34@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3237-2995

terörle mücadelede istihbarat yönetiminde ve genel olarak ulusal güvenlik sisteminde, toplumsal boyutta analitik kültürü içkin bir ulusal güvenlik politika sistemi ilgili görünmektedir. Araştırma bağlamında elde edinildiği önemli olduğu düşünülen bulgu, sosyal medyanın, münhasıran ağ toplumu oluşturulması doğrultusunda, bütünlük toplum yaklaşımına dayalı olarak, ulusal güvenlik politika yapımı, politika seçimi ve uygulama süreçlerinde somut anlamda etkin ve etkili bir yönetim aygıtı olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Kamu Politikası, Ulusal Güvenlik, İstihbarat, Yönetişim, Bütünlük Toplum.

especially in the intelligence direction towards counterterrorism and in generally national security system, at the societal level, it seems to be related to a national security policy system that is inherent by analytic culture. In the context of the research, the finding that is thought to be important is that social media is a concrete active and effective governance tool in national security policy making, policy choice and implementation processes, based on the whole of society approach, in line with the formation of a network society exclusively.

Keywords: Social Media, Communication, Public Policy, National Security, Intelligence, Governance, Whole of Society

1. INTRODUCTION

Social media platforms which are considered as important interaction elements of social life are becoming more effective in the fields of public policy. Social media which is thought to have an important place in the wide implementation area of public policies, can be interpreted as a valid policy network in the formulation of national security policies. Social media platforms which are a concrete medium in a period when concepts such as governance, policy coordination, and whole of government approach have gained intensity in the literature of public administration and policies enable the society to act integrated in national security policies. In this study, the relationship between public policy and social media is tried to be explained on the level of national security issue. Also, the relationship between public policy-social media-national security, integrated society and governance is clarified. The systematic influence that the social media has established on the national security issues is considered important especially for the state-citizen relations to be understood correctly in the security-freedom balance. In this study, it was tried to determine the relationship between social media use and national security. In the study, it is aimed to reach the context that social media is a concrete effective and effective governance device in the process of national security policy making, policy choice and implementation based on the whole of society approach in line with the formation of a network society exclusively. In this scientific research, the impact of social media used by the society as a governance inventory on national security issues, which is the area of public policy, was evaluated in four sections. In the first part, the relationship between public policy, social media and national security; in the second part, national security and social media; in the third part, the whole of society approach and security governance are evaluated. In the fourth and last part, the issue of social media is discussed as the governance dimension of the whole of society approach in national security issues.

Method of Research

The study adopted based on qualitative research design, in terms of this method; while reaching the truth, there will be “phenomenological research” in which both emotions and mind are used. How the phenomenon is understood by the target audience and what it means will be investigated. According to the purpose of the research; an attempt is to put forward a “descriptive” scientific text. Within this approach, the researched subject will be examined and interpreted. The method used is a “document review” and it is planned as a scan of the already existent written works the online resources. Based on the findings obtained from the literature, a proper analysis will be presented.

Research Question

The main question of the research can be stated as follows: “*How the impacts of social media can be used by the society as a governance inventory on national security issues, which is a public policy field*”?

Social media has become one of the social commons of our age and has become increasingly commonplace; individuals, groups, clubs, businesses and government agencies have multiple social media accounts to stay in touch, interact and do what they want. Since the 2000s, technological progress has brought the world together like never before. Now it seems possible to instantly chat and share information with people with computer and internet connection anywhere in the world. This new “virtual reality” creates a new space for the government, law enforcement and intelligence agencies as they try to secure their citizens and investigate crimes (Lumpp, 2014).

Security comes with the state. Security is the way for people to live in safety of life and property and to protect what they want to secure, and the condition of maintaining them peacefully. Rather than dealing with the philosophical purpose of the state, citizens are concerned with the consequences of the state’s operational processes that they experience in daily life. In this context, social media can be considered as the epicentre of public policies where politics is applied technically. In the national security management philosophy, implementation and interaction are also important in the governance axis (Laski, 2020, p. 17-18).

2. PUBLIC POLICY-SOCIAL MEDIA-NATIONAL SECURITY RELATIONSHIP

“Mass social collaboration” means the concept of using the collaborative power of social media in favour of the collective intelligence of the masses. There is an established political structure for the policy and implementation of social media-based government initiatives. For example, demand can be created by creating a formal government policy on social citizen participation policies and strengthening the best of civil society. The government can easily get legitimacy and political support to implement new services or policies. Interacting through social media poses new challenges with privacy, security, data management, accessibility, social inclusion, governance and other information policy issues (Khan, 2017, p. 123-136). Social media-based government can be considered as an electronic government,

open to the public with a focus on sharing, participation, openness and collaboration (Khan, 2017, p. 14).

As Khan (2017: 69) found, governments are trying to increase data privacy, security issues, accuracy, consistency and timeliness. Open cooperation between governments, agencies, the public and the private sector is considered important to create value added government services. Data analytics techniques are used to take analysis, measure open data interference, and improve decision making. The driving functions of government, inter-institutional cooperation solve complex problems and open cooperation to solve complex problems. The objectives of mass collaboration are as follows:

- Creating information with citizens,
- Service development with citizens,
- Developing solutions with citizens,
- Policy making with citizens.

The benefits of mass collaboration are:

- Greater trust and participation for citizens,
- Improving the citizen-government relationship,
- Faster policy implementation to minimize conflict between government and citizens.

There are components of the “open government” in the relationship between social media and public policy. These are government transparency and efficiency, collaborative innovation ecosystem, open data, open government policies and legal framework, open data technologies, and open readiness assessment to the government. Social media, which is a formation in communication, is also effective in the process of public policy production. In public policy processes, individuals, masses and institutions participate interactively. There is also a relationship between “public policy” and “social media” in the context of social movements (Göçoğlu & Aydın, 2015, p. 880-901).

Here, social movements should not be understood solely as reflex actions against political power or state authorities. Establishing a consensus in many public policy areas such as education, health, law, defence, national security, which concerns the whole society, can be considered as an integrated social movement. With

the principles of “participation, consensus-oriented, effectiveness and efficiency, fairness, inclusion and the rule of law” of good governance within openness, integrity and accountability, the distribution and regulation of services produced in the public policy process can be envisaged and executed under the moderation of social media (Parlak & Doğan, 2019, p. 14).

While public policy can be expressed as programs, decisions and effects, it can also be understood on the basis of participation, openness, dialogue, community and interdependence. Creating and sharing content to affect public policies on social media platforms continues through mobile devices. Social media has an impact on public policy making an agenda and influencing public opinion and attitude. Social media users were able to overcome the elitist isolation of traditional media for participation in policy making. Through social media, a platform can be established where politicians can understand the initiative of legal reforms and regulations, policy projection, and social and operational mapping (Göçoğlu & Aydın, 2015, p. 880-901).

In many ways, the threat of violent extremism today is more challenging than ever. Violent extremists demonstrated the ability to persuade people to travel great distances to direct attacks and to inspire others to act remotely. They used the Internet and other technologies, especially social media platforms as a tool to reach more people in more places, adapt messages to appeal to different audiences, and reach potential hiring individually. Central and local administrative data of social service organizations can contribute to person-level information that reflects biographical, behavioural and criminal justice indicators, and also to the wealth of demographic information at the community level. Intelligence Community elements will enrich these data pools with intelligence information about known messaging trading tools, internet activity, and lifestyle. Government open source analysts, in collaboration with private partners, can support these databases with social media data that researchers have previously collected and mined to conduct detailed impact analyses of social media accounts that previously violent and promoted excessive extremism. This cooperation will require national security and social policy professionals to dynamically deal with and trust each other in an inconspicuous way in government policy making in recent years. The COVID-19 outbreak underlines the importance of all integrated government strategies to combat existential threats; it is an approach that will serve the nation well when it can seriously renew its campaign to eliminate domestic terrorism and violent extremism. The national security community tends to see itself as a preferred tool among privi-

leged state and commercial sectors by its abundant resources, concession holders, influence, broad access to data, and top-down capabilities in its stimulating power (Fischbach, 2020, p. 1-15).

The scale of opportunity for the government is remarkable. “Social media” offers certain potential for (Leavey, 2013, p. 4-39):

- Development of early warning indicators of infrastructure problems such as critical public services and health, law enforcement and transportation.
- Channelling evidence among research and policy communities.
- Information sharing and cooperation at all levels of government, especially on the front.

The increase in the spread of communication technologies has also given the opportunity to rethink the “modern network society” phenomenon of Castells. Social media platforms, shaped within the framework of the need of the masses to integrate against political, socio-economic, social, and individual problems appear as the epicentre of many activities from communication to spreading requests and thoughts. In our age where new communication technologies are actively used, digital state and digital citizen cases are known to establish a significant governance formulation (Acar, 2019, p. 132-146).

Increasing the interaction between the state and non-state actors, facilitating participation in decision-making processes and realizing them based on the culture of governance are evaluated within the context of the changing roles of the individual, the society, and the state. Devices such as the need for mutual communication and collaboration, online negotiation environments, social media and mobile applications increase the effectiveness of governance. In addition, in this age of using computer networks effectively, a ‘democratic political system’ as well as an ‘integrated policy system’ can be seen as two important pillars to make things go smoothly. In this regard, there are targets such as the integration of citizens and non-governmental organizations with elected and bureaucracies. Open participation regarding the use of social media tools in the context of data integration and analysis of data is based on the creation of mass awareness, collaboration of institutions based on sharing public information. In this context, creating pressure groups for important problems in order to raise awareness among decision makers is also observed (Uzun, 2019, p. 33-55).

3. NATIONAL SECURITY AND SOCIAL MEDIA

“National security” is built on protecting and maintaining order in the dichotomy of public security and international security. In domestic policy, national security means maintaining public order, societal security, and legal order. In foreign policy, it is classified as the protection of rights and interests based on international agreements and criteria (Şengöz, 2019, p.29). Advances in technology, communication, and information technologies require permeability of political borders and the transition to the international security system, functional cooperation, and integration in the field of economy and security. Unforeseen changes in the security paradigm and policies activate the integrated mechanism that prioritizes the global system in the state-oriented policies of the analysis unit (Şengöz, 2019, p.53-55).

Cyberspace today allows actors to expand their power in the social media space on a scale and complexity previously thought impossible. Social media is a technological life force that not only unites, inspires, informs, educates and delights, but also has the power to cripple. Social media has helped people organize revolutions and riots globally, recruit terrorists, encourage attacks, glorify gangs and spread violence. Activists and individuals have started using social media to connect with each other globally, raise their voices, coordinate actions against government and law enforcement, and promote aspects of story-changing action that changed the world. The 2011 Arab Spring and the 2011 London uprisings are controversial, but powerful examples of how social media has affected national security issues. In 2020, protests started after the death of George Floyd caused by violent treatment of a police officer. In the US, has been one of the clearest indicators of what social media is capable of. The demonstrations, which spread all over the world in an instant, connected hundreds of thousands or even millions of people who had never known each other before and never knew each other through the social media network. With this network which can be called a virtual brotherhood bond, geographical distances have been almost completely zeroed. Social networks are far from always providing benefits for both at the human and state dimensions. While what is “good” for humans can sometimes be “bad” for states, naturally the opposite of this expression is also true. Although the intentions are of course subjective, it has been experienced that the masses who take action from social media channels cause a “security” problem of a certain extent and character. Technology has enabled both state and non-state actors to abuse the algorithm-speed market of ideas and beliefs, and this nature has changed the battlefield at all levels globally.

Knowledge is used to defend one's narrative while distorting, attacking and dividing the society, values and culture of other rival nations. Wars change from periodic conflict to constant competition. Social media poses a serious threat to national security; in particular, these threats are associated with social engineering, web application attacks and phishing. Platforms like Facebook and others threaten national security. Foreign enemy agencies use social media as a tool to recruit, communicate and educate their members, and spread propaganda and radicalization to a great extent. As information and psychological warfare progressed from the conventional sphere to cyberspace, with advances in technology, social media platforms have become a preferred weapon for nation-state actors in defining mass expression on a topic. Regarding the use of social media, it should be kept in mind how quickly information can spread and how big the impact of believing in false information can be on national security. Instead of rejecting social media and perceiving national security as a threat, governments should determine whether information received through social media can be trusted so that they can take advantage of the information sharing capabilities of social media (Salik & Iqbal, 2019).

Law enforcement agencies around the world use a superior form of "open source intelligence" to connect, collate, analyse and predict and share intelligence using data collected from social media networks, also known as "social media intelligence" (SOCMINT). Practices such as strict compliance, review, timely review and destruction of recorded data, case-by-case surveillance by a chief information security officer's practices that allow the news media to report on the agency's social media policy for better compliance and transparency, the need and can be included depending on the requirements of government agencies. Here, a warning note is needed to reiterate that social media intelligence and techniques are not infallible, but they can be refined and institutionalized. Intelligence collected from social media can only support and provide context to hard intelligence gathered by law enforcement and must always be verified (Shruti, 2016).

The social media platform has restructured social interaction between peers, businesses, governments and the like. Although social networks are perceived as a threat to security, which is the primary responsibility and mission of states in any way (which is arguably rational due to many factors), it is certain that social media platforms are also used in the development of social and national security. Social media can be seen as the most widely accepted technological invention in the 21st century. Social media is now a social communication norm in developing countries. Social media promotes positive and negative agendas. Globally, ter-

rorists, separatists, political organizations, religious groups, etc. they use social media to spread their knowledge and ideas. Terrorists and other criminal groups use social media to publicize their information because the platform is cheap and easily accessible. In addition, the general public uses social media to understand and keep in touch with different socio-economic types.

Within the framework of political and social events, social media is no longer a new invention for society, but an indispensable fact of life that is taken for granted as if it always existed. Today, these platforms have long been one of the daily routines in the public, private, civil sectors and only in individual and interpersonal relations. So much so that when an individual using social media stops communicating, it is almost like life is over for him. Social media, due to its speed, economy, influence, prevalence and general acceptance, is the most valid instrument in the hands of any organization and group that wants to initiate a social movement as is the case with states and all other institutions, beyond that, it is the most effective weapon.

The concept of security is a complex phenomenon. This is because the security issue continues to pose a serious challenge for nations and the global community. Issues related to sustaining or overcoming security challenges around the world have occupied an important place in the international political system. To this end, policy makers and decision makers and leaders around the world have realized that security remains an undisputed policy issue in governance. The 21st century has created advanced technological knowledge with the help of social media platforms powering Web 2.0. Our world today is full of advanced technological knowledge and skills that redefine human communication and interaction in modern society. Social media can be seen as the technological invention and innovation of the 21st century. Social media, with its qualities, brings knowledge, skills and events closer to the public and has revolutionized access to information. Social media can be defined as internet-based services that enable a person to connect with the general public understand what others are doing and thinking, and their connections. Social media, like all other computer technologies, facilitates cognitive systems as they collect individual and social values. It is a communication tool because it allows new friendships, community, personal and institutional connections to be established and existing connections to be maintained (Chukwuere & Onyebukuva, 2018, p.50-59).

Looking from the perspective of the role of social media or new media in increasing security problems, social media can be defined as online-based tools and services that connect people and allow them to interact with each other over

the internet. The new media increased social and political interactions through WhatsApp, Facebook, Twitter, Instagram and other platforms. Social networking sites are used by terrorist groups that have private servers and websites to spread their propaganda. They use the media for recruitment, fundraising, training mechanisms, and other forms of cybercrime. This platform helps to promote local and international terrorist groups and the associated insecurity. International and local terrorist groups use social media to organize attacks and escape routes or to organize strategies (Chukwuere & Onyebukwa, 2018, p.50-59).

Social media is not only used by terrorist groups to challenge the peace and stability of a country but it also happens that the citizens themselves use the environment to terrorize each other through fake news and fake advertisements. It is also evident that terrorists and other criminal groups frequently use social media to publicize their knowledge and implement their strategies. Although information pollution causes many anomic situations that can be called information bombardment and information blur, everyone now knows well; social media is the easiest way to do whatever he wants to do, especially in the social dimension. From trade to politics, from propaganda to manipulation, from action to speech, social media is ready to operate with all its distinctive potential and possibilities.

Today, social media streams such as Twitter represent large amounts of 'real time' daily flow data. Topics in these streams cover all types of human communication, from sharing information about any product, item or asset imaginable. It became a norm for public events to break the news about social media streams first, but then the mainstream media that received the news followed suit. It has been suggested in the literature that social media is a valid, valuable, and effective real-time tool for measuring the subjective reactions of people to events and assets. Due to the 'big data' generated in daily social media streams, the monitoring and measurement of public reactions should be automated and most importantly appropriate. The crisis response community uses Twitter and similar social media with little success to deal with crisis management during conflicts, natural or man-made disasters. Governments and law enforcement agencies are also seeking ways to monitor and anticipate violence and to analyse the public response to various events in terms of national security. Social media monitoring was presented as a useful new resource for situational awareness during terrorist incidents. However, as the authors show, the authors take care to pay attention to ethical issues related to sharing excessive sharing on Twitter during times of terrorism, as it can help with the agenda of attackers (Sykora, 2013).

When Mark Zuckerberg attended the Munich Security Conference in February 2020, several people asked why a social media entrepreneur was invited to the world's most exclusive international security and military conference. Once a year, presidents, state secretaries, military leaders, and intelligence community officials around the world meet to discuss solutions to tackle with international security threats, military crises, and geopolitical challenges. Facebook's participation in this discussion is not an accident. Over the years, social media platforms have become the main sources of information for law enforcement agencies around the world. After all, with more than two billion users, Facebook alone stores unimaginable amounts of global user data, from contact information to geographic locations, relationship records, communications, military operations, and members of economic leaders (Oberheiden, 2020).

Those who think that they have knowledge about the character, emotion and world of thought, and religious conspiratorial orientation due to the posts made on social media, may try to transfer to individuals, control and control them with the blackmail of "you are from us or you must be from us". There may be efforts of some focus or groups to penetrate the human will and mind with the approach of recording from the posts made, and the approach of "it is from us". It is around 10 years; this approach also lies at the basis of social movements organized against the constitutional state order through social media. While the issue of data security is already being discussed, the world of thought and belief of people may also face danger. People can be threatened either covertly or openly with their material and spiritual secrets. Moreover, this threat is a very difficult threat to be faced with and difficult to fight without an enemy to which you can act directly.

Social media provides increasing evidence that can inform social and economic policies. It has value for government, policy community and public service delivery organizations. It offers a new but rapidly growing opportunity to substantially increase and overhaul the process of understanding the government's society and the impact of its policies. The methodology, tools, and processes required to generate evidence from social media robust enough for policy making are currently not available, but can be accomplished in the short term. Evidence from social media becomes useful and much more powerful when paired with other data sources. Other data sources also provide verification of social media data. Most of the techniques required to develop new socio-economic metrics based on socio-economic metrics are pioneered by international development agencies and play a very important role with the leadership of citizens (Leavey, 2013, p. 4-39).

Social media is already informing public policy and service delivery. Insight is derived from broad sensitivity analysis and more detailed analysis of speech on specific topics. However, these activities are limited in scope and split across the public sector - most advanced and can be seen in law enforcement and intelligence agencies. At the international level, the use of complex analysis of social media in the public sector for decision-making is found in international development agencies. Social media increases the transmission of evidence from the research community to policy makers. Systems are being developed to further improve this process and encourage the further dissemination of academic research and data with digital tools. Efforts are being made in the higher education sector and elsewhere to develop the skills necessary to obtain information from social media and other social data sources that are sufficiently robust for public policy decisions. Large technology firms and providers of the most widely used social networks such as Google, Facebook and Twitter have unwittingly or otherwise become actors in the field of public policy. They set boundaries for participation. Understanding business models and adapting to them will become increasingly important for the public sector (Leavey, 2013, p. 4-39).

Social media influence has spread from consumer marketing to business, politics and even policy making. However, the effective use of social and digital communication to effect change in public policy is not yet a universal practice; however, it is also a fact that there are still significant opportunities to expand its use. Social media is a major public process. Policy makers have the opportunity to listen, evaluate and observe their connections not only with their own components, but also with colleagues, competitors and other people they consider important. An easier way and method for internal and external coordination has not yet been found. Regardless of the purpose of coordination, once someone falls into the network, the following processes are no longer the product of the individual's will. The "world of networks" is ironically sometimes used as "spider webs" and acts as a "trap" for individuals and organizations. Of course, this reality will also apply to states.

When intelligence and security agencies entered the sphere of public life, social media, and digital platforms, they have always sought to restrict public and private life to gather intelligence about possible events and actions. The nature of public and private spaces is changing in the "digital age". When it comes to online spaces that are non-physical and driven by a digital device, it has become even more unclear where the distinction between private and public spaces should be drawn. The value and importance attached to information obtained from open

sources in intelligence analysis is old news. About 80 percent of the current and relevant intelligence in the intelligence community is said to come from open sources. Social media platforms such as Facebook, Google+, Twitter and Instagram have become increasingly important elements of social life. Interestingly, they are regarded as important sources of information in the context of security and public safety. In addition, social media platforms are important sources of information gathered to detect specific committed crimes. As such, they serve as important resources for reactive crime detection. Social media platforms are generally seen as important intelligence gathering tools for police and security purposes, for example to identify potential terrorist acts (Ronn & Soe, 2019, p. 362-378).

It is seen as an advantage for the security of the state and society in terms of detecting and responding to threats that may occur in the public policy, social media and national security plane, if they do occur, in terms of surveillance and security. At a point where the discussions on the security-freedom balance continue, it is possible that surveillance is a means of providing national security with social media intelligence. There is a concentration of different interests in the use of social media in crisis situations. In this sense, it is important to create a security culture in the context of social media use.

4. WHOLE OF SOCIETY APPROACH AND SECURITY GOVERNANCE

The “whole of society approach” has the potential to expand the area of partnership, develop new partnerships and bring additions by putting local actors and civil society at the centre. It can be regarded as valid that security, development struggles, state fragility, rigid economic and security grounds, and a humanitarian perspective, society should have a trajectory in terms of both mass, civil society and thought production (Brunk, 2016, p.62-87). When this situation is tried to be understood through the increasing influence of “new actors”, governments, and intergovernmental institutional allies, it is possible to talk about a communication network. It can be thought of as a network of policy makers in some fields, including government officials, legislators, businessmen, lobbyists, and even academics and journalists. As a current issue network, it constantly conveys policy criticism and generates ideas for new policy initiatives (Rhodes, 1997, p. 34).

The “whole of society approach” creates an asset map that defines the potential of the donor community to mobilize in peace operations and the resources that make up its social capital. The “whole of society approach” encourages disseminating conflict mapping to their communities and developing a consistent mix of mobilization and risk reduction policy, program, and regulatory tools in their environment. “Contextual sensitivity” and “collective coordination” are seen as important in the whole of society approach as well as in the whole of government approach. The whole of society approach is an important reflection and innovation towards building a consensus on how to best organize, rank, coordinate and privatize technical capacity with the best positive impact. Contextual sensitivity, cooperation and coherence principles are also at the core of government innovations to improve peacebuilding outcomes in fragile states (Brunk, 2016, p. 62-87).

Beyond the security and justice sector, post-conflict societies are faced with a range of tensions in the areas of inclusive political processes, core government functionality or economic revival, all of which have the potential to rekindle or exacerbate conflict. At this point, it is important to “expand and deepen” the existing pool of civilian expertise. For governments, there is an opportunity to make a more conscious application of mapping the peace-building social media that exists apart from the “whole of government”¹ triad of security, diplomacy and development actors. Governments can develop public diplomacy capacities with specialized peacebuilding agencies. At this point, “whole of government” accelerates the transfer of leadership or civil initiative tools to joint initiatives in operational decision making. A high level of policy and program integration, including human development, diplomatic, global security, and military, public health and public security, at both the internal and inter-institutional levels is important in the code of society’s actions. In this context, the whole of society approach represents the next logical, formulary, technocratic and government-centred evolutionary step in best practice thinking (Brunk, 2016, p. 62-87).

The link between security and good governance is vital. Because good governance provides peace and prosperity as it helps prevent conflict. The stated link was more clearly explained by Kant two centuries ago: “People who feel safe and free, ruled by the rule of law, not people, are far less likely to go to war within or across borders”. If the government is responding to the needs of its people and using everything appropriately and fairly for the benefit of its society, it will lead to a strong internal structure that will strengthen and help encourage and main-

¹ The Whole-of-Government Approach (“WGA”) refers to the joint activities of certain Ministries, Public Administrations and Public Institutions to provide a common solution to a specific problem or issue. Many public businesses can be managed with this approach. These include policy formulation and development, public project management, and public services.

tain its connection with people. A national security policy based on the consensus and support of the masses is aimed. While this is not the case, bad governance will lead to instability and will certainly adversely affect a country's national security; it will lead to insecurity (Musarrat, Afzal, & Azhar, 2013, p.177-186).

At this point, e-governance also has an important place. E-governance, which is an advanced model of e-government, has emerged depending on the understanding of governance that sees all segments of society as stakeholders in state administration and politics in deciding and presenting public policies and has gained value as the electronic dimension of governance. "Consultation" for policy makers to get opinions from citizens and non-governmental organizations on policy issues, and "negotiations" on enabling discussion of problems between citizens and non-governmental organizations can be implemented on social media channels today (Uzun, 2019, p.33-55).

In this context, the important point in terms of security culture is "interaction" in the orbit of the above statements. The goal of increasing the efficiency and productivity of public institutions directs managers to understand the internal dynamics of the organizations. For example, internal security personnel "interact" with many actors inside and outside the organization. This interaction stems from the fusion between the corporate culture and the culture of the society served with a dialectical effect. The corporate culture in this direction is the method of perception and thinking considered valid by a group that has solved the problem of external adjustment and internal integration (Erciyas, 2019, p. 365-377).

State institutions form policies and develop new practices for active government. Central and local governments adopt operational and related practices through innovation laboratories and civil service design teams. In both practice and academic settings, people often alternate between "activism", "responsiveness" or "adaptive governance" from standard operating procedures to more familiar terms that emphasize immediate change and lead to a combination of terms. The public administration community clarifies the use of the concept and integrates it with sensitivity, flexibility and adaptability in public administration (as opposed to public administration reforms such as the New Public Administration) with other more established concepts. Overall, agile is a mind-set that initiates a cultural change in bureaucratic command and control organizations. Operational governments are open to reforms, changing environment, adaptation to public values and public needs. An operational emphasis on the individual can increase the public official's participation in the culture of the institution (Merqel, Garapeti, & Whitford, 2020, p.1-5).

5. SOCIAL MEDIA AS THE GOVERNANCE DIMENSION OF THE WHOLE OF SOCIETY APPROACH ON NATIONAL SECURITY ISSUES

Social media is regarded as one of the important devices in forming and influencing public opinion. Social media, which has an active position within the individual, society and state plane, has turned into areas where social movements are planned, initiated, and managed. Social media offers powerful countries the opportunity to intervene against others at no cost and with little risk, especially through intelligence personnel and lobbies. For this purpose, it has become easier to initiate, maintain and manage the desired provocation from anywhere in the world over the internet. Considering the effect that the purpose of terrorist acts will have on the society, it is known that social media stands out as the method used to spread fear and anxiety in the society. Instant information sharing, good communication between law enforcement and other security units and establishing good governance among themselves provide significant benefits from anti-crime, terrorism and counterintelligence studies (Kaplan, 2020, p.207-233).

In public policy processes concerning national security, factors such as announcing the demands and improving the image of institutions before the public are also evaluated in the integrated social approach of national security. Changes and transformations in the life of societies; dangers and needs necessitate the continuous renewal of the security concept and institutions. Social media platforms, which are seen as channels for “political participation” by making the voices of citizens heard, enable the masses to be mobilized. The course of social movements that can threaten national security can also be shaped through social media. Political behaviour, which can be expressed as political participation, political interaction and political action, can turn into internet activism. The citizen, on the other hand, faces the danger of becoming the “data provider”. Digital listening, which may be due to interactions such as message sharing, liking, commenting, re-sharing, titles (hashtags), mentions, etc., which is called third-party monitoring of a person’s movements, can lead to dangers in society and state life that limit the freedom of the individual and weaken the state (Kurnaz, Kayar, & See, 2019, p. 75-96).

As governments took action to protect citizens and along different axes, national and global security balances shifted. These changes were reflected in trends towards control over access, privacy over transparency, national security over civil liberties, and anonymity oversight. The transition from openness and transparency

to confidentiality and the limitations of access to various data (including public information) are signs of a wider paradigmatic change that is increasingly replacing an information infrastructure in favour of anonymity with an infrastructure that facilitates and enables surveillance. Considering the information rights issue; such information rights should be understood from a user-centred perspective. Within the framework of attention to national security policies and information flow, it is necessary to provide an effective way to view current information problems in relation to “policy, security and civil liberties”. Civil liberties, in return for national security safeguards, must be based on free, open and democratic nation codes (Caidi & Ross, 2005, p. 663-684).

Concerns of “missing information” or “dark archives” which are the result of more cautious management of government information can create other restrictions on access to information. These constraints can be deepened in the contexts of public safety, crime prevention and national security, cybercrime and cyber security. Part of the Public Safety Act in the United States allows a comprehensive government agency and law enforcement agency to access travel-related passenger information, and also allows such information to be screened for exceptional crime variants not related to terrorist activities. The aim of law enforcement agencies is to ensure that their response capabilities are in line with technological developments and to insure from telecommunication service providers whose infrastructure is in line with the needs of law enforcement agencies for real-time communication.

“Electronic borders” have an effect on increasing state cooperation, information sharing, and participation in international agreements and policies due to new or improved security. There is a need for a wider national dialogue and more ‘public participation’. Significant concerns about the flow of information, laws and policies are increasingly affected by factors and influences that arise outside of national borders. These situations highlight how foreign national security policies and the latest technological trends can pose a challenge to a government’s ability to protect and control information about its citizens, regardless of how extensive national information policies may be. The lack of institutional structures that deal effectively with surveillance and general national security exacerbates the problem.

External influences on national information and security policies are evidenced in “policy laundering” which involves shaping internal policies through policy development in international forums. Policy laundering affects many areas of information collection and use, such as surveillance, collecting and sharing perso-

nal information, and travel-related passenger information. Privacy and information access rights can indeed be affected by national security policies, and policies themselves by external influences. In this global network environment, given the extent and depth of the challenges faced by the flow and exchange of information in the environment, there is a need to frame information and society's rights to information in a different light regarding their roles, responsibilities and place in the "information society". In this context, information rights can be understood in the "active citizenship" orbit. Active citizenship is concerned with the discussion of information rights regarding the fact that resources that support active citizenship consist of both material and cultural resources, including access to information, information, negotiation, representation and participation. Active citizenship is the result of not only the protection of the public sphere, but also the ability of a citizen to gain the power to influence and shape their place in society, supported by the rights that come with that citizenship (Caidi & Ross, 2005, p. 663-684).

As the tasks of the state become more complex and the size of politics becomes more and more heterogeneous, the forms of institutional liberal democracy developed in nineteenth-century representative democracy plus techno-bureaucratic governance seem increasingly unsuitable for the new problems encountered. The mechanism of political representation appears to be effective in achieving the central ideals of democratic politics: facilitating active citizen political participation, political consensus through dialogue, designing and implementing public policies that ground a productive economy and healthy society, and all versions of the more radical egalitarian Democratic ideal, the effectiveness of democratic institutions of all citizens. It enables the nation to benefit from its wealth (Fung & Wright, 2001, p.5-41).

Coordinating and integrating different policies and public sector organizations is the main goal of policy coordination, integration and the integrated society. In this respect, terrorism and security are seen as one of the striking problems in public policies and public administration. Such policy issues often cross the traditional boundaries of policy sectors, administrative organizations and countries and require consistent and coordinated responses across scales; they can also be perceived as bad problems. The increasing complexity of policy regimes and policy accumulation over time will likely create additional coordination and integration challenges (Train, 2020, p.1-5).

Four challenges are noted for advancing policy coordination and integration in theory and practice: (Train, 2020)

- 1- Bridging conceptual fragmentation
- 2- Advanced empirical analysis
- 3- Clarification and generalization of causal mechanisms
- 4- Working mechanism

Concepts that aim to capture the inter-sectoral aspects of public policy and public administration: (Merqel, Garapeti, & Whitford, 2020)

- Government participation
- Integrated public administration
- Policy integration
- Policy regimes covering borders
- Policy coordination
- Collaborative governance
- Functional regulatory areas

Relatively, new methods can further enrich the empirical evidence on policy integration and offer new possibilities to analyse policy integration using large data sets. It targets the impact of integrated policy approaches on public sector officials and target audiences and bureaucracies as a whole. The third challenge to research on policy coordination and integration is to generalize the observed patterns and establish causation. It seems important to theorize beyond simply listing the explanatory factors of policy coordination and integration. For example, such studies may reveal necessary and sufficient coordination; “administrative capacities”. Focusing on causal mechanisms can contribute to the evaluation of the effectiveness of integrated and coordinated policy strategies and tools. The fourth challenge understands the impact of coordination and integration in terms of real and perceived success and failure. Measuring policy success is an issue in general, but tends to be more complex for policy integration and coordination. Policy linking is a long-term and important issue in policy work, but is particularly relevant for cross-sectoral issues that require complex enforcement regimes. The implementation of integrated policy strategies addresses success or failure in addressing policy problems or explores consequences (Train, 2020, p.1-5).

6. CONCLUSIONS

Social media has threats as well as opportunities. To list the threats, these are; information wars, cyber warfare, cyber terrorism emerge as unauthorized use by government officials working in the intelligence agency and law enforcement and protest movements. Opportunities are; early warning, strategic warning and horizon (vision / understanding) screening, impact operations, propaganda and counter-propaganda, corporate communication and deception / fraud detection and integrated tactical practices. Given its “tool” qualities, social media can be a threat to national security or a resource for the protection of the vital interests of the state. Social media, therefore, does not mean directly as a potential threat to national security or a resource for the protection of a state’s strategic interests. Instead, if these tools are used by certain categories of users, especially organized groups, the users themselves may represent a potential threat. As social media is evolving rapidly and is spreading globally as a very detailed phenomenon, a “National Social Media Strategy” is needed to counter negative interference from the use of such tools as well as fully effective.

While public policy is expressed as programs, decisions and effects, social media continues to influence these policies. Public policy also affects the opinion and attitude of the people. Reaching the masses across the Internet and other information technologies and in social media can be interpreted as an important skill. A ‘democratic political system’ and an ‘integrated policy system’ are required as the basis for focusing on national security apparatus and national security policies. Developments in communication and information technologies require that “multiple integration” in the field of security. In this sense, the whole of society approach is the theoretical state of approaching many public policy problems, including security, in the context of the production of thinking by centring civil society. It is an innovation where governance is centred in an approach and concrete sense and technical capacity is increased in national security issues where “contextual sensitivity” and “collective coordination” are required. The link between security and good governance is important. Accordingly, the formulation of national security policies based on the consensus and support of the masses is the main goal. The finding that is thought to be important in the context of the research is that social media is a concrete efficient and effective governance tool in national security policy making, policy choice and implementation processes, based on whole of society approach, exclusively in line with the creation of a network society.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Bekir Parlak ve Muhammet Mağat çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Bekir Parlak and Muhammet Mağat have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

REFERENCES

- Acar, N. (2019). Siyasi Eylemlerde Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Tür, Sıklık ve Sürelerine İlişkin Bir Alan Araştırması: 15 Temmuz Darbe Girişimi. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 1(2), 132-146.
- Brunk, D. (2016). "Whole of Society" Peacebuilding: A New Approach For Forgotten Stakeholders. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 71(1), 62-87.
- Caidi, N., ve Ross, A. (2005). Information Rights and National Security. *Government Information Quarterly*, 22, 663-684.
- Chukwuere, J. E., ve Onyebukuva, C. F. (2018). The Impacts of Social Media on National Security: A View from the Northern and South-Eastern Region of Nigeria. *International Review of Management and Marketing*, 8(5), 50-59.
- Erciyes, E. (2019). Türkiye'de İç Güvenliğe Kültürel Bakış. T. Avaner, ve O. Zengin, Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi inside (365-377). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Fischbach, J. (2020, 05 06). A New AI Strategy to Combat Domestic Terrorism and Violent Extremism. *Harvard National Security Journal Online*, 1-15.
- Fung, A., ve Wright, E. O. (2001). Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics and Society*, 29(1), 5-41.
- Göçoğlu, V., ve Aydın, M. D. (2015). Kamu Politikası ve Sosyal Medya İlişkinin Toplumsal Hareketler Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 880-901.
- Kaplan, M. (2020, Şubat). Terörle ve Diğer Suçlarla Mücadelede Kolluğun Sosyal Medya Kullanımının Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, UGK Özel Sayısı, 207-233.
- Khan, G. F. (2017). *Social Media for Government: A Practical Guide to Understanding, Implementing, and Managing Social Media Tools in the Public Sphere*. Singapore: Springer.
- Kurnaz, A., Kayar, İ. G., ve Görün. (2019). Ulusal Güvenlik ve Sosyal Medya: Fırsatlar ve Tehditler. *Management and Political Sciences Review*, 1(2), 75-96.
- Laski, H. (2020). *Teori ve Pratikte Devlet*. (D. Topçu, Tr.) Ankara: Fol Yayınları.
- Leavey, J. (2013). *Social Media and Public Policy*. E.S.R.C. Economic and Social Research Council.

- Lumpp, T. G. (2014). *The Effects of Social Media on National Security within the United States*. Dissertation Publishing.
- Merqel, I., Garapeti, S., ve Whitford, A. B. (2020). *Agile: A New Way of Governing*. *Public Administration Review*, 1-5.
- Musarrat, R., Afzal, R., ve Azhar, M. S. (2013). *National Security and Good Governance: Dynamics and Challenges*. *Journal of Public Administration and Governance*, 3(1), 177-186.
- Oberheiden, N. (2020, 02 24). *Social Media and National Security*. *The Social Media Monthly*: <https://thesocialmediamonthly.com/social-media-and-national-security/> taken from that site.
- Parlak, B., ve Doğan, K. C. (2019). *E-Yönetişim: Kuramsal Bir Analiz*. B. Parlak, K. C. Doğan (ed.) *E-Yönetişim: Kavramsal/Kuramsal Çerçeve, Ülke İncelemeleri ve Türkiye'ye Yansımaları içinde* (s. 14). İstanbul: Beta.
- Rhodes, R. A. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Bristol: Open University Press.
- Ronn, K. V., ve Soe, S. O. (2019). *Is Social Media Intelligence Private? Privacy in Public and the Nature of Social Media Intelligence*. *Intelligence and National Security*, 34(3), 362-378.
- Salik, H., ve Iqbal, Z. (9 Eylül 2019). *The Geopolitics*. <https://thegeopolitics.com/social-media-and-national-security/>
- Shruti, P. (2016). *The Social Media Challenge to National Security: Impact and Opportunities*. New Delhi: Institute for Defence Studies and Analyses.
- Sykora, M. D. (2013). *National Security and Social Media Monitoring: A Presentation of the EMOTIVE and Related Systems*. European Intelligence and Security Informatics Conference.
- Şengöz, M. (2019). *Ulusal Güvenlik Yönetimi Felsefesi: Aksiyolojik Paradigma*. Ankara: Astana Yayınları.
- Train, P. (2020). *Policy Coordination and Integration: A Research Agenda*. *Public Administration Review*, 1-5.
- Uzun, A. (2019). *Dijital Çağda E-Yönetişim: Konsept, Pratik ve Gelişim*. B. Parlak, ve K. C. Doğan inside, *E-Yönetişim* (33-55). İstanbul: Beta.

NEOLİBERAL BİR POLİTİKA OLGUSU OLARAK TÜRKİYE'DE GECEKONDU MEKÂNI

Slum Space in Turkey as A Neoliberal Policy Phenomenon

Handan YILDIRIM*

Öz

Türkiye'deki kentsel alanlar, 1950 lerden bu yana artan oranda büyümektedir. Kentleşme süreci, özellikle büyük veya metropol şehirlerde daha hızlı olmuştur. 1980'lerden itibaren, neoliberal politikalar, kentleşme sürecini büyük ölçüde özelleştirmiş ve hem kentlerin hem de gecekondu bölgelerinin önemli ölçüde genişlemesine yol açmıştır. Bu dönem, ekonomik, politik, sosyal ve mekansal bağlamda "neoliberal kentleşme" pratiğini getirmiştir. Neoliberal politikaların uygulandığı bu dönemde gecekondu yapılaşmasındaki dönüşümün arka planı, ekonomi-politik yaklaşımla açıklanabilir. Devletin yeniden ölçeklendirilmesi sürecinde ulus devletin rolü ve mekansal stratejilerinin dönüşümü, gecekondu yapılaşmasında net bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de gecekondu toprağını düzenlemek ve bu mekanları metalaştırmak için 1980'lerden itibaren birçok yasal-kurumsal düzenleme yapılmıştır. Bu dönemde siyasi iktidar, gecekondu mekânı üzerinde düzenleme yaparak ve piyasa koşullarını belirleyerek, sermaye birikimini artırmak için mekansal stratejiler izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Gecekondu, Büyükşehir Belediyeleri, Neoliberal Kentleşme

ABSTRACT

Urban areas in Turkey have been growing at an increasing rate since the 1950s. The urbanization process has been faster, especially in large or metropolitan cities. From the 1980s onwards, neoliberal policies have largely privatized the urbanization process and led to a significant expansion of both cities and slums. This period brought the practice of "neoliberal urbanization" in economic, political, social and spatial context. In this period when neoliberal policies were implemented, the background of the transformation in slum construction can be explained by the economic-political approach. The role of the nation-state and the transformation of its spatial strategies in the process of rescaling the state are clearly seen in the shanty settlement. Many legal-institutional arrangements have been made in Turkey since the 1980s in order to regulate the slum land and to commodify these spaces. In this period, the political power followed spatial strategies to increase capital accumulation by arranging the shanty area and determining the market conditions.

Keywords: Slums, Metropolitan Municipalities, Neoliberal Urbanization

* Öğr. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, hyildirim@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9562-1859

1. GİRİŞ

Gecekondu, herhangi bir inşaat ruhsatı alınmadan bir konut yapısı inşa etmek için bir başkasının arazisini (kamu veya özel) yasadışı işgal edilerek oluşturulan konut birimi olarak tanımlanmaktadır (Yönder, 1987, s. 214). Bu konut yapıları, Türkiye dahil çoğu gelişmekte olan ülkede önemli bir olgu haline gelmiştir. Özellikle Türkiye’nin büyük şehirlerinde 1950’li yıllardan itibaren hızlı bir kentleşme ve gecekondulaşma yaşanmıştır.

1950’den başlayarak ve 1960 ile 1980 arasında en yüksek noktasına ulaşan Türkiye’de kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun göç akışı, artan gecekondulaşma ile hızlı kentleşme büyümesine neden olmuştur. 1950-1980 arasında, Türkiye’nin kentsel nüfusu yaklaşık dört katına çıkarak 3,9 milyondan 20,3 milyona ulaştı. 1980’e gelindiğinde, kentsel nüfusun üçte birinden fazlası halihazırda üç büyük şehirde ikamet ediyordu; İstanbul, Ankara ve İzmir (Danielson ve Keleş, 1985, s. 27; Öncü, 1988, s. 40). 1990’a gelindiğinde, mahallelerin yarısından fazlası gecekondu nüfusundan oluşan şehirler, kentsel sorunlarla baş etmede büyük zorluklarla karşı karşıya kaldılar (Keleş, 2002; Şenyapılı, 1998).

Kırsal alanlardan şehirlere iş bulma umuduyla yeni gelenler genellikle kendileri için uygun fiyatlı kentsel arazi bulamıyorlardı. Sonuç olarak, genellikle şehirlerin çeperlerinde bulunan kamu arazilerini işgal ederek kendi konaklama sorunlarını çözdüler. Harms’in gösterdiği gibi, kendilerine ait gecekondu inşaat etmek, inşaat sürecinin geleneksel yolunun devamıydı, göçmenlerin kırsal alanlarda evlerini inşa etmek için kullandıklarıyla aynıydı. Onlar sadece kentsel alanlardaki konut problemlerini çözmek için kendi geleneksel yollarını izlemişlerdir (Harms, 1992). Buğra (1998, s. 306-307), zaman içinde gecekonduların “resmi mübadele ve yeniden dağıtım mekanizmalarının eksikliklerini tamamlayan bir ihtiyaç giderme biçimi olarak ahlaki bir meşruiyet” haline geldiğini savunmaktadır.

Bu gelişmeler, öncelikle kentsel mekanın çevresinde başlamış, ancak kısa süre sonra kentsel alanın tümüyle entegrasyon süreci yaşanmıştır. 1960’ların sonlarında, gecekonduların varlığı kentsel arazi üzerinde baskı yaratıyordu ve bu durum nihayetinde çevredeki arazilerin kentsel arazi stoklarına entegrasyonuna yol açtı. Bu, af yasaları yoluyla mülkiyetin yasal olarak tanınması ve 1960’ların ortalarında büyük şehirlerde gecekondu bölgeleri için başlatılan gecekondu iyileştirme programları ve planları ile yapıldı.

Gecekondu, 1960 ve 1970 yılları arasında göçmenler için bir barınma çözümü olarak meşrulaştırılmıştır. Ulusal ve yerel hükümet yetkilileri tarafından gece-

konduların gerekçelendirilmesi, 1960'ların yapısal koşullarıyla bağlantılı çok yönlü boyutlara sahipti. Gecekondu nüfusunun neden olduğu kentleşme sorunlarıyla başa çıkmakta ekonomik, kurumsal ve siyasi zorluklar yaşayan ulusal hükümet ve yerel belediyeler, gecekondu nüfusu ile kayırmacı ilişkilere girdi. Ancak bu durum, daha da fazla nüfus artışını ve gecekondu genişlemesini teşvik etmiştir (Buğra, 1998; Öncü, 1988; Yönder, 1987). Resmi tanıma ile gecekondu mahalleleri kısa sürede masumiyetlerini kaybettiler. 1980'lere gelindiğinde gecekondu o kadar karlı bir yatırım haline geldi ki, talebi karşılamak için yeni, ancak yasa dışı bir konut sektörü oluştu (Pamuk, 1996).

Çalışmada devletin yeniden ölçeklendirilmesi sürecinde gecekondu olgusunun varlık koşulunu tartışmayı amaçlanmaktadır. Bu amaçla çalışma, iki dönem dahilinde ortaya konulmuştur. Birinci dönem, 1950-1980 yılları arasını kapsamaktadır. Gecekondu olgusunun ortaya çıkıp yaygınlaştığı bu dönemde somut politikalar üretilmemiştir. 1980 sonrası ikinci dönemde ise somut kentsel politikalar üretilmiş ve gecekondu bölgeleri sürekli olarak dönüşüme tabi tutulmuştur. Ekonomik ve siyasi rant odakları halindeki bu alanlara yoğun bir ilgi bulunmaktadır. Böylece çalışmada nitel araştırma yöntemi izlenmekte olup, veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmaktadır. Toplanan veriler, betimsel analiz ve tarihsel-karşılaştırmalı analiz yöntemleriyle incelenmektedir. Gecekondu mekanı üzerinden devletin yeniden ölçeklendirilmesi sürecine somut örnekler sunulmakta ve gecekondu alanlarına yönelik yasalar ele alınmaktadır.

Çalışma ile neoliberal kentsel politikaların uygulandığı 1980'li yıllarla birlikte kentsel mekan, alınıp satılan bir meta olarak işlev görmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kentsel mekanın yeniden üretimi doğrultusunda gecekondu mekanı da neoliberal kentsel yapılanma amacıyla metalaştırılmıştır. Kentsel dönüşüm, büyük ölçekli projeler, soylulaştırma projeleri gibi neoliberal kentleşme politikaları ile gecekondu mekanı, sosyo-mekansal kutuplaşma, çatışma ve çelişkilerin yoğun olarak görülmeye devam ettiği alanlar olarak varlığını sürdürmektedir.

2. 1980 ÖNCESİ DÖNEMDE GECEKONDU OLGUSU

Genel olarak bakıldığında gelişmekte olan ülkelerde gecekondu¹, hızlı kentleşme karşısında sanayileşmenin yavaş ilerlemesi nedeniyle oluşmuş bir mekân organizasyondur. Bu dengesizlik, gelir dağılımında bir eşitsizliğe neden olmuş ve

¹ TDK Kentbilim Terimleri Sözlüğü'ne göre gecekondu, "bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenc ve bilgisi dışında, onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türüdür". İng.:squatterhouse, shanty, Fr.: bidonville, Alm.: Blechbudengebiet

yüksek konut bedelleri ile konut yetersizliği sonucunda gecekondu mekânı ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2010, s. 38). Aslında Türkiye'de gecekondu mekânı, 1950'li yıllardan önce oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde, herhangi bir altyapı hizmeti almayan gecekonducular, yoğunlukla yıkım işlemine maruz kalmıştır (Şenyapılı, 1986, s. 149). Bu süreçte gecekonduculara yönelik af yasaları gündeme gelmiş ve ilgili ilk yasa, özel olarak Ankara Belediyesi sınırlarındaki gecekonducuları ilgilendiren 1948 tarihli 5218 sayılı Yasa olmuştur. Bu Yasa'ya göre, gecekonducuların fiziki durumları iyileştirilecek, yeni gecekondu yapacak kişilere arsa sağlanacaktır. Aynı yıl çıkarılan 5228 sayılı Yasa ile yasal konut yapımı teşvik edilmek istenmiştir. Bu amaçla, ülke çapında geçerli olan Yasa ile tahsis edilen arsalarla konut yapmak isteyenlere yapı ücretinin dörtte üçü %5 faiz ile kredi şeklinde sağlanması taahhüt edilmiştir. Ancak söz konusu iki yasa da gecekondu yapımına engel olamamıştır. 1949 tarihli 5431 sayılı Yasa ise gecekondu inşasının yasaklanmasını ve mevcut gecekonducuların yıkılmasını öngörmüş ancak uygulanamamıştır (Duyar Kienast, 2005, s. 34).

1950 yılından itibaren yeni hükümet, büyük şehirlere, özel olarak da kültürel, ekonomik ve siyasi serbestleşme döneminin bir sembolü olarak İstanbul'a ilgi göstermiştir. Demokrat Parti, kenti "kayıp yıllarından" kurtarmak için büyük ölçekli kentsel ve endüstriyel yatırımlara odaklanmıştır. Yeni bir Türk/Müslüman girişimcilik dönemi, devlet destekli sanayileşme ve modernleşme, kentte damgasını vurmaya başlamıştır. Tarımda makineleşme baskısı, kentlerdeki modernleşme ve sanayileşmenin çekiciliği, çeşitli sosyo-ekonomik, etnik ve kültürel kökenden gelen grupları büyük şehirlere çekmiştir. Özellikle İstanbul, ekonomik olarak kalkınmaya başladığında, kırsal alandan kente göç için bir "mıknatıs" haline almıştır. Ticaret ve sanayi sermayesinin yanı sıra, birçoğu büyük şehrin sanayi işgücü havuzunu oluşturan, küçük kasaba ve köylerden göçmen kitlesi gelmiştir. Düşük gelirli konut seçeneklerinin yokluğunda, gecekondu adı verilen gayri resmi yerleşimler, yalnızca göçmenlere değil, aynı zamanda kentin düşük gelirli nüfuslarına da yer veren kentsel peyzajın bir parçası olmuştur. Ancak izinsiz yapılanma konutla sınırlı değildir. Yeni gelişen endüstriler, küçük ölçekli işletmeler şehrin eski ve yeni bölgelerini doldurmaktadır (Tekeli, 1994, s. 68-69). Örneğin 1950-1970 yılları arasında İstanbul'un büyümesi, altyapı ile ilgili kamu yatırımlarının artması, sanayi kuruluşları için güçlü kamu desteği, büyüyen ve korunan bir iç pazar ve nüfus akışları gibi birden fazla sürecin etkileşimi yoluyla istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. 1970'lerin sonunda, ulaşım düğümü ve ticaret merkezi şeklindeki tarihsel rolüne ek olarak şehir, tüm özel imalat firmalarının yaklaşık yarısına ev sahipliği yapan sanayi merkezi olmuştur (Sönmez, 1996, s. 15-16). 1980'lere kadar ucuz işgücüne dayanan sanayileşme için gecekondu gruplarının varlığı, devlete ve İstanbul'un bü-

yüyen kapitalistlerine büyük bir sorun teşkil etmemiş ve bu dönemde hükümetler, gecekondulu nüfusunun kent ekonomisine entegrasyonu ile ilgilenmiştir.

Bununla birlikte 1950'li yıllardan itibaren kırdan kente göç büyük ölçüde artmış ve kırsal alandan kente göç edenler, modern alanlar olarak görülen kentlerin fiziksel ve kültürel gelişimine tehdit unsuru olarak düşünülmüştür. Seçkin bir bakış açısıyla, devlet yöneticileri bu yıllarda Avrupa'dan şehir planlamacıları ve mimarların yardımıyla şehirleri modernize etmek için yeni projeler yürütürken, göç edenlerin barınakları "utanç verici", "ilkel", "çirkin" olarak görülmüştür. Bu konutlar, alternatif bir konut sunulmadan sürekli yıkıma maruz kalmış ve bu nedenle, yaygın yıkım uygulamaları dışında, göç edenlerin kötü durumlarını ele alan bir kamu politikası olmamıştır (Nalbantoğlu Baydar, 1997, s. 206-207; Şenyapılı, 1978, s. 44). Gecekondulu olgusu, ülke genelindeki sosyo-ekonomik ve siyasi sorunlarla birlikte kır-kent ilişkisinin bir sonucu olarak görülmeyip, yalnızca kentsel bir sorun olarak ve bu konutların oluşturduğu problemler üzerinden ele alınmıştır.

1950'den sonra yönetici seçkinler ile popüler sınıflar arasındaki ilişki yeniden tanımlanmıştır. Çok partili siyasal sisteme geçişle birlikte, Kemalist bürokratik, entelektüel ve askeri yapının elindeki siyasi güç, çevre gruplarına açılmış ve popüler sınıflar oylarıyla talepleri için pazarlık etme hakkını kazanmıştır. Ekonomik liberalizm ve kültürel popülizm ile iktidarda olan Demokrat Parti, bazı şehirlerde geniş bir sanayileşme planına başlamıştır. Sanayileşme, eşitsiz gelişmeyle birlikte, yalnızca çok sayıda köylüde değil, aynı zamanda kent girişimcilerinin ve seçkinlerinin de daha fazla sosyal hizmetlerin yanı sıra yatırım fırsatları arayan büyük şehirlere akmaya başladıkları bir göçe neden olmuştur. Artan sayılarıyla göçmenler, politikacılar tarafından büyük bir siyasi destek kaynağı olarak görülmeye başlamıştır. Bu, göçmenlerin, konutlarının yasallaştırılması ve bir ölçüde de mahallelerine altyapı ve çeşitli hizmetleri elde etmek için siyasilerle pazarlık yapmalarını sağlamıştır. Gecekondular da dahil tüm düzensiz yerleşimleri kapsayan ilk af, 1953'te çıkarılmıştır (Tekeli, 1994, s. 70). 6188 sayılı bu Yasa ile belediyelerin yetkisindeki uygun arsaların gelir düzeyi düşük hanelere tahsis edilip, gecekonduların azaltılması amaçlanmıştır (Md. 10). Böylece var olan bütün gecekondular yasallaştırılmış ve Yasadan sonra gecekondulu yapılması yasaklanmıştır.

Bu Yasa ile belediyelerin arazilerini ucuz konut yapıları için kullanabilecekleri ve bu konutların öncelikle gecekonduları yıkılan kişilere satabilecekleri belirtilmiştir. Yasadan belediye sınırlarında en az iki yıl oturanlar yararlanabilecekti. Bu durumda Yasa, kente yeni gelenlerin konut sorununa çözüm getirmemektedir. Bu tarihe kadar genellikle konut sorununa yönelik düzenlemeler yapılmasına karşın Yasa ile ilk kez özellikle gecekondulu sorununu konu edinen bir düzenleme yapılmış-

tır (Tercan, 2018, s. 21). Ancak gecekondu alanlarına yönelik kentsel hizmetlerin kurumsallaştırılmış bir temeli oluşturulamamış ve göç eden gruplar için düşük gelirli konutların kamuya veya piyasaya sunulması sistemi geliştirilememiştir. Bunun nedeni, konut tedariki sağlayacak sermaye birikiminin sınırlı olmasının yanı sıra ekonomik kalkınma kalıpları ile devlet ve kent seçkinleri arasındaki uyumsuzluk olarak ifade edilebilir (Tekeli, 1994, s. 74). Bu durum, 1950'li yıllar boyunca ve sonrasında da gözlenmiştir. Hazırlanan kentsel gelişim planları da, hızlı nüfus artışı ve altyapı, yerel hizmetler ve düşük gelirli konut ihtiyacını hızlandıran ihtiyaç göz önünde bulundurulmadan oluşturulmuştur (Keleş, 1990, s. 42). Böylelikle amaçlanan gecekondu yapılaşmasının azaltılması gerçekleştirilememiş ve fakat Yasa ile apartman yapımının önünü açmıştır. Ayrıca, gelir düzeyi düşük olan kimselerin konut sahibi olabilmeye yönelik çözüm getirilememiş; kırsal alandan kente yerleşen ya da kentte yaşayan orta gelir grubu için apartmanlaşma yaygınlaştırılmıştır (Sey, 1998, s. 278; Bilgin, 2010, s. 261). Böylece zaman içinde gecekondu yapıları apartmana dönüşmüştür. Özellikle İstanbul'da Boğaziçi (1973) ve Fatih Sultan Mehmet (1989) köprüleri ile çevre yollarının hizmete açılması ile Kağıthane, Çağlayan, Hasköy, Harmantepe, Gültepe, Ortabayır, Gürsel ve Telsizler'de gecekondu mekanının yerini apartmanlar almıştır. Diğer taraftan gecekondu sayısı da artış göstermiştir. İstanbul'daki gecekondu sayısı, 1950 yılında 8.239, 1959 yılında 61.400 ve 1963 yılında ise 120.000'e ulaşarak artmıştır. 1963'te İstanbul'da nüfusun %35'i, gecekondu alanlarında yaşayan nüfustan oluşmaktadır (2000 yılı İTÜ Konut Araştırmaları Ünitesi Raporu). 1960'larda gecekondu halkının sosyo-ekonomik durumunu ve kentteki diğer gruplarla ilişkilerini etkileyen çeşitli politik ve ekonomik değişiklikler yaşanmıştır. 1960 Askeri Darbesi ile iktidarı ele alan askeri hükümet, yeni bir anayasa hazırlayarak planlı bir ekonomi çağrısında bulunmuş ve piyasaya daha fazla devlet müdahalesinin yolunu açmıştır. Darbeyi izleyen yıllarda, ithal ikameci sanayileşmeye dayalı planlı ekonomi kapsamında doğmakta olan yerli sanayi ve iç pazarın kapsamı ve ölçeği genişletilmiş, sanayi kuruluşlarının sayılarında ve büyüklüklerinde artış gerçekleşmiştir (Sönmez, 1996, s. 39).

İstanbul'un ülkenin endüstriyel büyüme merkezi olarak yerini aldığı bu dönemde sanayi kuruluşların gelişimi ile gecekondu yerleşimleri arasında belirgin bir ilişki ortaya çıkmaya başlamıştır. İmalathaneler etrafında gecekondu mahalleleri kurulmuştur. Dolayısıyla, planlanmamış sanayi alanı üretimini, temel işgücünü oluşturan göçle gelen nüfusun gayri resmi yerleşimlerinin planlanmamış bir gelişimi izlemiştir. Milliyetçi ekonomik politikalar, gecekondu halkına yalnızca ucuz işgücü kaynağı olarak değil, aynı zamanda büyük bir tüketici grubu olarak da yeni bir işlev getirmiştir. Ayrıca, büyümekte olan ekonomi, genişleyen kamu sektörü ve ilerici

dağıtım politikaları, yeni kentleşme grupları ve kent yoksulları için yeni istihdam alanları, sosyal hareketlilik fırsatları yaratmıştır (Boratav, 1983, s. 11).

Gecekonduunun toplumsal bir olgu ve problem olarak ilk resmi kabulü de bu yıllarda gerçekleşmiştir. Böylece gecekondu, devlet tarafından kentleşme, sanayileşme ve ülkenin kalkınmasının olumlu bir işareti ve bu süreçlerin bir yansıması olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bakış açısıyla; ekonominin gelişmesi ve kalkınmayla birlikte bu olgu yok olacaktır. Bu durumda hükümetin sorumluluğu da ekonomiyi planlamak ve yönlendirmek ve düşük gelirli göçmenlerin şehrin ekonomisiyle ve toplumsal yapıyla bütünleşmelerine yardımcı olmaktır (Tekeli, Gülöksüz ve Okyay, 1976, s. 260).

Bu düşünce, 1966 tarihli 775 sayılı Gecekondu Yasası'na² da yansıtılmıştır. Bu Yasa ile dönemin kalkınma planlarında benimsenen ilkelerle uyumlu, sosyo-ekonomik sorunlar ve şehircilik konularıyla ilgili bir gecekondu politikası geliştirilmiştir (Tercan, 2018, s. 22). Yasa ile gecekondu, siyasi iktidar tarafından ilk kez resmi olarak tanımlanmış ve yasal hale getirilmiştir. Yasa, "iyileştirme", "ortadan kaldırma" ve "önleme" amaçlarını taşımaktadır (Keleş, 2014, s. 382). Böylece Yasa, yalnızca af değil aynı zamanda gecekondu yerleşimleri için uzun vadeli ve geniş kapsamlı rehabilitasyon planları gerektirmiştir. Gecekondu yerleşimlerine altyapı ve çeşitli hizmet sunumunu düzenlemek ve yeni gecekondu gelişmelerinin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla hazine arazilerinin düşük gelirli konut üretiminde kullanılmasını sistematik hale getirmek için o dönemki adıyla İmar ve İskan Bakanlığı bünyesinde bir bütçe oluşturulmuştur (Kongar, 1973, s. 60; Tekeli, 1982, s. 112). Söz konusu Yasa'da yapılan değişiklikle (22.03.2007), gerek görüldüğünde Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın izniyle belediyelerin özel mülkiyetteki arsa ve arazileri satın alabileceklerini ya da kamulaştırabileceklerini de içermektedir (Md. 5). Böylece belediyeler tarafından gecekondu alanlarının yüksek kamulaştırma bedelleri ile satın alınmasının yolu açılmıştır.

Gecekondu bölgelerinde merkezi yönetim ve belediyelerin kentsel hizmetlere yönelik artan talebi karşılayamamaları nedeniyle, altyapı ve beledi hizmetlerin bir kısmı para ya da işgücü yoluyla gecekondu halkı tarafından ortaklaşa desteklenmiştir. Gecekondu halkının şehir ekonomisi ve sosyal hayatla bütünleşme mücadelesi bu yerleşimlerin kamuoyundaki imajını da olumlu etkilemiştir. Bu dönemde, gazeteler, gecekondu halkına ilişkin haberlere yer vermiştir. Diğer taraftan, devlet ve yerel yetkililer, gecekondu halkının ihtiyaçlarını karşılamadıkları yönünde sürekli eleştirilmiştir. Gecekondu oluşumu, ülkenin politik ve ekonomik dinamiklerinin

² 775 sayılı Gecekondu Yasası, 30.07.1966 tarihli 12362 sayılı Resmî Gazete.

belirli bir zamandaki mekânsal yansıması olsa da, gecekondu halkının sosyo-kültürel statüsü, kentte var olan sınıf ve kültürel hiyerarşilerin yansımasıdır (Şenyapılı, 1985, s. 221).

1980 yılı öncesi dönemindeki politikalar, gecekondu alanlarına müdahale etme, bu alanlara izin verme doğrultusunda olmamıştır. Bu dönemin aksine 1980’li yıllardan itibaren neoliberal politikalarla devlet, gecekondu alanlarına sistematik olarak müdahale etmiş ve bu alanların ticarileştirilmesi için teşvikler sağlamıştır. Böylece gecekondu mekânı, devletin kentsel rantı dağıtma araçlarından biri olarak görülmüştür. Ayrıca bu alanlar, devletin bazı sosyal grupları diğerlerine göre ayrıcalıklı kılmasıyla devletin mekânsal stratejilerinin arenası haline gelmiştir.

3. NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE GECEKONDU MEKÂNLARI

Geçen yüzyılın büyük bir bölümünde sosyal bilimlere egemen olan devlet-merkezcilik biçimleri gibi, küreselleşme çalışmalarına yönelik küresel bölgeci ve yersizyurtsuzlaştırma yaklaşımları arasındaki metodolojik karşıtlık, çağdaş sosyal pratiklerin gerçek bir soyutlaması olarak görülebilir. Bu çalışma boyunca, sermaye birikimi, sürekli genişleyen dolaşım süreci için temel bir önkoşul olarak varsayılmıştır. Devlet merkezli epistemolojiler kapitalizmin bölgeci momentini fetişleştirirken, yersizyurtsuzlaşma yaklaşımları, küreselleşme yoğunlaştıkça bölgeselliğin aşındığı veya ortadan kalktığı söylenen ters bir konumu benimser. Çağdaş küreselleşme çalışmalarının bu karşıt metodolojik yaklaşımlara ayrılması, çağdaş sosyo-mekânsal dönüşümlerin çelişkili yönlerini eleştirel bir şekilde açıklamadan yansıtır.

Brenner (2004) “New State Spaces” başlıklı çalışmasında Batı Avrupa devletlerinin ölçeksel konfigürasyonlarını 1960 ve 2000 yılları arasındaki kırk yıllık zaman diliminde kentleşme süreçleri merceğinden incelemek için süreç odaklı bir metodoloji uygular (Brenner, 2004: 450). Daha önceki mekânsal organizasyon biçimlerinin kriz eğilimleri ve ölçeksel düzenlemelerin başarısızlığı 1980 sonrasında devletin yeniden ölçeklendirilme biçimlerinin yolunu açmıştır. Örneğin, Batı Avrupa’da, 1970’lerde savaş sonrası Keynesyen devlet ve Fordist ekonominin krizi, mekânsal olarak yeniden dağıtımçı kentsel/bölgesel politikaların niteliksel olarak yerini büyük şehirleri ve şehir-bölgeleri konumlandıran politikalara bırakmıştır (Brenner, 2009, s. 128). II. Dünya Savaşı sonrası devlet politikaları “dengeli ekonomik büyüme için tüm ulusal toprakları teşvik ederken” (Brenner, 2004, s. 453) 1970’lerin sonlarında devletin mekânsal stratejisi kentsel düzeye indirilmiştir. Artık yeniden

dağıtım kaygularından ziyade bölgesel rekabete öncelik verilmiştir (Brenner, 2002; Harvey, 1989; Hall ve Hubbard, 1998).

Türkiye’de 1980’lere gelindiğinde Askeri Darbe sonucu ordu, yönetime el koymuştur. 1970’lerdeki ekonomik ve politik krizin derinleşmesi muhafazakâr ve neoliberal odaklı ordunun, ihracata dayalı ve neoliberal ekonomik politikalara geçişi için gerekçe oluşturmuştur. Bu gerekçe 43. Hükümet tarafından hazırlanan ve yapısal bir dönüşümü amaçlayan 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile ortaya konulmuştur. Bu kararlarla ekonomi politikalarında dönüşüm başlamıştır. Askeri yönetimden sonraki Anavatan Partisi (ANAP) Hükümeti (6 Kasım 1983) de benzer neoliberal politikaları sürdürmüş ve serbest piyasa ilkelerini kentsel politikalarda da uygulamıştır.

ANAP Hükümetlerinin neoliberal politikaları, toplumun sosyal ve mekânsal olarak kaybedenlerinin ve kazananlarının karşılıklı olarak bölünmesini gerektiriyordu. Yeni girişim kültürünün, yükselen ekonominin ve yeni servetin ardında olmayanlar, yetişememek ve devlete bağımlı olmakla suçlanmıştır. Böylece, yoksulluk ve eşitsizlikten ziyade, yoksul insanlar ve yerlerin kendileri hedef haline gelmiştir (Sönmez, 1996, s. 75). Neoliberal ve muhafazakâr ANAP Hükümetlerinin ekonomik ve kentsel politikaları, ekonomik çıkarların ve ilişkilerin serbest bırakılmasında önemli bir rol oynamış; bu durum, gecekondu halkının durumunu ve genel sosyal imajını da etkilemiştir (Keyder, 2000; Şen, 1996). ANAP Hükümeti’ne özgü olan neoliberal kent popülizmidir. Neoliberal politikaların sosyal ve ekonomik maliyetlerini telafi etmek için, 1980’lerin ortalarında gecekondu halkının politik sadakatini sağlamanın yanı sıra, bunlar arasında toplumsal huzursuzluğu önlemeyi amaçlayan bir dizi gecekondu yasası çıkarmıştır. Önceki yasalar, insanlara gecekondu topraklarının tapusunu verirken, bu dönemde çıkarılan yasalar, özellikle gecekondu mahallelerinde apartman inşaatlarına izin vermiştir. İkinci bir gelişme, popüler sınıflar arasında yaygın olarak görülen düşük gelirli konut taleplerinin artmasıdır. Bu, bir yandan kentin çevresindeki gecekondu oluşumunun genişlemesini, diğer yandan da “apartmanlaşma” ile gecekondu mahallelerinde kiracılığın gelişmesini sağlamıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001, s. 65). Böylece, gecekondu mekânının ticarileştirilmesi güçlenmiştir. Bu dönemde gecekonduya yönelik çıkarılan ıslah imar planları ve af yasalarıyla kentlerde dönüşüm yaşanmaya başlamıştır.

Çıkarılan af yasaları, imar düzenlemeleri ile gecekondu parseli üzerinde dört kata kadar bina yapımına izin vermektedir. Böylece gecekondu alanlarına yönelik çıkarılan aflar ve belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi ile alt yapı hizmetlerinin yapılması apartmanlaşma sürecini hızlandırmış ve kentsel rantlardan pay almanın önu açılmıştır. Bu durum, ANAP hükümetinin siyasi rant elde etmesini sağlamış-

tır. Bu süreç, arsa ve konut piyasalarındaki gelişmelerden hem etkilenmiş, hem de bu gelişmeleri etkilemiştir. Bu etki ile gecekondu, kente yeni göç etmiş düşük gelirli göçmelerin konutu iken, 1980 sonrasında sermaye birikiminde kentsel rantların temel alanlarından biri olarak öne çıkmıştır (Şen, 1996, s. 16-18).

Gecekondu mekânına yönelik af, ilk olarak 1983 tarihli 2805 sayılı Yasa ile gündeme gelmiştir³. Yasa ile gecekondu alanları, korunacak, ıslah edilerek korunacak ve yıkılacak şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Tercan, 2018). 1984 tarihli ve 2981 sayılı Yasa⁴, 2805 sayılı Yasa’yı yürürlükten kaldırmıştır. 2981 sayılı Yasa ile korunacak ve ıslah edilerek korunacak yapılar için ruhsat verilebileceği öngörülmüştür (Md. 10). Yasa ile gecekondu ve imar mevzuatına aykırı olan yapılar yasallaştırılarak, gecekondu için tapu tahsis belgesi ve sonra ıslah imar planlarıyla tapuların verilmesi amaçlanmıştır.

2981 sayılı Yasa ile gecekonduya yönelik affın ötesinde gecekondu alanlarının apartmanlaşmasının önü açılmış ve ıslah imar planlarıyla gecekonduya kentsel ranttan pay alma imkânı sağlanmıştır. Bu durum, kentlerde imarlı alanlarındaki kaçak yapıların affına yol açmıştır (Tekeli, 1991, s. 23). Gecekondu bölgelerinin iyileştirilmesinden ziyade, apartmanlaştırılması için çıkarılan bu yasayla gecekondu arazisinde bina yapılmasına izin verilmiş ve bu arazinin kazanç getiren ticari bir metaya dönüşmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte gecekondu alanlarını formel konut piyasasına dahil etmek için ortaya konulan yasal düzenlemelerle oluşan yasal rantın yanında, gecekondu üzerinde arazi mafyası/gecekondu mafyası olarak ortaya çıkan enformel piyasa da oluşmuştur (Erman, 2004). 1983-1984 yıllarında çıkarılan 2805 Yasa ve 2981 sayılı Yasa, mevcutta olan gecekondu yapıları yasallaştırarak, yeni gecekondu yapımını yasaklamıştır.

Apartmanlaşma sürecinde üç ayrı rant mekanizması işlemektedir. Birinci aşamada arazi mafyası ya da çeşitli sermaye gruplarının ürettiği kentsel toprak pazarlanarak arsa üretilmektedir. İkinci aşama, inşaat yapımı olup, bu aşamada ya kent yoksulları gecekondu yapmakta ya da lüks tüketime yönelik kaçak yapılar inşa edilmektedir. Üçüncü aşamada gecekondu alanlarının imarlı hale gelip apartmanlaşmanın başlamasıyla müteahhitler veya gecekondu sahipleri binalarını yükselterek rant elde etmektedirler (Şen, 1996, s. 19-20).

³ İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 21.03.1983 tarih ve 17994 sayılı Resmi Gazete

⁴ İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 08.03.1984 tarih ve 18335 sayılı Resmi Gazete.

1985 tarihli 3194 sayılı İmar Yasası, bu dönemdeki önemli yasalardan biridir.⁵ Yasa ile imar planlama yetkisi belediyelere ait olup, belediye sınırları içinde kalan yerlerin uygulama imar planı ile nazım imar planlarının belediyeler tarafından yapılması ve belediye meclisinin onayı ile yürürlüğe girmesi sağlanmıştır (Md. 8/b). Böylece 3194 sayılı Yasa ile belediyeler, kentsel rantın dağıtımında önemli roller üstlenmiştir. Kentsel arsa ve arazi rantının ortaya çıkarılması ve paylaşılmasında belediyeler, kamu arazilerini özel mülkiyet şeklinde kullanılmasının yolunu açarak, rantın büyüklüğünü doğrudan belirleme rolü üstlenerek ve kentsel alanları düzenleme kararlarına yönelik harcamalar ile kentsel sermayenin birikim süreci için çeşitli kanallar açarak bu süreçte etkili olmuştur (Güler, 2006, s. 336). Dolayısıyla kentsel alanda önemli bir rant alanı olarak gecekondular, 1980 sonrası dönemde çıkarılan yasalarla önemli hale getirilmiştir.

1986 tarihli 3290 sayılı Yasa ile imar mevzuatına aykırı yapılara ruhsat verilmesi ve kullanım izni iptal edilen yapılar için kullanma izni ve ruhsat verilmesi sağlanmıştır (Md. 9). Yasadan sonra çıkarılan 1987 tarihli ve 3366 Sayılı Yasa ile gecekonduların kapsamı daha da genişletilerek, kadaströ planları veya ıslah imar planı ile belirlenmiş yerlerde tapu verilmesinin yolu açılmıştır. Daha sonra 1988 tarihli 3414 sayılı Yasa çıkarılmış ve belediye ve mücavir alan sınırlarındaki gecekondulara yönelik işlem yapma yetkisi, valilikler ve anakent belediyelerinden ilgili ilçe belediyelerine devredilmiş ve gecekonduların konut veya arsalarını satarak rant elde etmelerinin (Yasa, 775 sayılı Yasa'nın, konut veya arsa tahsis edilenlerin -yirmi yıl süre ile- bunları satma ya da devretme hakkına kısıtlama getiren maddesini yürürlükten kaldırılmıştır) önü açılmıştır.

Bu düzenlemeler, belediyelerin 1985 yılından itibaren spekülâtif imar kararları çerçevesinde yaptıkları imar planlarıyla kaçak/yasak arazi ve arsa rantlarını artırma yönünde kentsel alan oluşturmalarını sağlamıştır (Özden, 2006, s. 220). Bu yasalarla küçük ölçekli sermayenin kentsel mekânda önünün açılmasına yönelik yeni imar hakları getirilmiştir. Ayrıca gecekonduların nüfusun neoliberal politikalara eklenmeleri amaçlanmış ve bu büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda yapılan ıslah imar planlarıyla bir ölçüde başarı elde edilmiş ve birçok büyük şehirdeki gecekondular, sistemli/düzenli alanlara dönüştürülmüştür. Fakat sonuçlar, bütün gecekonduların bu süreçten eşit faydalanmadığını göstermiştir. Bu süreçte gecekonduların bölgelemlerinin kentin imarlı alanlarına yakınlığı belirleyici rol oynamış ve ıslah imar planı yapılmasına karşın bazı gecekonduların dönüşüm yaşanmamıştır (Nihan Özdemir Sönmez, 2006, s. 122).

⁵ 09.05.1985 tarihli ve 18749 sayılı Resmi Gazete

Gecekondu topraklarının ticarileşmesi ve apartman-gecekondu sahiplerinin ortaya çıkması, kentsel arazi piyasalarındaki ekonomik çıkarların konfigürasyonunda değişime neden olmuştur. Büyükşehirlerde özellikle İstanbul’da ortaya çıkan yeni kentsel politik-ekonomi, büyük kapitalistler (holdingler) için kentte büyük bir sermaye birikimi ve yerel yönetimler için büyük bir gelir kaynağı olarak kentsel rantın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kalkınma hedefi olarak sanayileşme, önceliği kaybetmiş ve büyük kapitalistler inşaat ve emlak sektörüne artan oranda ilgi göstermeye başlamıştır. Bu eğilim, genel olarak kentleşme hızının artması ve banliyö yerleşimi talep eden yükselen orta ve üst gelir gruplarının değişen konut tercihleri ile desteklenmiştir. Ayrıca devlet politikaları, orta ve üst gelir gruplarına sübvans edilen kredilerle bu eğilimi desteklemiş ve güçlendirmiştir (Öncü, 1988, s. 47-48). 1980’ler ve 1990’lardaki hükümetlerin politikaları ve programları ile büyükşehirlerde yoğun bir inşaat etkinliği ortaya çıkmıştır. Belediyenin “arazi imar ve yeniden inşa” planları ile gecekondu yerleşimleri orta ve yüksek gelirli konutlara dönüştürülmek istenmiştir. Bu faaliyetler, boş veya kırsal alanlara doğru hızla genişletilmiştir. Böylece şehir merkezindeki büyük arazilerin yanı sıra büyük inşaat şirketlerine de değerli arazilerin pazarlanması belediyeler için önemli bir gelir kaynağı olurken, arazi piyasalarına duyulan ilgi yükselmiştir (Buğra, 1998, s. 311-312).

Böylece büyükşehirler sakinler, büyük kapitalistler ve belediye yetkilileri arasında yoğun bir çatışma alanı haline gelmiştir. Bu çatışmada gecekondu halkı, kentlilerin haklarını kullanan, kentli toprakları ve kaynakları yağmalayan, şehre ve vatandaşlarına karşı suç işleyen “kentli suçlular”, olarak adlandırılmıştır (Kongar, 1999, s. 562). Bu tür söylemlerle gecekondu halkı, kente ekonomik ve çevresel maliyetler getiren alanların tüccarları olarak tasvir edilmiştir. Bu olumsuz ve ötekileştirici bakış açısı, kent yoksullarının barınma mücadelesini ve 1980’li ve 1990’lı yıllarda mekân üretimi ve dağıtımındaki konumlarını göz ardı etmektedir.

Diğer taraftan gayri resmi/yasadışı olarak kentsel rantı örgütlemeye ve uygun hale getirmeye çalışan güçlü grupların (orta ve üst gelir grupları, büyük kapitalistler ve belediyeler) çıkarları gizlenmektedir (Baharoğlu, 1996, s. 56). Gecekondu alanları, büyük ölçekli kentsel projeler, konut kompleksleri inşa etmek için kullanılmıştır. Ayrıca bu yapılar, kentsel mekânda yasaların koruması altındaki ve imara yasak olan bölgelere de zarar vererek yapılmış, ancak siyasi iktidar tarafından yasal hale getirilmiştir.

1980’ler, devletin özellikle büyük şehirlerde ve konut pazarlarında kentleşmeye karşı tutumunda dönüşüme işaret ediyordu (Öncü, 1988; Baharoğlu, 1996; Keleş, 1990; Tekeli, 1991; Türel, 1989). Devlet, 1980’lere kadar konut pazarlarına doğrudan müdahale etmekten kaçınmakta, mali kaynaklarını şehircilikten ziyade sa-

nayileşmeye ayırmakta ve konut piyasasının kaynaklarını ve sorunlara çözümlerini geliştirmesine izin vermekteyken, 1980 sonrası devletin kentsel arazi pazarlarına katılımı artmış ve müdahale şekli değişmiştir (Baharoğlu, 1996, s. 57). Devletin kentleşmeye karşı tutumu ve müdahale şeklindeki bu değişimi, 1970'lerin sonunda konut piyasasında ortaya çıkan bir dizi darboğaz tarafından zorlanmıştır (Ekonomik krizin küçük ve orta büyüklükteki emlak sermayesi üzerindeki etkisi ve orta sınıfların artan konut talebi ve kentsel arazi ihtiyacı için yeni konut geliştirme zorunlulukları) (Tekeli, 1991, s. 99). Bu tür sorunlar için siyasi iktidarın tepkisini, kentsel mekândaki yeni aktörlerin konut ve arsa piyasasında hak iddia eden baskı ve otoriteleri ile İstanbul'u küresel bir kent olarak geliştirme projeleri şekillendirmiştir (Baharoğlu, 1996, s. 57-58).

Yeni politikalar aynı zamanda Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların neoliberal gündemine de uyuyordu. Örneğin, Dünya Bankası (1993, s. 66), kamu işletmelerine yönelik özelleştirmenin, konut üretiminin özelleştirilmesiyle birlikte ilerlemesi ve ayrıca devletin konut tedariki, pazarlanması ve finansmanı için özel sektörün önünü açması gerektiğini ifade etmektedir. Bu amaçla 1980'li yılların başlarında birçok yasa çıkarılmış, bir merkezi konut ve finansman idaresi kurulması, konut idaresi ve gelişimi konusunda politikaların temel çerçevesini oluşturmuştur. Böylece Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve bu kapsamda Toplu Konut Fonu'nun kurulması ve işleyişine yönelik yasal çerçeve ile finans sektöründen konut sektörüne-özellikle büyük ölçekli konutlara- olan sermaye akışının artırılması ve düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Devlet, büyük ölçekli konut projelerine kamu maliyesinde düzenlemeler yaparak ve bunları doğrudan TOKİ yoluyla finanse ederek veya yerel yönetime ve kooperatiflere Toplu Konut Fonu aracılığıyla krediler sağlayarak büyük kapitalistlerin konut sektörüne girmesini sağlamıştır. Büyük kapitalistlerin konut sektöründeki faaliyetlerini kolaylaştırmak ve teşvik etmek için de arazi kullanımına ilişkin yeni mevzuatlar da uygulanmıştır. Bu amaçla büyük kamu arazileri özelleştirilmiş ve daha sonra girişimcilere ve bankalara satılmış veya devredilmiştir. Örneğin, imar ve inşaat kurallarını düzenleyen büyükşehir master planlarının esnekleştirilerek daha önce koruma altına alınmış olan Boğaz tepeleri ve göllerin ve ormanların çevresindeki su havzaları gibi koruma altındaki alanlar da karlı büyük ölçekli ve/veya lüks orta ve yüksek gelirli konut projeleri için açılmıştır (Sönmez, 1996, s. 92). Böylece kentsel mekânda yeşil alanlar, boş alanlar, gecekondu mahalleleri gibi bölgeler sermaye için yatırım alanları olarak kullanılmıştır. Türkiye'de 1980 sonrasında kentsel mekanın sermaye birikimi açısından önemli hale gelmesiyle gecekondu alanları da rant alanları olmuştur. Diğer taraftan gecekondu kavramı, 1990'lı yıllardan itibaren "varoş" kavramıyla yer değiştirmiştir.

1990’lı yıllarla birlikte gecekondu olgusu, her türlü şiddet ve yasa dışı yaşamın hakim olduğu alanlar olarak görülmeye başlamıştır. Bu durum “varoş” kavramıyla ifade edilmektedir. “Varoş” ve “varoşlu” kavramları ile şiddet ve toplumsal düzensizlik, İslamcı köktencilik ve yasa dışı örgütler şeklinde sisteme karşı siyasal tehdit ve kültürel olarak yetersiz olma durumu biraraya getirilmektedir (Erman, 2004). Böylece “varoş”, 1990’lı yıllardan itibaren kentin yoksul, marjinal ve radikal kesimlerine yönelik ekonomik, politik ve sosyolojik vurguları ifade eden gecekondu kavramının yerini almıştır.

Varoş kurgulaması ile gecekondu alanlarına yönelik olumsuz etiketleme eğilimi, Türkiye’de 1980 sonrasındaki makro ölçekteki değişim ve dönüşümle ilişkilendirilebilir. Bu dönemde ihracata dayalı ekonomik modelin benimsenmesi, neoliberal politikalar ile özelleştirme ve serbest piyasa ekonomisine ağırlık verilmesi sonucunda toplumsal ve ekonomik yapı değişmiştir. Bu değişim, küresel kapitalist sistemle bütünleşme sürecinde zenginleşen grup ile güvenceli istihdam olanaklarının azalması, gelirlerin düşmesi, sosyal hizmetlerdeki harcamaların kısılması sonucunda giderek yoksullaşan grup arasındaki uçurumu artmıştır. Böylece II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik kalkınma döneminin toplumun tüm kesimleriyle ilerlemesi söylemi geride kalmıştır. Toplumdaki zengin grubun korunaklı, dışa kapalı ve yüksek teknoloji ve özel güvenlik görevlileriyle korunan konut çevreleri, özel hastaneleri, özel okulları, özel sağlık ve yaşam sigortaları ile kendi yaşam mekan ve kurumlarını oluşturmakta ve yoksullarla olan ilişkilerini en aza indirmektedir. Bu nedenle varoş olarak nitelendirilen gecekondu alanlarının şiddet ve kişi güvenliğine olan tehdit şeklinde görülmesi bu gelişmeleri desteklemektedir (Erman, 2004). Böylece sakıncalı olarak görülen gecekondu alanları ve gecekonducular için varoş ve varoşlu nitelemesi dönemin ekonomik ve politik koşullarına uygundur.

Neoliberal politikaların uygulandığı dönemde gecekondu mekanı için popülist politikalar üretilmiştir. Sermayenin hareket alanını genişletmeye yönelik reformlarla gecekondu alanından daha fazla kar edilmesi sağlanmış ve böylece bu alanlar kapitalist genişleme için kullanılmıştır. Devlet, neoliberal politikalarla gecekonducuların düzenlenmesi ile ilgili yasal düzenlemeler yaparak, hem bu alanları resmen tanımış, hem de yeni gecekondu inşa edilmesine ve gecekonducuların apartmanlaşmasına izin vermiştir. Siyasi iktidar, belediyeler aracılığıyla kentsel rantı dağıtma yoluna giderek, merkezi yönetimin bazı yetkilerini belediyelere vermiştir. Yine bu süreçte inşaat ve bankacılık sektörü de büyük kar etmiştir. Çıkarılan yasalarla gecekondu mekanı özel mülk haline gelmiş, bir meta şeklinde alınır satılır olmuştur. Değişim değeri kullanım değerinden daha önemli hale gelen gecekondu mekanı ticarileştirilmiştir.

4. SONUÇ

1980'lerden başlayarak, hükümet tarafından benimsenen liberal ekonomi politikaları altında, yeni strateji daha az devlet teşvikinden biriydi ve belediyelere doğrudan katılım yoktu. Toplum içinde liberal ekonomik bir ortam yaratmak için devlet, belediyelere daha fazla yetki ve sorumluluk vererek gücünü adem-i merkezi-leştirmiştir. Bu politikalar kapsamında büyük kentler daha fazla önem kazanmıştır. Sonuç olarak, metropoliten alanların kentleşme hızı artarak kentlerin hem yerleşik alanlarının genişlemesine hem de nüfuslarının artmasına neden olmuştur.

Bu doğrultuda Türkiye'de 1980 sonrasında gecekondulu mekânı, değişen birikim stratejileriyle ilgili olarak devletin yeniden ölçeklendirilmesinin alanlarını ortaya koymaktadır. Siyasal iktidar, kentsel alana yönelik mekânsal stratejisinde gecekondulu alanlarının ticarileştirilmesini esas almıştır. Böylece devletin kentsel mekâna ve özellikle gecekondulu mekânına yönelik değişen yaklaşımı Brenner'in "yeni devlet mekânları" kavramsallaştırmasına karşılık gelmektedir. 1980 sonrasında gecekondulu mekânı, devletin neoliberal mekânsal stratejilerini izlediği ve artan müdahaleyle sonuçlanan ekonomik ve politik bir alanı haline gelmiştir. Böylece, yeni devlet mekânı olarak gecekondulu mekânı, devlet müdahalesinin yeni mekânları olarak, sermayenin genişlemesinin de yeni coğrafyaları olmuştur.

Neoliberal politikaların üretilmesi ve uygulanmasında başat aktörler, uluslararası finans kuruluşları, ulusüstü yapılar, çok uluslu şirketler gibi küresel kapitalist sisteme yön veren kuruluşlardır. Ulusal ölçekte bu politikaların yerleşmesinde küresel kapitalist sisteme entegrasyon için çabalayan hükümetler bulunmaktadır. Hükümetleri bu politikaları benimsemeye yönelten belirleyici neden küresel rekabet ortamıdır. Bu nedenle bir aktör olarak 1980 sonrası dönemde iktidara gelen hükümetler, Türkiye'de küresel kapitalist sisteme entegrasyon doğrultusunda neoliberal politikaları benimsemiş, konjonktürel bir şekilde de uygulamaya yönelmiştir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Handan Yıldırım çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur. .

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Handan Yıldırım has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Baharoğlu, D. (1996). Housing Supply Under Different Economic Development Strategies and the Forms of State Intervention: The Experience of Turkey. *Habitat International*, 20(1), 43-60.
- Bilgin, İ. (1998). Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğın Yörüngesinde Cumhuriyet'in İmarı. Y. Sey, (Ed), *75 Yılda Değışen Kent ve Mimarlık içinde (255-272)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, K. (1983). Türkiye'de Popülizm: 1962-1976 Dönemi Üzerine Bazı Notlar. *Yapıt -Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Ekim -Kasım, 46(1), 7-18.
- Brenner, N. (2004). *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford: Oxford University Press.
- Buğra, A. (1998). Immoral Economy of Housing in Turkey. *International Journal of Urban and International Research*, 22(2), 303-317.
- Danielson, M. N. ve Keleş R. (1985). *The Politics of Rapid Urbanization: Government and Growth in Modern Turkey*. New York: Holmes and Meier.
- Duyar Kienast, U. (2005). *The Formation of Gecekondu Settlements in Turkey: The Case of Ankara*. Münster: LIT Verlag Münster.
- Dinç, G. (1999). Kente Karşı Suç, Kent Suçları ve Önlemleri. *Ege Mimarlık*, 30, 12, Erişim 09 Aralık 2020, <http://egemimarlik.org/30/6.pdf>
- Erman, T. (2004). Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları. *European Journal of Turkish Studies*, 1, Erişim 09 Aralık 2019, <http://ejts.revues.org/index85.html#entries>
- Güler, B. A. (2006). *Yerel Yönetimler: Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Harms, H. (1992). Self-Help Housing in Developed and Third World Countries. *Housing Policy in the Socialist Third World*, 33-52.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu M. M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kazgan, G. (1984). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keleş, R. (1990). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Yayınları.

- Keleş, R. (2014). 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu. Ankara: Cem Yayınevi.
- Keyder, Ç. (2000). İstanbul Yerel ile Küresel Arasında. (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kongar, E. (1973). Altındağ’da Kentle Bütünleşme. *Amme İdaresi Dergisi*, 6, 58-64.
- Kongar, E. (1999). 21. Yüzyılda Türkiye. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nalbantoğlu Baydar, G. (1997). Silent Interruptions: Urban Encounters with Rural Turkey”, S. Bozdoğan ve R. Kasaba, (Ed.), *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey içinde (192-210)*. London: University of Washington Press.
- Öncü, A. (1988). The Politics of the Land Market in Turkey: 1950-1988. *International Journal of Urban and Regional Research*, 12(1), 38-64.
- Özden, P. P. (2006). Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35, 215-233.
- Pamuk, A. (1996). Convergence Trends in Formal and Informal Housing Markets: The Case of Turkey. *Journal of Planning Education and Research*, 16(2), 103-113.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet Döneminde Konut. Y. Sey, (Ed), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde (273-300)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sönmez, N. Ö. (2006). Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri. *Planlama*, 2, 121-127.
- Sönmez, M. (1996). İstanbul’un İki Yüzü: 1980’den 2000’e Değişim. İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Sönmez, M. (1987). Türkiye’de Holdingler: Kırk Haramiler. İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Şen, M. (1996). Türkiye’de Gecekonduunun 50. Yılı. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.
- Şenyapılı, T. (1986). On Physical Aspects of Squatters in Turkey. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(2), 143-166.
- Şenyapılı, T. (1985). Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi 1923-1960. Ankara: Kent-Koop. Yayınları.
- Şenyapılı, T. (1978). Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayın No. 27.

- Tekeli, İ. (2010). Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (1994). The Development of Istanbul Metropolitan Area: Urban Administration and Planning. İstanbul: IULA-EMME ve Yıldız Teknik Üniversitesi, Kent Basımevi.
- Tekeli, İ. (1991). Kent Planlaması Konuşmaları. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Tekeli, İ. (1982). Türkiye'de Kentleşme Yazıları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ., Y. Gülöksüz ve T. Okyay (1976). Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tercan, B. (2018). 1948'den Bugüne İmar Afları. Mimarlık Dergisi, Eylül-Ekim, 403, 20-26.
- The World Bank (1993). The World Bank Annual Report, Erişim 10 Kasım 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/708501468331060052/pdf/multi0page.pdf>
- Türel, A. (1989). 1980 Sonrasında Konut Üretiminde Gelişmeler. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 9(2), 137-154.
- Yönder, A. (1987). Informal Land and Housing Markets: the Case of Istanbul, Turkey. Journal of the American Planning Association, 53(2), 213-219.

AMAÇ VE KAPSAM

Yirminci yüzyılda gelişen kamu politikaları alanı başta akademik araştırmacı-lardan başlayarak uygulamacılara doğru ilgi odağı halinde görünüyor. Bu kapsam-da yayın hayatına atılan dergimizin amacı, Türkiye’de kamu yönetimi çalışmalarıyla ilgili bir bilgi merkezi olmak ve kamu politikaları disiplini odaklı bir yayın merkezi kurmaktır. Binaenaleyh, kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarının alanyazına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak bu dergi ile İktisadi ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler vb. beşeri bilimler bünyesindeki farklı disiplinlerden ortak bir akademik platform oluşturulmak istenmektedir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek; akade-mik yayıncılıkta referans kaynağı olmak; kamu politikası, kamu yönetimi ve sosyal alanda sürdürülebilirliği öncelemek derginin hedefidir. Kamu Yönetimi ve Politi-kaları Dergisi (KAYPOD) editör kurulu, yayın hayatına başladığı günden bu yana hedeflerin ancak ilkeli yayıncılık politikası, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, bilim ve araştırma etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık ile gerçekleşeceğine inanmaktadır.

1. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD), Mart, Temmuz ve Kasım ayları olmak üzere yılda üç kez yayınlanan uluslararası hakemli bi-limsel bir dergidir. Dergi gerektiğinde özel sayılar çıkarabilecektir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayım dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça’dır.
3. Dergide, sosyal bilimler alanındaki tüm konu başlıklarına sahip bilimsel makaleler kabul edilmektedir. Dergimizde belirtilen sosyal bilim dallarında teorik ve deneye dayalı çalışmalar, kitap incelemeleri, açıklamalı bibliyog-rafiler ve derleme makaleler de yer alabilecektir.
4. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, açık erişim politikasını benimsemiş ve akademik özgürlüğü savunan bir yayım alanıdır. Yayın öncesinde, süre-cinde ya da sonrasında yazarlardan ücret talep edilmez. Yazarlara bir telif ücreti ödenmez.
5. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayım kurulu tarafından ilk değerlendirilmesi yapıldıktan sonra hakemlere gönderilir. Yayım kurulu hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına karar verir. Yayım kararı yazar(lar)a bildirilir.

6. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı buldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e-posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Sisteme yüklenen her bir makalenin iThenticate, Turnitin gibi intihal tarama programı aracılığı ile taranarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RET edilmektedir. Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.
8. Dergide yayımlanması istenilen metinlerin, word veya open office gibi döküman biçiminde ve DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>) başvurusu yapılmalıdır.
9. ULAKBİM/TR Dizin'in 2020 yılında zorunlu kıldığı "etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir." kriteri çerçevesinde insan ve hayvan örnekleme olan nitel ve nicel saha araştırmaları için etik kurul onayı makaleye ek olarak verilmeli ve makalenin yöntem kısmında belge tarih ve sayısı belirtilerek etik kurallara uyulduğu ifade edilmelidir.
10. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için uluslararası standartlara uygunluk aranmaktadır.
11. Yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Düzeltme metnini 30 gün içerisinde göndermeyen yazarların metinleri reddedilir.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarını yayımlamak amacıyla kurulmuştur. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinde yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınmıştır. Aşağıda yazar, hakem ve editörlerin uyması gereken etik ilke ve kurallara yer verilmiştir.

Yazarlara İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen makalelerin kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün çalışmalar olması gerekmektedir.
- Makalelerde yararlanılan tüm kaynaklara ilişkin doğru ve uygun bir şekilde kaynak gösterimi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen makalelerin başka bir dergiye gönderilmemiş olması ve KAYPOD Telif Hakkı Devir Formu doldurulması gerekmektedir.
- Makaleye fikren katkıda bulunmayan kişilere yazar olarak yer verilmemelidir.
- Gönderilen makaleye ilişkin çıkar çatışmaları belirtilerek nedeni açıklanmalıdır.
- Yazarların, hakem sürecindeyken çalışmalarına ilişkin ham verileri editörler kuruluna iletmesi istenebilir, bu durumda yazarların ham verilerini editörler kuruluyla paylaşmaları beklenebilir. Yazarlar, yayımlanan bir makaleye ilişkin verileri 5 yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
- Yazarlar çalışmalarında bir hata tespit ettiklerinde editörü ve editörler kurulunu bilgilendirmelidir. Düzeltme veya geri çekme süreçlerini editörler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Hakemlere İlişkin Etik İlke ve Kurallar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler çift taraflı kör hakemlik süreci ile değerlendirilmektedir. Çift taraflı kör hakemlik, yansız, nesnel ve bağımsız bir değerlendirme sürecinin sağlanabilmesi için yazarların hakemlerden, hakemlerin de yazarlardan gizli tutulması anlamına gelmektedir.

Hakemlere makaleler değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden iletilmektedir. Hakemler, değerlendirdikleri makalenin KAYPOD'un temel yayın alanlarına katkısını ve makalenin yayımlanabilir olup olmadığına ilişkin kararlarını kendilerine sistem üzerinden iletilen formu doldurmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde hakem olarak görev yapan akademisyenlerin etik sorumlulukları şunlardır:

- Hakemlerin uzmanlık alanlarına ilişkin makalelere hakemlik yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Hakemler çıkar çatışması olabilecek çalışmalarını değerlendiremeyeceklerini editörlere iletmelidirler.
- Hakemler makaleleri tarafsız olarak değerlendirmelidirler.
- Hakemlerin değerlendirdikleri makalelere ilişkin çevrimiçi Makale Değerlendirme Formunu doldurmaları gerekmektedir. Hakemler değerlendirdikleri makaleye ilişkin görüşlerini makale değerlendirme formunda gerekçeli olarak ifade etmelidirler.
- Hakemler makale değerlendirmelerinde yazarları rencide edecek bir dil kullanmaktan kaçınmalı, aksine önerilerinde kullandıkları üslubun bilimsel olması gerekmektedir. Olumsuz bir durum ile karşılaşılması halinde editörler hakem ile iletişime geçerek yorumlarını yeniden gözden geçirmeleri ve düzeltmelerini talep edebilirler.
- Hakemlerin kendilerine verilen süre içerisinde etik sorumluluklara uyarak değerlendirmelerini tamamlamaları gerekmektedir.

Editör(ler)e İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Editörlerin Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan olduğu 'COPE Dergi Editörleri için Etik Davranışlar ve En İyi Uygulamalar Kılavuzu'nda yer alan etik sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdürler. Editörlerin etik görevleri ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:
- Editör derginin niteliğinin artırılması ve gelişimine katkıda bulunmak için çaba sarf etmekle yükümlüdür.
- Editörün, yazarların ifade özgürlüğünü desteklemesi gerekmektedir.
- Editörün, dergide hakem değerlendirmesinin gerekli olmadığı bölümlerin (editöre mektup, davetli yazılar, konferans duyuruları vb.) açıkça belirtildiğinden emin olması gerekmektedir.

- ✦ Editörün yayımlanan makalelerin dergi okuyucularının bilgi ve becerileriyle uyumlu olabilmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.
- ✦ Editör, hakemlerin bilgi ve uzmanlıklarına uygun makaleleri değerlendirmelerini istemelidir. Böylece makalelerin alanında uzman kişilerce uygun bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- ✦ Editör, hakemlerin bir makaleyi değerlendirmeden önce makaleye ilişkin çıkar çatışmaları bulunmadığını belirtmelerini talep etmekle yükümlüdür.
- ✦ Editörün hakem değerlendirme sürecine ilişkin gerekli tüm bilgileri ve hakemlerden yapması beklenenleri hakemlere iletmesi gerekmektedir.
- ✦ Editör, hakem değerlendirme sürecinin çift taraflı kör hakemlik ile sürdürüldüğünden emin olmalı ve yazarlara hakemleri, hakemlere de yazarları ifşa etmemelidir.
- ✦ Editör, hakemleri zamanlama ve performanslarına göre değerlendirmelidir.
- ✦ Editör, hakemlere ilişkin bir veri tabanı oluşturmalı ve hakemlerin performansına göre veri tabanını güncellemelidir.
- ✦ Editör, kaba ve kırıcı yorumlarda bulunan ya da geç dönen hakemleri hakem listesinden çıkarmalıdır.
- ✦ Editör, hakem listesini hakemlerin uzmanlık alanlarına göre sürekli yenilemeli ve genişletmelidir.
- ✦ Editör, yazarlara kendilerinden ne beklendiğine ilişkin yayım ve yazım kuralları ile örnek şablonu sürekli güncellemelidir.
- ✦ Editör dergiye gönderilen makaleleri dergi yazım kuralları, çalışmanın önemi, özgünlüğü açısından değerlendirmeli ve makaleyi ilk gönderim sürecinde reddetme kararı alırsa, yazarlara bunun nedenini açık ve yansız bir şekilde iletmelidir. Bu süreçte, makalenin dilbilgisi, noktalama ve/veya yazım kuralları (kenar boşlukları, uygun şekilde referans gösterme, vb.) açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine karar verilirse, yazarlar bu konuda bilgilendirilmeli ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınmalıdır.
- ✦ Makalelerde gönderim ve yayıma kabul tarihleri yer almalıdır.
- ✦ Yazarların makalelerinin durumuna ilişkin bilgi talebi olduğunda çift taraflı kör hakemlik sürecini bozmayacak şekilde yazarlara makalelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmelidir.

- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde son karar editör kuruluna aittir. Editör kurulu objektif ve akademik kriterler dahilinde dergide yayınlanacak makaleleri belirlemekle yükümlüdür.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarını iletmeli ve kendilerinden beklenenleri açıklamalıdır.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarının en güncel halini iletmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini değerlendirmeli ve derginin gelişimine aktif olarak katılım gösterecek üyeleri editörler kuruluna seçmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini aşağıda yer alan rolleri ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelidir
 - Derginin gelişimini desteklemek
 - Kendilerinden istendiğinde uzmanlık alanlarına ilişkin derlemeler yazmak
 - Yayım ve yazım kurallarını gözden geçirmek ve iyileştirmek
 - Derginin işletiminde gerekli sorumlulukları yerine getirmek

İntihal ve Etik Dışı Davranışlar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler basılmadan önce herhangi bir intihal yazılım programı ile taranmaktadır. Benzerlik oranı %20 ve altında olan makaleler yayına kabul edilir. Bu oranı aşan makaleler ayrıntılı olarak incelenir ve gerekli görülürse gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi için yazarlara geri gönderilir, intihalya da etik dışı davranışlar tespit edilirse yayımlanması reddedilir.

Aşağıda etik dışı bazı davranışlar listelenmiştir:

- Çalışmaya fıkren katkıda bulunmayan kişilerin yazar olarak belirtilmesi,
- Çalışmaya fıkren katkıda bulunan kişilerin yazar olarak belirtilmemesi,
- Makalenin yüksek lisans/doktora tezinden ya da bir projeden üretilmişse bunun belirtilmemesi,
- Dilimleme yapılması yani, tek bir çalışmadan birden fazla makale yayımlanması,
- Gönderilen makalelere ilişkin çıkar çatışmalarının bildirilmemesi,
- Çift taraflı kör hakemlik sürecinin deşifre edilmesi.

YAZIM KURALLARI

1. Her makalede, ana başlığın hemen altında, makalenin amacı ve önemini içeren biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 200 kelimelik öz/abstract yer almalıdır. “Öz”lerin altında, beş kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.
2. Makaleler 8.000 kelimeyi geçmemelidir.
3. Kamu Yönetimi ve Politikaları dergisine gönderilecek tüm makaleler makale şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Bu şablon kullanılmadan gönderilmiş makaleler RED edilecektir. Makale şablonuna <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/18581> linkine tıklayarak ulaşabilirsiniz.
4. Ana metin Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 11 punto ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrası paragraf boşluğu bırakılmamalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.
5. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları iki yana yaslı, Times New Roman 13 punto, 1,25 cm paragraf girintili olarak yazılmalıdır ve 1., 1.1., 1.1.1 gibi ondalıklı şekilde, 1.GİRİŞ'ten başlayarak (Kaynakça Hariç) numaralandırılmalıdır. Giriş, Bulgular vs. bölüm başlıkları koyu ve büyük harflerle yazılmalıdır. Alt başlıklar ise koyu ve kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.
6. Metin içinde kısa alıntılar çift tırnak içinde verilmeli, alıntının içinde tırnak işareti kullanılması gerekmesi durumunda ise tek tırnağa başvurulmalıdır. 40 sözcükten uzun alıntılar blok halinde, tırnaksız, paragrafların ilk satırı ile aynı hizada (soldan 1,25 cm girintili) ve tek satır aralık ile İtalik (Eğik) yazılmalıdır. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.
7. “Uzun alıntılar için Microsoft Word programında Giriş sekmesinin altında bulunan Stiller kısmından UzunAlıntı stili seçilmelidir. Kısa alıntılar çift tırnak içinde verilebilir.”
8. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.

1.1. Başlıklar

(Hazırlamış olduğunuz Diğer kısımları bu alanın tamamını silerek yapıştırabilirsiniz) İkinci dereceden başlıklar Başlık 2 Seçilerek yapılmalıdır

1.1.1. Üçüncü ve Dördüncü Dereceden Başlıklar Üçüncü dereceden başlıklar Başlık 3,

1.1.1.1.

Dördüncü dereceden başlıklar Başlık 4 seçilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Kaynakça 1,25 cm asılı ve 1,25 soldan girintili olacaktır.
2. Dergiye gönderilen tüm yazıların metin içi referansları ve kaynakçaları APA sistemine uygun olarak düzenlenmeli, kaynak olarak Publication Manual of the American Psychological Association'ın altıncı baskısı kullanılmalıdır.
3. Metin içinde yapılan tüm göndermeler, yine metnin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve eğer alıntı yapılmışsa sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir (Barthes, 1975, s. 104). Aynı kaynaklara yapılan diğer göndermelerde de aynı yöntem uygulanmalı, "age." gibi ibareler kullanılmamalıdır.
4. Gönderme yapılan eser iki yazarlı ise, her iki yazarın da soyadları belirtilmeli (Lipovetsky ve Charles, 2004); yazarlar ikiden fazlaysa, ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "vd." ibaresi kullanılmalı (Jenkins vd., 2009); birden fazla kaynağa yapılan göndermeler ise noktalı virgülle ayrılmalıdır (Alemdar, 1999; Oskay, 1994).
5. Aynı yazarın aynı yılda yaptığı çalışmalar için "a, b, c" ibareleri kullanılmalı (Cassetti, 2011a) ve bu ibareler metin içinde ve kaynakçada aynı olmalıdır.
6. İkincil bir kaynak söz konusu ise metin içi referans, alıntı yapılan yazarın adının metinde geçip geçmemesine göre (aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) veya (Musser'den aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) şeklinde düzenlenmelidir.
7. Kaynakçada yalnızca metinde gönderme yapılan kaynaklara tam künyeleri ile yer verilmeli ve türleri dikkate alınmaksızın tüm kaynaklar yazar soyadı ve yıla göre düzenlenmelidir.
8. Çeşitli eserlerin kaynakçada nasıl gösterilmesi gerektiği ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

KİTAP

Tek yazarlı kitap

Tekşen, Ö. (2014). Ertelemiş Vergilerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi 1 (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı çeviri kitap

Wacquant, L. (2011). Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi. (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitap

Eco, U. ve Dixon, R. (2012). Inventing the enemy and other occasional writings. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Eco, U., Martini, C. M., Proctor, M. ve Cox, H. (2012). Belief or nonbelief? A confrontation. New York: Skyhorse Pub.

Derleme kitap

Bottomore, T. ve Nisbet R. (Ed.). (2002). Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Ankara: Ayraç. Kitap bölümü/makale

Giddens, A. (2002). Pozitivizm ve Eleştiriciler. (L. Köker, Çev.). T. Bottomore ve R. Nisbet, (Ed.), Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi içinde (243-291). Ankara: Ayraç.

MAKALE

Basılı dergide makale

Eco, U. ve Pezzini, I. (1982). La sémiologie des Mythologies. Communications, 36(1), 19–42. Çevrimiçi dergide makale

Caoduro, E. ve Baschiera, S. (2015). Retro, Faux-vintage and Anachronism: When Cinema Looks Back. Necsus. Bahar 2015. Erişim 8 Mart 2016, <http://www.necsus-ejms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/>

DİĞER KAYNAKLAR

Yayınlanmamış tez

Pinto, A. (2012). Lessalles de cinémad'art et essai: Sociologied'unlabelculturelentre-marché et politiquepublique. Yayınlanmamış doktora tezi, Picardi Jules Verne Üniversitesi.

Gazeteyazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). L'Unioneuropéennedoit se repenserd'urgence. Le Monde. 4. Çevrimiçi gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). L'Unioneuropéennedoit se repenserd'urgence. Le Monde. Erişim 7 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/03/05/aveuglements-europeens_4877082_3232.html

Gazete haberi (yazar adı yoksa)

Réformeducodedutravail : Manuel Vallsprometdes « améliorations ». (6 Mart 2016). Le Monde. Erişim 07 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/03/06/loi-travail-manuel-valls-promet-des-ameliorations_4877336_823448.html

Websitesi

Hacızade, N. (10 Eylül 2015). Yaşar Kemal'den, Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne. Erişim 07 Mart 2016, <http://www.5harfiler.com/yasar-kemalden-sevmek-sevinmek-iyi-seyler-ustune/>

What we learned in Seoul with Alpha Go. Erişim 17 Mart 2016, <https://googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html>

Film

Anderson, W.(1999). Rushmore [Film].

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2021 / CİLT / VOL.: 2 / SAYI / NO: 2

 /kay.pod.79

 /kaypod2020

 /kaypod2020